

ЗМІСТ

Оксана Маковець, М.Касьян, вірші. 2 с. обкл.

Людмила Лимар, «Патріот, педагог, поет, письменник, редактор, ветеран...»; І Соболев, «Новорічні годинники». 1 с.

Інф ДНУ, «Сьогоднішній рівень праці - гарантія майбутнього України в ЄС»; Є. Гуцало, вірш. 2 с.

А. Коваленко, «Уполіджене українство». 3 с.

О.Софієнко, вірші. 4 с.

Ю. Ішук, «Жінка, що говорить віршами». 5 с.

Інф.НГУ, «Вітаємо ювіляра!» Все життя - з наукою». 6 с.

В.Перетятко, «Микола Касьян - рідкісний птах орлан: «Я - з Кобе-

"БОРИСТЕН", грудень, 2009

ляк!». 7-8 с. с.

В.Сиченко, «Становлення Богдана Хмельницького як майбутнього лідера визвольної війни українського народу середини XVI століття»; Наталка Оглядова, «Ми з «Надією» не сумуємо...»; Єліна Заржицька, «Бог проти інтернету?». 10-13 с.с.

А.Кочур, лист до редакції; А.Шевченко, «Методологічні концепти вивчення історії православної церкви в Україні». 14-15 с.с.

Інф. ДНУ, «Космічні перспективи»; М.Миколаєнко, вірш. 16 с.

Інф. НГУ, «В НГУ відкрито Міжнародний центр інженерної педагогіки»; Юлія Маліцька, «Особливості релігійної культури шведських колоністів півдня Російської імперії у XVIII-XIX ст.». 17-18 с.с.

Л.Якобчук, Л.Хмельковський, «Алкоголь - ворог людини». 19 с.

Марина Складановська, «Засоби соціокультурної діяльності в формуванні екологічної культури особистості студента»; інф. ДНУ, «У психологів - ювілей». 20-23 с.с.

К. Захарченко, «Місце третього сектору в реалізації державної політики»; інф. НГУ, «Міжнародний семінар з енергозбереження...». 24-25 с.с.

Жанна Крижановська, «Трагедія голодомору»; Є.Бадін, «Подружжя». 26-27 с.с.

І.Хейлик, «Венесуела». 28-30 с.с.

О. Харченко, «Новини з пансіонату ім.Івана Франка». 31 с.

Інф.ДНУ, «Математика - цариця наук»; В.Гриценко, вірш. 32 с.

В.Білінський, «Країна Моксель - Московія». 33-34 с.с.

В.Мельник, А.Грещук, «Вагомий крок до історичної правди». 35 с.

Даринка Сухоніс, «Українсько-азербайджанський...»; Я.Чорногуз, вірші. 36 с.

«Мудрість народів світу»; ре-клама. 3 с. обкл.

ДО 90-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

ПАТРІОТ, ПЕДАГОГ, ПОЕТ, ПИСЬМЕННИК, РЕДАКТОР, ВЕТЕРАН...

Саме ці слова характеризують одну людину - Миколу Миколаєнка.

Микола Антонович Миколаєнко народився 5 грудня 1919 року в селі Мар'янівці на Криворіжжі. Батько - Антон Юхимович, - «хлібороб і рудокоп», загинув на фронті під час Другої світової війни, форсуючи Південний Буг у 1944 році. Мати - Фросина Родіонівна, - виростила семеро дітей.

Вірші Микола почав писати, коли навчався у школі; у десятому класі було надруковано першу поезію. Ця радісна подія сталася у 1936 році. Після закінчення Криворізької середньої школи №16 продовжив навчання у Запорізькому педагогічному інституті. Юнак здобував вищу освіту, одночасно працюючи в газеті «Червоне Запоріжжя», де друкуються і його поезії. Несподівано щасливе юнацьке, сповнене мрій і сподівань, життя змінюється. Почалася Велика Вітчизняна війна:

**Закипали бої, застогнали гаї,
І косило вогнем генерала й солдата:
На Дніпрі, на Дністрі - побратими мої,
Незабутні сестриці, невпокійливі браття.**

Микола Антонович воював на Московському, Східному, Північному, Західному фронтах, має нагороди. Вірші, написані на фронті, молодий офіцер надіслав Максимі Тадеювичу Рильському, який високо оцінив їх і надрукував у журналі «Україна». Після війни М. Миколаєнко працює у Кривому Розі директором клубу, директором середньої школи, редактором газети «Червоний гірник». З 1960 року - у Дніпропетровську на посаді головного редактора видавництва «Промінь», головного редактора художніх програм обласного телебачення. Обіймаючи відповідальні посади, продовжує писати: «Він - сам народ» (1961 р.), «До сходу сонця» (1963 р.), «Береги твого щастя» (1970 р.), «Вишиванка від евшану» (2006 р.) та інші.

Різноманітність тематики автора вражає читачів. Про що б не писав митець (про любов до Батьківщини, любов до матері, історичні події, кохання до жінки), скрізь присутній індивідуальний стиль, притаманний тільки йому, Миколі Миколаєнку - патріоту, справжньому чоловікові, ветеранові. Молодим душею був і є шановний Микола Антонович завжди: і у 70, і у 85, і у 90! Його творчість цікава й повчальна і для нас, людей середнього віку, наших дітей - підлітків. Вонь вчить жити на землі...

Людмила ЛИМАР.

НОВОРІЧНІ ГОДИННИКИ

Напередодні Нового року за розпорядженням Голови Верховної Ради України Володимира Литвина на черговому засіданні ректорату нагороджено ряд працівників Національного гірничого університету. За вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих фахівців, високий професіоналізм і з нагоди 110-річчя НГУ голова обласної ради Юрій Вілкул особисто вручив Почесні грамоти Верховної Ради України першому проректору, завідувачеві кафедри збагачення корисних копалин, професору Петру Пілову та начальнику навчально-методичної частини, професору кафедри транспортних систем і технологій Володимирі Салову.

За вагомий особистий внесок у розвиток національної науки і освіти, зразкове виконання службових обов'язків Юрій Григорович вручив завідувачів кафедри вищої математики, професору Олені Сдвижковій Грамоту Верховної Ради України.

За особливі заслуги перед українським народом, багаторічну плідну працю, активну участь у науково-дослідній роботі цінні подарунки - годинники від голови Верховної Ради України - отримали: завідувач кафедри фізики, професор Ігор Гаркуша, декан юридичного факультету Сергій Гришак, професор кафедри історії та політичної теорії Світлана Ігнат'єва, завідувач лабораторії забезпечення навчання Анатолій Калущий, завідувач кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій Євген Кочура, завідувачка канцелярії Любов Лупацій, помічник ректора Анатолій Пашко, начальник фінансово-економічного управління, головний бухгалтер Любов Сядро, старший викладач кафедри електроніки та обчислювальної техніки Дмитро Тимофеев, начальник відділу охорони праці та техніки безпеки Віктор Ткаченко, проректор з господарської роботи Зіновій Чарний і начальник І відділу Костянтин Юрков.

- Я маю честь працювати пліч-о-пліч з колективом НГУ 32 роки, - звернувся до присутніх голова обласної ради Юрій Вілкул. - Тож, коли обласна Рада подавала клопотання до Верховної Ради, я був переконаний, що кожному людину вашого університету слід належно відзначити. Адже практично всі серйозні проблеми вітчизняного гірництва вирішуються за участю й підтримкою фахівців Національного гірничого університету, що став одним із головних центрів в Україні з розвитку гірничої енергетики, електротехніки. Особисто з ректором, академіком Геннадієм Півняком я знайомий вже понад 40 років і завжди пишаюсь цим. Знаю, що окрім знань з гірництва, ви приділяєте велику увагу гуманітарній освіті студентів, кладучи на вівтар науки, культури й духовності нашого рідного краю натхнення й інтелект.

Ірина Соболев, Інфоцентр НГУ.

СЬОГОДНІШНІЙ РІВЕНЬ СПІВПРАЦІ – ГАРАНТІЯ МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ В ЄС

Таку високу оцінку розвитку міжнародної співпраці Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара з європейськими партнерами дав Генеральний консул Федеративної Респуб-

ліки Німеччина Клаус Ціллікенс під час візиту до вишу. «Майбутнє цілком залежатиме від молоді, - наголосив пан Консул, - адже кожен студент, який бере участь у програмах з академічного обміну, буде послом цієї країни у себе вдома. На жаль, дуже мало німецьких студентів навчаються в Україні, і я особисто буду сприяти розвитку

співпраці в цьому напрямку між університетами України і Німеччини. Але я дуже радий відзначити, що рівень партнерства між навчальними закладами за останні роки зазнав суттєвих якісних змін».

«Серед наших партнерів – Берлінський і Бранденбурзький технічні університети, Університет прикладних наук Міттвайди, Університет Кобленц-Ландау, Гамбурзький університет та інші, - наголо-

на різних стадіях реалізації діють 7 TEMPUS-проектів, у яких партнерами виступають німецькі колеги. По-третє, з 1994 року в університеті постійно працюють лектори за німецькою урядовою програмою DAAD, і пані Антьє Крюгер, яка також присутня на зустрічі, є вже четвертим лектором. По-четверте, ми активно сприяємо розвитку мобільності студентів і вже маємо приклади навчання за програмами, узгодженими з німецькими університетами. По закінченню навчання наші студенти отримують подвійні дипломи. Також перспективним напрямком наукового обміну є участь у конференціях, симпозиумах тощо, - наголосив перший проректор ДНУ.

У ході обговорення цікавих для обох країн сфер співробітництва Генеральний консул звернув увагу на обмін енергозберігаючими технологіями, які сьогодні активно впроваджуються Німеччиною. Також пан Клаус Ціллікенс висловив побажання зустрітися із студентами університету й прочитати лекцію на тему сучасної політичної ситуації у Європі. На його думку, після виборів першого в історії президента Європейського Союзу відбудуться певні зміни й у зовнішній політиці Німеччини.

Інформаційно-аналітичне агентство ДНУ ім. О. Гончара

Такі висновки пан Ціллікенс зробив після детального ознайомлення з проектами, за якими ДНУ працює з німецькими вишами. Як повідомив перший проректор, професор Олександр Кочубей, сьогодні в ДНУ ім. О. Гончара укладено більше десяти довгострокових угод про співпрацю в галузі освіти, науки і культури з університетами Німеччини.

Сив Олександр Олексійович. – Співробітництво ведеться за кількома напрямками. По-перше, це спільна дослідницька робота наших провідних вчених з німецькими колегами з наукової проблематики, актуальної для обох сторін. По-друге, ДНУ є регіональним лідером з виконання проектів TEMPUS, що фінансуються ЄС. Зокрема, в університеті

сив Олександр Олексійович. – Співробітництво ведеться за кількома напрямками. По-перше, це спільна дослідницька робота наших провідних вчених з німецькими колегами з наукової проблематики, актуальної для обох сторін. По-друге, ДНУ є регіональним лідером з виконання проектів TEMPUS, що фінансуються ЄС. Зокрема, в університеті

▶ ПОЕТИЧНИЙ РОЗМАЙ

Євген ГУЦАЛО

***

*В терновому світі, де в терну і щастя тернове,
де в терну і радість тернова, й тернові жалі,
вділи мені, доле, страждання тернове любові
і горе тернове вділити мені не жалій.*

*Комусь хай калинове світло на долю проллється,
комусь хай калинова музика грає в словах,
комусь хай калинова кров просуремить у серці,
комусь хай калиновим сонцем горить голова...*

*Вділи мені, доле, за обрій тернову дорогу
і зорі тернові вділити також не забудь,
щоб терном із неба вони опадали під ноги,
щоб в зоряних тернах терновий верстався мій путь.*

*Когось хай калина обійме калиновим віттям,
когось хай калина цілує у спрагли вуста,*

*комусь хай цей світ обернеться калиновим світом,
комусь хай завжди по калинових мчати мостах...*

*Вділи мені, доле, тернового чесного слова,
Тернової муки на роки тернові мої,
вділи мені, доле, тернової рідної мови,
А в ній хай співають тернові мої солов'ї!*

*Коли ж відцвіту я у цьому терновому світі,
коли ж відгорю у колючих тернових словах —
із лугу хай прийде калина з похиленим віттям,
хай прийде калина і стане мені в головах...*

БОЛИТЬ

В одинадцятому числі журналу ми опублікували есе Георгія Люлька, "Юрій Щербак - козак-характерник XXI століття" (34 с.), про, практично, унікальне явище на Сході України - поборника української мови, її історії і звичаїв, людини, яка дотримувалася Закону Конституції про державну мову. В зросійщеному Павлограді далеко не всім це подобалося, найперш, звичайно, депутату міської ради, голові наглядової ради ВАТ «Промжитлобуд» І.Слюнкову. Про те, що сталося в цій організації в кінці листопада ц.р., - в кореспонденції заслуженого журналіста України Анатолія Коваленка.

Анатолій КОВАЛЕНКО

УПОСЛІДЖЕНЕ УКРАЇНСТВО

Павлоград ще не знав настільки кричущих фактів затоптування в багно людських прав та національної гідності українців, заодно із законністю, місцевим, скажемо так, вельми заможним громадянином України, за сумісництвом депутатом міськради, Ігорем Слюнковим. Між іншим, у рейтингу 150 найбагатших людей України за версією журналу «Фокус» цей добродій зі своїми 23-ма мільйонами доларів статків посідає 146-е місце. Тепер провінційне шахтарське містечко знане в Україні не тільки горезвісними п'ятьма тисячами тонн ракетної вибухівки, котрі дамокловим мечем висять над головами городян, а й своїм олігархом. Так от, захотіла ліва нога вельмишановного Ігоря Михайловича залишити без роботи високопрофесійного й успішного керівника будівельної фірми Юрія Щербака, і, будь ласка: ця людина, перебуваючи в службовому відраженні, дізнається, що з нею раптом розірвано контракт. Причому з яких-таких причин, у постанові наглядової ради ВАТ «Павлограджитлобуд», підписаній І.Слюнковим як головою цієї ради, - ані слова, ні півслова! Як мовиться, «хазяїн - барин», адже згадане відкрите акціонерне товариство перебуває в складі концерну «ЛІС», господар і цонайголовніший акціонер котрого все той же згаданий пан Слюнков. А ота наглядова рада, збори акціонерів - то все «дрібні» офіційні формальності, котрі абсолютно не впливають на ухвалення рішень: як Ігор Михайлович забажають - так воно й буде. Без будь-яких відхилень! Як ото в старі «добрі» совєцькі часи було: «Крок вліво, крок вправо - спроба втечі, конвої стріляє без попередження!»

Для високого керівника - хазяїна імперії «ЛІС» абсо-

лютно ніякого значення не має той факт, що викинутий ним за ворота «Павлограджитлобуду» Юрій Щербак - інженер-будівельник з великим досвідом результативної роботи, що за 14 років існування підприємства цей лідер зумів вправно провести його крізь бурхливі хвилі й підступні рифи ринкової стихії. Очолуваний ним колектив без залучення сторонніх коштів виплевав три самодостатні підприємства. Їх продукція має великий попит, наприклад, «БудМайстер» знаний не лише в Україні, а й за кордоном.

Працівники «Павлограджитлобуду» вкрай обурились свавіллям І.Слюнкова й вирішили дати належну оцінку незаконним його діям. Однак... їм категорично заборонили проводити збори на території фірми, а вихід на вулицю виявився під замком. Зрештою, таке хамське поводження з людьми, ніби з якимось бидлом, не стало на заваді волі колективу: люди таки відчинили двері й зібрались на майдані перед офісом «Павлограджитлобуду».

На зборах були присутні 87 із 140 членів трудового колективу. Виробничники дали належну оцінку негідній поведінці керівника концерну, котра радше нагадує дії якогось зарозумілого вельможі-сатрапа, аніж високого менеджера, котрий має діяти в інтересах виробництва й чітких рамках правового поля. Вони одностайно виступили проти безпідставного звільнення свого високопрофесійного керівника й здібно-го організатора виробництва Юрія Щербака.

Між іншим, всі в спілкуванні послуговувались державною українською мовою - таки ж в Україні живемо! Ті, що виступили, розкрили причину недостойного вчинку І.Слюнкова стосовно Ю.Щербака: в «Павлоградбуді» шанують українську мову, національні звичаї й традиції, що для І.Слюнкова достоту червона ганчірка для бугая.

І ось вдарив обухом по голові Ю.Щербака несправедливий начальственный гнів. «Уволить!» - затупцув ногами І.Слюнков. Де це бачено, щоб у колективі «Павлограджитлобуду» працювали національно свідомі українці та ще й спілкувалися поміж собою державною мовою, поважали історію рідної країни! Навіть корпоративи проводили українською. Дійшло до того, що запрагли, аби новорічний ранок для своїх діток провести не російською, як ото майже повсюдно в місті, а таки рідною - українською! Словом, «чашу терпіння» пана Слюнкова було переповнено.

Від Ігоря Михайловича ніхто ніколи не чув українського слова. Ця людина спілкується скрізь і зі всіма винятково російською мовою. Що ж, у нас в Україні і, зокрема, в Павлограді, це, на жаль, не рідкість. Прикро, але високе началь-

ство - як міське, так і в різних підприємствах, зазвичай розмовляє російською, навіть на велелюдних зібраннях практично не робить бодай жодної спроби перейти на державну мову. Хоча слов'янська українська мова - близька й зрозуміла кожній нормальної російськомовній людині, котра має честь бути громадянином України. Це вам не китайська чи там англійська. За бажання кожен, якщо на те його добра воля, в змозі без надмірних зусиль оволодіти українською. Особливо це важливо для керівників високого рангу. Яким, певне, вважає себе і пан Слюнков. Але розмовляти чи ні українською - то все ж особиста справа пана Ігоря. А от нав'язувати свою нелюбов до української мови цілому трудовому колективові - це вже занадто!

Ті, що виступали на зборах, звертали увагу на сумні приклади «успішного менеджменту» пана Слюнкова, що призвело до розвалу деяких підприємств у складі концерну «ЛІС». Йде з молотка автобуса, банкрутує завод «Павлоградспецмаш». Очевидячки, пан Слюнков холоднокровно веде до такого плачевного фіналу й «Павлограджитлобуд».

Збори обрали раду трудового колективу, котрій було доручено розробити колективний договір, розгляд і укладання котрого потім мали винести на чергові збори трудящих. Прикро, але тільки коли колектив за живе зачепило свавілля високого керівника, люди вирішили вдатись до контрзаходів. Однак, на жаль, запізно. Удвічі прикро, що на підприємстві досі не було створено й профспілкової організації. Якби всі кадрові кроки керівництва згідно із законом узгоджувались з профспілкою, певне, було б унеможливлено безпідставне звільнення І.Слюнковим Ю.Щербака. Як і сімнадцяти інших небайдужих людей - одразу ж після описаних зборів.

Хотілось би запитати пана Слюнкова: чи не переплутав він з сусідньою країною країну, в котрій живе? Можливо, йому здається, що Україна й Павлоград - то філія Росії? Йому цей пан дозволяє собі безкарно цькувати й гнобити україномовних громадян?

Звичайно, люди, свавіллям зарозумілого багатія позбавлені роботи, не змирилися. Вони будуть домагатися справедливості. Гадаю, на їх підтримку мають стати прокуратура й широка громадськість. Українофобії - не місце в Україні!

Олег СМАЛЬ

(\"Перець\")

ПОЕТИЧНА ВІТАЛЬНЯ

Олексій Андрійович СОФІЄНКО народився в с. Степанівка Драбівського району на Черкащині. Закінчив Київський держуніверситет ім. Т. Г. Шевченка. Живе в м. Каневі. Друкувався в альманахах «Вітрила», «Холодний Яр», антології «Самоцвіти», журналах «Дзвін», «Березіль», «Бористен», «Донбас», «Дивослово» та в інших часописах. Автор поетичних книг «Голодне коріння», «Материк світла», «Задзеркалля» та «Terra incognita».

Лауреат Міжнародного літературного конкурсу «Гранослов», літературної премії Фонду імені Лариси та Уляни Целевич-Стецюк (США). Член Національної Спілки письменників України. Пропонуємо вашій увазі, шановні читачі, поетичні твори Олексія Софійенка з книги "Воскресіння", видану Бібліотекою альманаху українців Європи "Зерна" -52.

Олексій СОФІЄНКО

КРИНИЦЯ ДЛЯ МОГО СЕРЦЯ

копаю час

розпоршений і довжелезний
з руди століть вивуджуючи
задубілі силуети пам'яті

копаю ніч

темнюю і кромішню
з прорубаними віконцями
для відблисків од втрачених істин

копаю землю

недремну і незбориму
охоплену карим всездзвонням небес
над кам'яними садами руїн

копаю воду

крижану і кострищну
від співу заґратованих плес
аж до спопелілих русел

копаю своє життя

копаю криницю
для мого
серця

І Є ЗА ЩО ЛЮБИТИ УКРАЇНУ
Завмерло все. Й вухаті лопухи
Стрижуть ефір і все, що в нім чиргика.
А день такий кульбабово-пухкий
І в той же час наструнений до крику.

І сивих круч полинна крутизна
Ось-ось, здається, вибухне і... рушить –
І світ увесь підхопить. І хто зна,
В який ще рай мою закине душу.

Хмеліє кров. І соловіє мить .
І літо соловіє солов'їне.
І є за що оце життя любить.
І є за що любити Україну.

ТРИЗНА

То очі Вітчизни сумують між свіч.
Сумують і все тут. Бо сумно до болю.
І стогне душа, мов розтерзана Січ,
За те, що не волю жнемо, а сваволю.

Чи ж думалось думі, що буде ось так –
Що зболена проща розверзеться
в тризну.

І знову торгують «вожді» по світах
Тобою, Вітчизно.

Нема вже ні болю, ні сліз, ані свіч.
Лиш очі Вітчизни ячать сумовито.
І стогне душа, мов розтерзана Січ.
І хочеться просто по-вовчому вити.

ХРЕСНА МИТЬ

Сонце сонячно болить
У сльозі.
З осінь в розп'яту мить
Капле зір...

То знедолення земне
Рве душа
Та свій хрест святим вогнем
Ороша...

І спокут скипає рать,
Ніби ряст.
Очі мук в слідах горять
і горять.

Скресно жевріє з молитв
Хресна мить.
Сонце сонячно болить
І болить...

НІЧ ІВАНА МАЗЕПИ

Візьміться всі за руки,
Не допустіть гіркі муки
Матці своїй більш терпіти!
Іван МАЗЕПА

У ніч відринула Полтава...
В крові сичить полтавський бій.
О, як же вп'явся він сльотаво
У серце, гетьмане, тобі.

Здушила плоть ганьба лавинна
І смочуть думи, як черва.
Ця втеча, ніби домовина,
Життя заковтує й слова.

Ніч в душу чорнотою свище -
Несе у безвість ночі глиб.
Московське розрубать ярмище
Могли б.
Змогли б.
Та - не змогли.

Полтаво! Рано погибельна.
Не крах. Рокованість презла.
Ці чвари й зради безшабельно
Наш розум вигризли дотла.

Судьби юпітери й сатурни,
Вам в очі глянути не вмів -
Там корчиться з крові Батурин
І до небес палає Січ...

Ні клятв. Ні віри. Лиш розп'яті
Пустельні сльози в ніч димлять.
І коні, як чорти закляті,
Несуть у марево проклять.

Несуть крізь Ясси і Бендери,
Крізь смертя і безсмертя глас.
І поглина безжальна ера
У часі рабств бунтарський час.

Отак би й шез в п'їтмі лапатій
Чи й сном заляк на битюзі...
Та й нині Україна-Мати
Рида в Мазепиній сльозі.

Ти й досі, гетьмане одчайний,
Все мчиш бистріше за бистрінь,
Все мчиш планетою печалі
З віків сліпот
в наш вік прозрінь...

ЗЛІПКИ

Зліпки дрімучої волі -
як спалахи слів
у дзеркалі тиші.
Сонце над цвинтарним світом
в колісці-труні
потріскані думи колише.
А з дум незагойних
жеврїють очі -
розтріскані очі.
І в'ється з очей
попіл світла живий -
йоршке часу клоччя.
Зліпки всіх пусток
і долі поґратованих зліпки
у біль перетерті.
Вивергає життя
сонце вічних народжень
і сонце вічної смерті.

ПРОВІЩЕННЯ

Жорноока Господня печаль
Тонкостебло з-під зір кровоточить.
І сльїми планетарних ячань
Прочиняється голос пророчий:

Переплавиться зло і мене –
Кане прахом у безвість бездонну.
Вже ніколи й ніхто не розпне
Твоїх чад, Українська Мадонно.

І свободи просвітлена рань
Не позлущитья в брязкіт кайданний.
І над нами від наших діянь
Не сахнеться Андрій Первозванний.

Жорноока Господня печаль
І сліди устеля жорнооки.
І епохи скресальна скрижаль
Просвітилась устами пророків:

Розповергши невільництв орду,
Ой гірка ж ця Граалева чаша,
Суверенну Вкраїни ходу
Україна плека патріарша.

ОДВІЧНА МИТЬ

З терпкого виру і лунких зенітів
По несходимій райдузі роси
Вибулюються річища завітні.
Вибарвлюються світла голоси.

І днів стерня, заруслена шляхами,
Перетіка у тонкогорлий слід.
І сльози у свічки повибухали.
І ріже простір самоти граніт.

Та не втихає на краєчку волі
Одвічна мить, що з ватри прапісень
Снує віки і їхні зойки голі
Крізь душу Слова в кров мою несе...

КАРБИ

з товщ
осягання висот
рознуруються
спадкові водоспади
світань

ще викочується
простір
зі споду скель

а посеред
прочавленого полум'я
захлинаються снігом
хвилі риштування

і дозрівають карби

Юрій ШУК, (Мічиган, США)

ЖІНКА, ЩО ГОВОРИТЬ ВІРШАМИ

У неділю 15 листопада в приміщенні школи Непорочного Зачаття відбувся літературно-музичний вечір пані Віри Кривої "Жінка, що говорить віршами".

Я не можу стверджувати, що до цього часу про пані Віру і її вірші ніхто не знав. Ні, її твори не раз звучали на різних виступах чи імпрезах. Та цього разу це було щось інше - чудове свято поезії і пісні: присутні познайомились з пані Кривою як з поетом, в доробку якої не поодинокі вірші, а три збірки творів, з поетом, у якої на Україні вже відбулася не одна презентація її книг. І чомусь так склалося, що тут, де поетеса живе і пише, її творчість на гідному рівні презентується вперше.

Офіційну частину вечора відкрив отець Маріо, настоятель УКЦ Св. Йосафата, і після вступного слова запросив для проведення спільної молитви Архієпископа УПЦ КП Владика Олександра.

Після молитви прозвучали вітання для пані Віри Кривої від громадських організацій: СУА - в особі голови округи п. Л.Казевич, УНС - в особі заступника голови округи П. О. Марущак, та від подруг і друзів привітання озвучила П. Г. Білинська.

Відкрилася завіса, і вийшла ведуча вечора Руслана Пронко (ініціатор проведення цієї презентації) для представлення винуватця зібрання - це був початок мистецької частини. І з цієї хвилини зал як заморожений прикіпів очима до сцени. Завдяки чудово складеному п. Валентиною Шайди сценарію, ми мали змогу почути і побачити всю багатогранність творчості пані В. Кривої і переконатися, що це не якась тимчасова забаганка, а стан її душі, що написано те, що хочеться сказати вголос, щоб почули всі. Сценарій складався з чотирьох частин: "Ми - українці", "Божа сила", "Без тебе життя не життя", "Гумор" - і спланований був так, що все проходило

як єдине ціле, щедро переплетений піснями, що прикрашали виступ та акцентували увагу на кожній частині дійства. І хочеться примітити, що для написання сценарію було використано лише творчість Віри Кривої, жодного позиченого виразу чи слова. Вражала продуманість кожного кроку, професійність постановки, якою займались В.Шайда і Р.Пронко. Прекрасне оформлення сцени, декорації, що їх підготував Р.Бараник, вишиті рушники та обрус на столі, за яким сиділа поетеса, костюми аматорів - все це надавало святковості і неповторності

Олі, Зоряні та Катерині Форошівським, Наталі, Сергієві і Валентині Шайда та їх бабусі і мамі Олені Чудакевич.

Хочеться подякувати поіменно і тим маленьким діткам з школи Українознавства та Релігії ім. Лесі Українки при Святопокровській катедрі УПЦ за прекрасний спів: Анна Хоростковська, Анна Торянік, Катя Геба, Катя Загайко, Катя Кублицька, Михайло і Віталій Волянюки, Евдокія і Тимко Близнюк, Анастасія і Тетяна Легуняк, дует сестричок Смик - Тая та Міля з сольною піснею, Денис Слюсар і Христіана Боднарчук ще й декламували вірші. Учням

школи Українознавства та школи Непорочного Зачаття: за декламацію віршів: Оксана Дубровська, Микола Потапенко, Анна-Марія Петрів, Андрея Гнатівич, Інна Голота, Павло Величко, Данило Новаківський, Оля Форошівська, Євген та Юлія Бедрус, а Катя Борбуляк, Олег Коробейко, Зорянка Форошівська крім декламації порадували глядачів співом. Для присутніх стало приємною несподіванкою влаштована солодка перекуса під час короткої перерви, спонсорами якої були

цього вечору.

Багаточисельність учасників виступу дала змогу побачити і відкрити нові таланти. Почути тих декламаторів і співаків, кого ми ще не чули. Довгими оплесками супроводжувався виступ кожного учасника. Всю багатогранність дійства допомогли нам зрозуміти своєю сценічною грою Руслана Пронко, що як ведуча була проводирем у світ поезії і пісні, Андрій Дутка, Михайло Дячун, Павло Писаренко, Марія Лугова, Анна Білинська, Марія Шилівська, Іванна Титула, Віталій Перець, Семен Іванов, Андрій Зазуля, Юля Янушевська, Лариса Кривченко, Рая Змієва, Олена Паливада, Тая Бродяк, концертмейстер Галина Яловенко. Стало вже доброю традицією брати участь у концертах цілими сім'ями. З приємністю хочеться подякувати Тані, Юлі та Євгенові Бедрусам, Галині і Світлані Міщанин,

СУА, УНС, "Нова Хвиля".

Вечір завершився спільною молитвою і виконанням традиційного "Многая літа" на честь Віри Кривої у виконанні всіх присутніх в залі.

Та все це неможливе без головного - єдності нашої громади. Завдяки старанням організатора цього вечора В.Шайди і активних учасників Галини Яловенко, Тетяни Бедрус українська громада переконалася ще раз, що ми можемо простягнути один одному руки, зрозуміти один одного, забути, хто якої хвилі еміграції та якої конфесії чи віросповідання, поставити на вершину одне: ми всі брати і сестри по крові і як говорить сама поетеса:

**... В житті ж бо буває і так, і не так,
Воно-бо іде не з самих лиш прикрас.
Там сонце, там дощ, перемінливі дні,
Та найдорожчим, як разом усі".**

Від редакції. Разом з іншими прихильниками таланту пані Віри Кривої тішимося успіху її творчого вечора у далекому Детройті. Що ж, справжній талант і на чужині знайде прихильність та повагу. Як це відбулося з пані Вірою Вовк. А нам, в свою чергу, приємно зазначити, що одна з її найкращих книг, а саме «Україна далека і близька» побачила світ саме у видавництві журналу «Бористен».

Василь
ПЕРЕТЯТЬКО

МИКОЛА КАСЬЯН - РІДКІСНИЙ ПТАХ ОРЛАН: "Я - З КОБЕЛЯК"

- Я - з Кобеляк! Мені рідні Кобеляки, а решта все до...

Гордо завжди говорив Микола Касьян. І до назви Кобеляки додавав народну рифму, яка видрукувалася у періодичних виданнях України, а, враховуючи, що лікар мав поетичний талант, талант ще і художника, то Кобеляки для Миколи Касьяна - центр планети.

Радіо в машині жіночим голосом повідомило: "Сьогодні в Кобеляках помер Микола Касьян".

Защеміло серце. Я з'їхав з дороги. Взявся до телефону. Телефоную друзям, тим, із ким доводилося бути у лікаря, з ким знімав той фільм про легендарного цілителя.

Чим вражав Касьян? Насамперед, щирістю, відкритим серцем. Висловлював свої думки без огляду на особи і оточення. Крив на чому світ стоїть можновладців за брехню, за пусті балачки. Не любило його за це чимало чиновників поза очі, а на людях демонстрували свою шану лікарю.

Шана та за радянських часів розсипалася, бо не вистачило клепки у влади побудувати центр мануальної терапії у Кобеляках, яке здійснювалося під керівництвом Москви. Розтягли, розікрали, як інші сотні об'єктів в Україні, а тепер старцюють по світу із торбою і думають, як врятувати олігархів і банки в умовах кризи, а не звичайних людей, чийми мозолями і горбом ореться і сіється Україна.

Очі на лоба лізуть, коли чуєш, як

бідують банкіри, як тяжко живеться олігархам, і так, що аж хочеться допомогти їм якоюсь грошиною. Голі ж і босі! А босі і голі люди, яких продовжують грабувати і вдень, і вночі, у полі, на фермі, на заводі - скрізь, бо як у Гоголя у "Мертвих душах" Собакевич охарактеризував тодішню ситуацію: "Шахрай на шахраї сидить і шахраєм поганяє". А далі, пам'ятаєте, Собакевич із обіднього столу з'їв стерлядь, аби ніхто не бачив, бачив тільки Гоголь, як безсоромно обкрадають Україну, заганяють у боргову яму, а у ямі всякий харч смачний і європейський непотріб - відходи м'яса. Скажіть на милість: чому Україна не знає, хто персонально підписав угоду про поставки в Україну майже чотирьох мільйонів тонн м'яса, дворічний запас, коли наш дефіцит складав близько двохсот тисяч тонн. Мовчимо.

А Касьян - лікар не мовчав. Рубав правду із всіх трибун і кулуарів і навіть на приййомах вів бесіди із пацієнтами.

Небагато лікарів наважилися б відрядити пацієнта вимити своє грішне тіло, а потім іти до лікаря, а Касьян міг, та ще й доточити таке в'дливне слово, яке прикипало до тіла, як ріпиця до свині. Не міг терпіти ні бруду, ні брехні.

Наші сучасники дивуються: "Хіба Касьян - не Герой України?"

Ні. Я хочу достеменно подати кілька документів із листування із цього приводу.

Документи.

01220, Київ,
вул. Банкова, 11.
Президенту України
Ющенку В.А.

ПРО ПРИСВОЄННЯ

**Заслуженому лікарю
України, Народному лікарю СРСР,
академіку Касьяну М.А.
звання "Герой України"**

Шановний Вікторе Андрійовичу!

Мій професіональний статус зобов'язує звернутися до Вас як до Глави держави.

Журналістська доля поталанила мені зустрітись із титаном України, фантастичним лікарем з Кобеляк Миколою Андрійовичем Касьяном.

Микола Андрійович безмежно радий Вашому поздоровленню з нагоди його дня народження.

Лікар з Кобеляк поставив на ноги сотні тисяч людей, серед яких знані люди планети.

Микола Андрійович Касьян - гордість України, полум'яний патріот-прапорносець нашої незалежної України, вніс дивовижний вклад у розвиток медичної науки. Микола Касьян, як Ви, пане Президенте, - сільський хлопець, став Прометеем, щодень вселяє віру тисячам людей у власні сили, в нашу Україну, несе гордо ім'я українця, його любов'ю і добрими золотими руками повернуто здоров'я тисячам дітей - нашому майбутньому неньки-України. Він продовжує вперто щоденно працювати в свої шістдесят вісім років. Про визнання вкладу Миколи Касьяна у світову науку свідчать чисельні нагороди.

На диво і жаль, серед когорти Героїв України до цього часу немає імені Миколи Андрійовича Касьяна. Зволікання за невідомими бюрократичними причинами, із присвоєння звання Героя України Миколі Андрійовичу Касьяну підриває віру в людей у справедливість.

Це потрібно не особисто Миколі Касьяну, - потрібно всім українцям, і в Україні, і в усьому світі.

Присвоєння Миколі Андрійовичу Касьяну високого звання "Герой України" засвідчить, пане Президенте, про те, що в нашій державі завжди цінують і люблять своїх вірних синів, які свої таланти і титанічну працю кладуть на вівтар слави України.

Хай Бог благословляє всіх нас, як і Миколу Андрійовича Касьяна, на звиятну працю в ім'я наших людей, в ім'я України. Бажаю Вам здоров'я, терпіння і сильного духу! Щиро сердно і з любов'ю

Василь ПЕРЕТЯТЬКО, Член Національної Спілки журналістів України.
49010, м. Дніпропетровськ, 17 травня 2005 р., вул. Телевізійна, 3.

36000 м. Полтава,
вул. Жовтнева, 45,
Голові Полтавської
обласної державної
адміністрації
Бульби С.С.

Перетяцька Василя Пилиповича,
члена Національної Спілки
журналістів України.
49010 м. Дніпропетровськ,
вул. Телевізійна, 3.

Про клопотання для відзначення Касьяна М.А. званням "Герой України"

Шановний Степане Степановичу!

Легендарна полтавська земля заслужено гордиться ім'ям славного лікаря із Кобеляк Миколою Андрійовичем Касьяном. На моє звернення до Президента України Віктора Ющенка надійшла відповідь від 22.06.2005 р. № 19-59/889/2/, де стверджується про внесення на розгляд Комісії державних нагород і геральдики при Президенті України про відзначення Касьяна М.А. званням "Герой України" в разі надходження нагородних матеріалів. Прошу Вас, разом із Міністром охорони здоров'я України М.Поліщуком, відновити клопотання щодо Касьяна М.А., адже нагородні документи були повернуті в Полтавську облдержадміністрацію 25.07.2002 р.

Сподіваюсь, що Ви проінформуєте мене щодо Вашого клопотання і дій про присвоєння Касьяну М.А. звання "Герой України".

Вирішення цього питання знайде широку підтримку в нашому суспільстві, в засобах масової інформації, зміцнить віру і авторитет Президента України, органах місцевого самоврядування.

Бажаю Вам здоров'я і добра.

Слава полтавській землі! Слава Україні!

Додаток на 2-х аркушах.

З повагою, Перетяцько В.П.

2 липня 2005 р.

УКРАЇНА

Кобеляцька районна державна адміністрація
Полтавської області
39200, м. Кобеляки Полтавської області, вул. Шевченка, 15/27.
тел. 3-13-53

02.08.2005 №766

на № П-01/6329 від 18.07.05

**Члену Національної Спілки
журналістів України
Перетяцько В.П.,
м. Дніпропетровськ,
вул. Телевізійна, 3,**

**Облдержадміністрація,
Відділ роботи із зверненнями
громадян,
вул. Жовтнева, 45,
м. Полтава**

Шановний Василю Пилиповичу!

На Ваше звернення про присвоєння звання "Герой України" Касьяну М.А. повідомляємо, що 29 липня 2005 року направлено відношення на ім'я голови обласної державної адміністрації Бульби С.С. про порушення клопотання перед Президентом України щодо присвоєння заслуженому лікарю України, дійсному члену Української Академії Наук Національного прогресу Касьяну Миколі Андрійовичу звання "Герой України" за особистий вагомий вклад у розвиток медицини, впровадження методу мануальної терапії, який став надбанням сучасної світової медицини.

Додатки на 5 аркушах другому адресатові.
З повагою,

Голова районної державної

Адміністрації О.М.Решетило

Майданник
3-14-83

СЕКРЕТАРІАТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Кабінет Президента України
Служба державних нагород та геральдики

23.06.05 19-59/889/2/

**Міністру охорони
здоров'я України
М.Поліщуку.**

Копія: **Голові Полтавської обласної
Державної адміністрації
М.Бульбі,**

Копія: **49010 м. Дніпропетровськ,
вул. Телевізійна, 3,
В.Перетяцьку**

Шановний Микола Єфремовичу!

Службою державних нагород та геральдики розглянуто звернення члена Національної Спілки журналістів України В.Перетяцька щодо присвоєння Миколі Андрійовичу Косьяну - лікареві Ліщинівського психоневрологічного будинку-інтернату, звання Герой України.

Повідомляємо, що Касьян Микола Андрійович удостоєний звання "Заслужений лікар України" (25.05.1988 р.), відзначений орденом князя Ярослава Мудрого V ступеню (07.05.1997 р.) та медаллю "За працю і звитягу" (01.11.2001 р.).

В даний час нагородні документи щодо відзначення Касьяна М.А. відсутні, оскільки були повернуті як не підтримані Комісією державних нагород в Полтавську обласну державну адміністрацію 25.07.2002 р.

У разі надходження клопотання про відзначення Касьяна М.А. на ім'я Президента України В.Ющенка нагородні матеріали будуть внесені в розгляд Комісії державних нагород та геральдики при Президентстві країни.

Додаток на 1 арк.

З повагою

Керівник Служби

В.Репринцев

Такий епістолярний спадок бюрократичної машини. Ніхто не заперечує, ніхто і не вирішує. Це обурювало лікаря. Дружина Миколи Андрійовича давала дуже різкі оцінки таким діям.

Гадав, що сімдесятиріччя Миколи Касьяна все-таки вирішать питання з нагородою. Вирішили. Нагородили орденом Ярослава Мудрого. Там своя кухня, і, як говорять, кухня та засівається зеленим житом, яке зветься доларами, про що некрасномовно говорила під час одного візиту дружина Миколи Касьяна. Думається, які б не були правила - писані і не писані, Микола Касьян - не просто персону, чоловік, - це явище, феномен не тільки наш, а світовий, і треба вміти себе і людей цінувати, якщо вже не за життя, то, бодай, посмертно. Давайте схаменіться, покаємося. Це буде правильно. І хай язик тому всохне, хто наважився б перечити проти присвоєння звання Героя України Миколі Касьяну.

Якось дивно виходить в історії. Точно, як в українця в голові - одне говорить, друге думає, третє робить, начебто троїста музика і в голові, і в державі. І під музику ту ви-

танцюють нові і нові покоління.

У Касьяна слово прилипало завжди, ой, як прилипало. Пригадую день зйомок телефільму. Касьян знайомив із музеєм у центрі терапії. Користувалися ми старим, як світ, способом зйомок - методом спостереження за героєм. Оператор Віталій Судоплатов мав слідувати за нашим діалогом, бесідою із Касьяном. У підсумку ми зняли майже чотири години відеоматеріалу. Після перегляду в студії режисером Луїзою Щегловою матеріалу для монтажу залишилася одна година двадцять хвилин. Інший матеріал (оригінал) я зберігаю у власному архіві, то матеріал, який повний ненормованої лексики, яку любив вживати лікар. І що цікаво, у нього це виходило органічно, точно, дотепно, і слово ліпило в око будь-якій проблемі. Я ставив собі за мету - зрозуміти людський феномен Касьяна через спілкування і спостереження за його думками і вчинками. І я тепер розумію його, чому він гордо казав: "Я - з Кобеляк". Тільки Полтавська земля, джерельна Ворскла, кобе-

ляцька любов і український степ із гаєм і дібровами, і солов'ями, і зозулями, могли народити такого чоловіка - вірного сина, до феномену якого будуть звертатися прийдешні покоління.

Триста шістьдесят років тому Кобеляки значилися сотенним містечком Полтавського полку, в 1803 році передано у Полтавську губернію з правами повітового міста. Кобеляки - місто унікальне, його знає світ. Напрочуд вигідне географічне становище, із Кобеляк шлях до всього світу і водночас збереження довкілля, а ця дівочість вабить і манить п'янкою росю полтавських лук. Недарма Микола Касьян любив купатися у Ворсклі, посидіти із вудкою і вивчати глибину швидкоплинного життя.

- Ворсклу люблю, - казав лікар, коли переїздили моста через річку по дорозі до ресторану. - На Ворсклі мої пацієнти продовжують реабілітацію після терапії, а часто хлопці із дівчатами... - став Касьян у деталях оповідати романтичні історії, легенди зі своєї практики.

- Жінки добре допомагають чоловікам, аби ті не мали проблем із кістками, - підсумовував лікар.

І легенда про Кобеляки красива і романтична. Звідки ж воно ім'я те - Кобеляки? Буцімто, на берегах річки Ворскли жили племена, які ворогували, одне звалось "коби", інше "ляхи". Син вождя племені "коби" зустрів біля Ворскли красуню, дочку вождя племені "ляхи". Юнак закохався, та не могли побратися молоді через ворожнечу батьків. Одні кажуть, що молоді трагічно віддали життя Ворсклі і тоді вожді помирилися, інші стверджують, що ворожнечу припинила любов і народилося містечко Кобеляки, і річка Кобелячок. Тож від ненависті до любові один крок; так, у любові, і розвивалося місто на славній річці, яка в минулі сторіччя не поступалася Полтаві чи Кременчуку.

І, як стверджують сучасники, коли б через Кобеляки провели залізницю, то не відомо, як вгору б сягнуло повітове місто. Та і так Кобеляки мають справді добрі традиції, бо там розвивалися

ремесла і торгівля. То не жарт - базар кожний день і п'ять ярмарків на рік. Земська лікарня на 25 ліжок, аптека, а жителів майже шістнадцять тисяч. У любові народилися Кобеляки, і добра слава коїться про місто по світу. Про академіка Миколу Касьяна написано тисячі статей і нарисів, знято десятки фільмів. Професійна цікавість журналістів, письменників кликала у Кобеляки, щоби на власні очі побачити уславленого лікаря-костроправа, про якого я чув ще коли був хлопчиком, бо і батько Миколи Андрійовича - Андрій Іванович - був легендою-цілителем, який вмів зцілювати людей своїми, ні - не своїми, а Божими руками.

Микола Касьян завжди був глибоко вдячний журналістам. Саме журналісти стали на захист народного цілителя, коли проти нього порушували кримінал, трави можна владці.

Тяжко пробивав дорогу у життя мануальний метод Миколи Касьяна, і завжди підтримувало роботу лікаря журналістське плем'я. Тележурналістка Оксана Марченко з Києва приїхала у Кобеляки до свого героя Миколи Касьяна авторської програми "Імена". Пані Оксана, зачарована цілителем, привернула увагу багатьох людей до проблеми будівництва Центру мануальної терапії. Хто це був - не будемо гадати. Головне, у Кобеляках збудований новий Центр, де і палата для хворих, готельні кімнати, і навіть музей Миколи Касьяна, у якому він, на запитання про найдорожчий експонат, показує на фото батьків.

Я пригадую виступ Миколи Касьяна у Москві, коли він критикував вождів за зволікання будівництва та, бач, склалося так, одне завалилося, друге через десятиліття народилося, і здійснилася мрія Великого Лікаря. Біблія трактує світ як час, як історію. І тому важливо за відведений Богом і долею час вписати свою стрічку чи, бодай, розумне речення, не мовлячи вже славетні добрі діла для людей. І коли сьогодні чиста Оріль і Ворскла, і не пересяхає Кобелячок, то в цьому заслуга людей, які беруть свій оазис. Соснова живиця, соковиті сінокоси, припнута

коза і щасливий заєць у просторі цілющого духу Дикого Степу, що розкошує тут вже віками, дає сили тим, хто відвідує цей край.

На Кобеляччині залишили свої сліди і Іван Мазепа, Василь Кочубей, Петро I, Карл XII, Катерина II, Пилип Орлик і Микола Касьян.

Я привіз телефільм Миколи Касьяну. Телевізор і відеомагнітофон у залі, де чекають прийому пацієнти. Тридцять хвилин збігли швидко. Микола Андрійович посміхається

Передаю його касету.

- Спасибі, хлопці, - обіймає лікар, - спасибі.

- Спасибі вам, Миколо Андрійовичу.

У кабінеті лікар показує нам останні публікації, журнали, книги. Запрошує до опочивальні, невелика кімната, з канапою, журнальним столиком і великою холодильною камерою. На столику з'явилася закуска.

- Я люблю морожені оселдці, - каже лікар.

На столі ж нікуди було ставити пляшки з напоями.

Мій колега Віктор Ожогін, водій Валентин Чепіжко, які страждають хворобами хребта, подивувалися вправності господаря кабінету.

- Миколо Андрійовичу, - кажу, - повний двір людей чекає прийому, а ми тут розсілися, як ревізори.

- Нічого, я приймаю з чотирьох ранку до десяти-одинадцяти, а потім — син Ян.

Хіба що так. І пішла бесіда. Микола Андрійович - дотепний оповідач. Та все підливає. Я не буду писати про закуски і напої, однак не обійшлося ж без кров'янки і сала, ковбаси і помідор. Віктор Ожогін запрошує Миколу Андрійовича до прямого ефіру, приїхати на студію. І, як не дивно, він згодився.

Я, каже, був у Києві у Гордона. Дружина наполягла, щоб поїхав, я і поїхав, поїду і до вас.

Я з острахом сприйняв це, бо Миколу Андрійовича треба записувати і монтувати, ненормована лексика не для широкого загалу.

А Віктор Ожогін революційно стверджував про прямий ефір.

- Не встигли, не встигли, - говорить з сумом тепер мені Віктор Ожогін. - Повторимо

фільм про Миколу Касьяна.

По правді сказати, навіть сьогодні не можу в деталях переказати всі бувальщини, про які розповідав Микола Касьян, пов'язані із відомими людьми і пікантними подробицями.

Касьян - життєлюб, писав вірші і картини. У нього свій світ, світ українця. Думаю, і для церкви чимало зробив Микола Касьяну, і було б справедливо, коли б віруючі знали, що Миколу Касьяна внесено у лік святих.

Прийняв більше двох мільйонів пацієнтів. Рекорд в книзі Гіннеса. Це вже за межами навіть сміливих фантазій.

І добре, що місцева влада Кобеляк вирішила вулицю імені Леніна назвати вулицею Миколи Касьяна.

- А на гостинець, хлопці, вузлик, - говорить Микола Андрійович Касьян. - Приїждіть у п'ятницю зранку, коли я свіжий.

Навідався я до Миколи Касьяна з фермером Володимиром Зоренком із Юріївського району.

- Що йому подарувати? - питає фермер.

- Бог його знає. Дивувати лікаря дуже важко, - говорю. - Зловіть у своїх ставках коропа, - кажу. - Микола Андрійович любить рибалку.

Шлях у триста кілометрів величезний коропа подолав живим, і до сходу сонця ми з Володимиром Зоренком були в кабінеті Миколи Андрійовича і виклали йому на стіл диво - красеня-коропа. Микола Андрійович радів, як дитина.

Спасибі, хлопці, спасибі Цар-короп, - широко усмінувся лікар.

Володимир Зоренко впродовж тижня лікувався у Миколи Андрійовича, бо не міг у свої ще молоді роки рухати рукою.

Тепер по-парубоцьки бігає на будівництво свинокомплексу, водить машину, а головне — пам'ятає життєвий оптимізм великого цілителя.

Про благодійність Микола Касьян не любив говорити. Та те, що він справжній меценат, знали всі. Допомогав дітям-сиротам, артистам-аматорам, місту подарував новенький трактор, то передав кошти на придбання вуличних ліхтарів.

Та хіба тільки це?

Чого важило слово Касьяна у кабінетах влади для вирішення соціальних проблем міста, особистих проблем людей, годі і говорити.

Якось завели мову про спадщину. А Касьян чи то серйозно, чи жартома сказав: "Я склав заповіт, де написав дітям, що у них є все необхідне для життя, а заповіт один - доблесна праця на благо себе, сім'ї, України".

Я вірю лікарю. Микола Касьян викарбував собі пам'ятник із каменю життя, яке він любив безмежно.

У Кобеляках є що подивитися, послухати. Скажуть, що у Кобеляках живе бабуся Саші Ніколаєнко - Міс Всесвіту. І онука буває у місті свого дитинства. Красуні народжуються у любові, а Кобеляки, як пам'ятаємо із легенди, також виростило з любові двох сердець.

Краса і мудрість, вірність і любов - наріжні камені християнської моралі, яку сповідував цілитель.

У Кобеляках можна відвідати музей літератури і мистецтва. Тисячі експонатів. Корифеї літератури не минули славного краю, і Олесь Гончар, і Павло Загребельний, Андрій Головка, видатні митці України. Чільне місце посяде і Микола Касьян, поетична душа якого вилася у самотні вірші, які писав Касьян, ще із шкільної лави.

У Кобеляках дух України, дихається тут вільно, і коли перейдете новий міст через Ворсклу і зліва, і справа неповторні мальовничі пейзажі - ландшафтна терапія для змороженої душі. А коли присядете з вудкою біля Ворскли, обов'язково хтось підійде і обов'язково заговорить про рибу, про зелений туризм і про те, що тільки в цих краях є рідкісний птах - орлан білохвостий, і неодмінно про Миколу Касьяна, бо хто з ним зустрічався, той назавжди береже образ великого цілителя.

Микола Андрійович дістає із шафи фотоальбом "Кобеляки у III тисячолітті". Вручає мені. Я зрозумів - книгу видано на кошт лікаря. Читаю автограф: "Василію Пилиповичу Перетятку мої найкращі побажання. Щас-

тя і удачі!! Академік Касьян. 19.V.2006 року". Гортаю сторінки альбому. Все як годиться. Вітальне слово міського голови Олександра Ісипа, прекрасна ілюстрація і краєвиди міста Касьянців: від батька - до сина. Фото Центру терапії, розповіді про соціально-економічний розвиток міста. І завершує видання пісня про Кобеляки Миколи Касьяна (читайте на 2 ст. обкладинки).

Душа поета вразлива, вона і світиться любов'ю. Дружина Миколи Андрійовича берегла його, як могла, оберігала, а він, велетень духу, завжди говорив, що то не його, а її заслуга: вона керувала і будівництвом Центру, і дає лад хаті сім'ї.

Я не раз думав: Микола Андрійович - великий цілитель. Він бачить людину наскрізь, навіть із заплющеними очима, а візьме руку - розкаже про ваші болячки. І він лікар прозорий, чесний для людей, і люди всієї планети любили цього високого козарлюгу з України за гумор, за віру, за любов до людей.

Так, рідкісний птах Микола Касьян, як і орлан білоголовий, який водиться біля Ворскли - красивий птах у вічному польоті.

І хай той політ підтримає Президент України і справедливо підпише Указ про звання Героя України Миколи Касьяну. Це - воля народу, Божа воля, і не слід гнівити Бога несправедливими справами, які завжди засуджував Лікар.

Ми всі родом із Кобеляк. І Микола Касьян - і мій, і ваш земляк. І якщо вас запитують: "Ви звідки родом?" Сміло кажіть: «Я - з Кобеляк!» А хіба - не так?

ОСВІТА РІДНОГО КРАЮ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

СТАНОВЛЕННЯ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ЯК МАЙБУТНЬОГО ЛІДЕРА ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ СЕРЕДИНИ XVII СТОЛІТТЯ

„Шляхтич за походженням, козак по духу” – так коротко схарактеризував цю людину відомий сучасний дослідник історії козацтва Валерій Смолій [5]. Постає засновника Української держави привертає увагу багатьох істориків. Однак ряд сторінок біографії Зіновія Богдана Хмельницького залишаються нез’ясованими. Аналіз джерел дав можливість дослідникам визначити найвірогіднішу дату народження гетьмана – 27 грудня 1595 р., тобто у поточному, 2009 році, виповнюється 404 роки від дня народження лідера Визвольної війни українського народу Богдана Хмельницького.

Певно, що шлях до гетьманської булави майбутнього засновника Української козацької держави, яка стала передумовою для становлення України як незалежної демократичної країни у 1991 році, почався ще замолоду.

Продитячі, юнацькі й молоді роки життя Богдана історикам мало відомо через брак інформації в джерелах. Дослідники О. Апанович, С. Кистанова, В. Смолій, В. Степанков, В. Шевчук відзначають, що великий вплив на формування характеру майбутнього гетьмана мала атмосфера родини Хмельницького, яка жила за традиціями галицької шляхти. О. Апанович пише, що Богдан з дитинства увібрив у себе вільне повітря покозаченої України, загартувався небезпечних умовах степового прикордоння [1, 3, 6, 12]. Зростання в козацько-селянському середовищі сприяло легкому засвоєнню розмовної української мови, вивченню народних пісень, дум, прислів’їв, легенд (офіційні виступи, вітання, листи Богдана Хмельницького містять багатий фольклорний матеріал) [9].

За висновками дослідників (І. Крип’якевич, І. Бутич, Б. Сушинський та ін.), майбутній гетьман здобув добру освіту. В. Смолій та В. Степанков припускають, що спочатку Богдан навчався дома (можливо, у батька чи когось зі священників), а згодом, імовірно, в одно-

му із київських монастирів і у Львівській єзуїтській колегії. Перебування в двох різних за характером шкільних закладах сприяло розширенню світогляду Богдана, дозволило познайомитися з кращими зразками світових духовних надбань [6].

На думку вчених В. Шевчука, О. Апанович, Ю. Мицика, В. Власова, на становлення політичного мислення майбутнього гетьмана значною мірою вплинули екстремальні умови, в яких він опинився після повернення зі Львова додому: у 1618 р. Богдан вступив до складу чигиринської сотні реєстрових козаків і вже 1620 р. в її складі вирушив у похід до Москви проти турків. Там, у битві на Церорських полях потрапив у полон і був два роки в Царгороді на одній з турецьких галер [1, 2]. Саме там, вважає В. Шевчук, Богдан вивчив турецьку мову [12]. О. Апанович вказує, що Хмельницький потрапив у полон разом зі своїм батьком, який у полоні ж помер [1].

Залишається відкритим питання, у який спосіб вдалося Богдану вирватися з неволі. Є такі версії: викуповував польський уряд (чи за сприяння польської влади) [8]; викуповувала мати (дружина), за сприяння друзів батька – сотника Михайла або козаків і друзів самого Богдана [3], викупив татарин Жарис, який потім „перепродав” чи обміняв свого полоненця [8]; врятувався втечею [6].

На думку Б. Сушинського всі версії не дуже суперечать одна одній. Вони цілком можуть мати спільне джерело інформації і спільну правдиву основу. „Так, мати Богдана – Зіновія, дружина козацького офіцера-реєстровика, залучаючи інших місцевих чигиринських та черкаських шляхтичів, клопоталася з приводу визволення сина. Звернутися вона могла, звичайно, до представників польської влади. В цей час відносини між Польщею та Портою вже налагоджувались, тож настав час звільнити полонених. А це завжди було непросто. Треба було з’ясувати, де саме знаходиться полонений, і домовитися з володарем полоненого та викупити чи обміняти його. Тут – продовжує Б. Сушинський – приймали участь посередники – купці, мандрівники,

паломники, нерідко козаки чи чумаки, або татари” [8].

Отже, історикам ще не вдалося докладно, правдиво з’ясувати, як саме було звільнено з турецького полону Богдана Хмельницького. Так чи інакше, Богдан повертається додому.

Період від 1622-1637 років В. Шевчук вважає досить темним для істориків. Дослідник припускає, що майбутній гетьман брав участь у морських походах проти турків, отже, брав участь у його акціях [12]. В 1637 році він належав до козацького старшини – був військовим писарем і підписав капітуляцію під Боровицею 24 грудня 1637 року, тобто брав участь у Повстанні Павлюка (Павла Бута) [12]. Про перебування Хмельницького у війську Павлюка засвідчує і автор монографії „Антифеодальні рухи на Україні напередодні Визвольної війни 1648-1654 рр.” В. Щербак. На його думку, це повстання мало великий вплив на формування Б. Хмельницького як полководця та дипломата. Одноставні з цим істориком і В. Смолій та В. Степанков. Вони звертають увагу на дивовижну подібність у діяльності штабу П. Бута (Павлюка) щодо організації народного повстання весною 1637 року і в заходах Б. Хмельницького взимку 1648 року: намір залучити на свій бік реєстрових козаків, розповсюдження серед мешканців міст і сіл універсалів із закликами ставати до боротьби, намагання залучитися підтримкою донських козаків, спроби порозумітися з кримськими татарами тощо. Історики впевнені, що ці факти засвідчують перебування Хмельницького серед оточення Павлюка [6].

На думку Б. Сушинського, далекоглядність в планах Хмельницького проявилася ще в 1629 р., коли заявивши про себе при королівському дворі, подарував королю Сигізмунду III двох узятих у полон татарських князів. Б. Сушинський припускає, що саме тоді Богдан зблизився з королевицею Владиславом (1595-1643), майбутнім королем (1632-1648) Владиславом IV. Однак

по-справжньому їх дружба закріпилася під час Смоленської війни (1632-1634). „В одній з битв із московитами, – пише дослідник, – сотник Хмельницький особисто прийшов на допомогу королю Владиславу IV, що потрапив у скруту. За це, після бою, перед усім вищим офіцерством, Хмельницького вшановано – з рук короля – шаблю з коштовним руків’ям”. На глибоке переконання Б. Сушинського, дружба короля Владислава IV і Хмельницького була довгою, щирою і не без користі для них обох. І саме вона і визначила подальшу долю Хмельницького, як отамана козаків [8].

Участь Богдана у козацьких повстаннях дає підстави історикам причислити його до патріотично настроєних кіл козацтва. О. Апанович, В. Смолій звертають увагу на швидкий ріст авторитету майбутнього гетьмана, та перехід його до політичних заходів у боротьбі з поляками; бере участь у козацьких посольствах, які направляються в Варшаву, підтримує зв’язки з представниками французького уряду та інших держав [1, 5].

Не менший вплив на становлення Богдана Хмельницького як майбутнього лідера Визвольної війни, на думку істориків, мали негативні тенденції в соціально-економічному й політичному житті Речі Посполитої. Спостерігалось неухильне посилення феодально-кріпосницького гніту [7]. Фільварково-панська система, придушуючи самостійність селянських господарств, перетворювала їх на придаток до шляхетської садиби, обмежувала особисту свободу селян, що поступово перетворюються на предмет купівлі-продажу, дарування. Ці обставини неминуче повинні були призвести до нового вибуху соціального протесту, бо місцеве населення стало на захист власних інтересів. У скрутному становищі опинилися й міщани, які обтяжувалися різними повинностями і змушені були виконувати навіть панщину [6].

В. Степанков та В. Смолій вважають, що Б. Хмельницький вдало скористався політичною ситуацією для згуртування навколо себе надійних людей з метою підготовки нового козацького повстання [6]. Отже, до 1647 року істо-

рики бачать Богдана Хмельницького як цілком лояльного сотника, який користувався пошаною не лише на Україні, але й за кордоном (зокрема, у Польщі та Франції) [12]. Він демонстрував неперевершену майстерність добиватися поставленої мети всіма можливими шляхами. У політичному мисленні майбутнього гетьмана тісно перепліталися прагматизм, схильність до компромісів, непримиренність [5].

Тим часом в його особистому житті відбулися події, що глибоко вразили Богдана Хмельницького і підштовхнули до вирішального кроку. Коронний хорунжий О. Конєцпольський, ставши чигиринським староостою, почав претендувати на Суботів. Він надав чигиринському підстарості Д. Чаплинському привілей, що дозволяв йому на цій землі „осадити слободу”. Аби гарантувати себе від можливих неприємностей, Б. Хмельницький домігся, щоб Владислав IV видав йому 12 липня 1646 р. привілей, який підтверджував право Б. Хмельницького на володіння Суботовом. Одначе О. Конєцпольський і Д. Чаплинський проігнорували його. Підстароста, після невдалої спроби вбити Богдана, очевидно, весною 1647 р., вчинив напад на Суботів і привласнив його, вигнавши звідтіля родину сотника. Спроби останнього повернути хутір, вдавшись до заступництва коронного гетьмана М. Потоцького і Владислава IV, зазнали невдачі, бо О. Конєцпольський проігнорував їх обережні клопотання [6].

Говорячи про конфлікт між чигиринським підстаростою Чаплинським і Хмельницьким, Б. Сушинський вказує на певний зв'язок між становленням опозиції до короля, разом з його українським спільником Хмельницьким, і тим, що Чаплинський дозволив собі захопити хутір Суботів. Б. Сушинський пише: „Через чигиринського старосту Олександра Конєцпольського, який належав до табору опозиції, польській аристократії пощастило зіграти на його самолюбстві, переконавши, що тепер, коли Хмельницький перебуває в опалі польського командування і короля, Чаплинсько-

му боятися нічого. Тим більше, що в 1646 році Чигиринський староста О. Конєцпольський офіційно заявив, що хутір Суботів юридично належить до його Мліївського маєтку, що існує в межах староства” [8].

На відміну від попередніх дослідників початку ХХ ст., які зображали Хмельницького месником за власні образи, дослідники кінця 80-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст. вважають, що особиста трагедія не могла вчинити серйозного впливу на настрої Б. Хмельницького, а стала тільки приводом для усвідомлення, що свавілля магнатства і панства в Речі Посполитій не має меж, і ніхто, крім козацтва, не захистить його прав. Тому він разом із найближчими сподвижниками активно готував повстання.

Наміри було виявлено, і восени 1647 р. Хмельницького заарештували. У середині грудня він утік із в'язниці та з невеликим загоном козаків і старшим сином Тимошем подався на Запорожжя, де на козацькій раді був обраний гетьманом. Як слушно зауважує В. Щербак, у ХХІІІ ст. Запорозька Січ стала центром визвольного руху в Україні, потужним імпульсом консолідації українського козацтва, формування його свідомості та утвердження організації структури [4].

Таким чином, сучасні історики вважають, що на становлення Богдана Хмельницького як майбутнього лідера Визвольної війни українського народу 1648-1657 рр. вплинуло багато факторів. Перш за все, це особливості нового періоду розвитку України: на політичній арені з'явилася нова сила, яка вирізнялася з-поміж сучасників особливим мисленням, поведінкою, вчинками. Такою силою стало козацтво. В Україні почала зароджуватися стійка традиція визвольних змагань.

По-друге, безумовно вплинули традиції галицької шляхти, за якими жила родина Хмельницьких, а також навчання в двох різних за характером шкільних закладах в одному з київських монастирів і у Львівській єзуїтській колегії. Це дозволило Богдану познайомитися з кращими зразками світових духовних надбань, здобути достатньо високий рівень освіти.

По-третє, участь майбутнього гетьмана у морських походах та козацько-селянських війнах 30-х рр. ХХІІІ ст. відіграла величезну роль у формуванні його як державного діяча, політика, полководця. Вже будучи військовим писарем, у 1637 р. Хмельницький не тільки керував військовою канцелярією, а й виконував обов'язки міністра закордонних справ, зокрема листування з представниками інших держав, брав участь у переговорах з іноземними послами.

По-четверте, вплив негативних тенденцій в соціально-економічному й політичному житті Речі Посполитої: посилення феодално-кріпосницького гніту, політика національного та культурного поневолення українського народу.

Високоосвічений, з великим військовим і життєвим досвідом, Б. Хмельницький, на думку істориків, спроможний був очолити підготовку різних суспільних верств народу до рішучої боротьби за створення власної держави [1, 6, 10].

Отже, за висновком сучасних вітчизняних дослідників, Богдан Хмельницький був першим в історії України ХХІІІ-

ХХ ст. політиком, який зумів не лише очолити боротьбу за національну незалежність, а й за допомогою зовнішньої та внутрішньої політики об'єднати зусилля різних станів українського суспільства. Викликають повагу висока освіченість гетьмана, його видатні полководницькі і дипломатичні здібності.

З метою вшанування пам'яті видатного історичного діяча, засновника Української держави Богдана Хмельницького в усіх навчальних закладах Дніпропетровської області організовано тематичні виставки, проведено виховні години, бесіди, учнівські конференції, „круглі столи” та лекторії, спортивні змагання тощо.

Сподіваюсь, що завдяки широкому висвітленню цього та багатьох інших питань, пов'язаних з минущиною, наша молодь завжди поважатиме свій народ і його історію та гідно відстоюватиме честь і славу рідної України.

Віктор СИЧЕНКО,
начальник головного управління освіти і науки облдержадміністрації.

Література:

1. Апанович О. *Воєнне мистецтво Богдана Хмельницького та його сподвижників* // УІЖ. 1995. № 4. С. 33-45.
2. Власов В. *Історія України: Підручник для 8-го класу загальноосвітнього навчального закладу / За редакцією Ю. А. Мицика*. – К., 2004. 200с.
3. Кистанова С. *Сімейний портрет з гетьманською булавою* // *Культура і життя*. 1995. 27 грудня. С. 4; 1996. 10 січня. С. 4.
4. Мицик Ю., Власов В. *Історія України: 3 найдавніших часів до кінця ХХІІІ ст.: Посібник*. – К., 2001. Ч. І. 208 с.
5. Смолій В. *Державотворець* // *Київська старовина*. 1995. № 4. С. 3-13.
6. Смолій В., Степанков В. *Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет*. К., 1993.
7. Степанков В. *Антифеодална боротьба в роки Визвольної війни та її вплив на формування української держави (1648-1654)*. – Львів., 1991р. С. 143.
8. Сушинський Б. *Козацька Україна: „Хмельниччина” – Одеса, 2004. - 560 с.*
9. *Універсали Богдана Хмельницького 1648-1654 Упоряд. І. Крип'якевич, І. Бутич*. – К., 1998. 383 с.
10. Чуприна В., Чуприна З. *Хмельниччина (1648-1657рр.): Визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького*. Львів, 2003. 176 с.
11. Щербак В. *Антифеодалні рухи на Україні напередодні Визвольної війни 1648 – 1654 рр.* – К., 1989.
12. Шевчук В. *Козацька держава*. – К., 1995. 292 с.

МИ З “НАДІЄЮ” НЕ СУМУЄМО, МИ З “НАДІЄЮ” МОРЯМИ МАНДРУЄМО

Дитячому музичному театру “Надія”, що працює на базі Будинку вчених (м. Дніпропетровськ), виповнилось сімнадцять років. Керує театром член Асоціації Всеукраїнської музичної спілки композиторів, відмінник культури, педагог музичної школи № 3 міста Дніпропетровська Валентина Фалькова. Скілки за ці роки підтримала пані Валентина юних талантів, скільком допомогла знайти шлях у подальшому житті!

У цьому році численних глядачів, які завітали до гостинних стін Будинку вчених – на чергову, сімнадцяту виставу під назвою “Пригоди Морського Коника”, черговий показ нових досягнень – чекала несподіванка. Гарно одягнені відвідувачі навіть здивовано завмирили, настільки силь-

ним було враження, що замість концертної зали опинилися на морському дні. А юні артисти – звичайні учні звичайнісіньких дніпропетровських шкіл – не зрадили сподівань шановної публіки. Разом із морськими мешканцями – Оселедцевим Королевичем (Валентин Шелест, СШ № 13), Восьминогом (Владислав Вовчук, СШ №

УВК № 28). Спочатку гультя і розбишака, а потім – усвідомлений про свої провини та сповнений бажання їх спокути, Коник визвав у публіки багато різноманітних емоцій – від обурення за свої хуліганські вчинки до бажання допомогти, захистити, похвалити...

...Хоча чому називаю артистів “звичайними”? На сцені жили та діяли справжні особистості – розкуті, впевнені, вправні. А оскільки вистава була музичною, то кожен персонаж мав змогу виблискувати талантом, виконуючи сольну партію. До речі, усі виконавці співали не так, як сучасні поп-зірки – під “фанеру”. Так, всі маленькі артисти співали живими голосами під акомпанемент фортепіано (концертмейстер Ірина Єгорова). А підготувати танцювальні номери їм допомагала хореограф Олена Петалла (ї можна відкрити маленьку таємницю: у дитинстві

19), Летючою Рибкою (Юля Гармаш, СШ № 22), Черепахою (Анастасія Панасенко, СШ № 101), Рибою Палугою (Єва Белицька, СШ № 2), глядачі спостерігали за метаморфозами, які відбувалися з головним героєм – Морським Коником (виконавець Гліб Махлайов, семирічний учень

так, як сучасні поп-зірки – під “фанеру”. Так, всі маленькі артисти співали живими голосами під акомпанемент фортепіано (концертмейстер Ірина Єгорова). А підготувати танцювальні номери їм допомагала хореограф Олена Петалла (ї можна відкрити маленьку таємницю: у дитинстві

Олена теж брала активну участь у виставах нашого театру).

- Ця прем'єра, мабуть, найбільш цікава, - вважає беззмінний керівник театру Валентина Фалькова. - І, на мій погляд, це відбулося завдяки колективним зусиллям поперше, автора п'єси – нашої дніпропетровської дитячої письменниці Еліни Заржицької, по-друге, юним аматорам та їх батькам, які всіляко підтримували дітей та допомагали їм морально й матеріально, ну, й по-третє, керівництву Будинку вчених, на сцені якого ми виступаємо.

Але, на мій погляд, пані Валентина не врахувала ще один – найважливіший – момент. За своєю природною скромністю замовчала, що великий успіх принесла виставі її чарівна музика, оскільки саме вона, талановитий композитор з величезним досвідом, витворювала у звуках усі казкові постаті “Пригод”.

До речі, Валентина Фалькова працює з малюками за власною методикою, яку вивчають педагоги України та країн близького зарубіжжя. Пані Валентина впевнена, що завдяки цій методиці з кожної дитини, навіть із слабкими даними, можна виховати яскраву, неординарну особистість. І це підтверджують високі результати: усі вихованці “Надії” навчилися не тільки гарно розмовляти, академічно співати, граціозно рухатися, але й відстоювати свою точку зору, турбуватися про близьких, рідних, знайомих і, що дуже

важливо, про екологічний стан навколишнього середовища. А їх сценічна дружба стала справжньою, міцною дружбою у житті. Недарма на прем'єрі були присутні випускники театру минулих років.

- А якою виставою Ви плануєте здивувати нашого присікливого глядача? – цікавлюсь наостанок.

- Це – секрет, - посміхається чарівна жіночка. – Приходьте до нас у наступному році (бо ж ця вистава граєтимемо аж до Нового року). Тоді й побачите.

Що ж, відтепер з нетерпінням чекатиму наступного року. Цікаво, куди потраплю після морського дна. Чи не в джунглі? А, може, у безкрайню пустелю?

Тільки впевнена: куди б не заніс мене витвір фантазії, обов'язково це буде Країна, Де Збуваються Дитячі Мрії.

Наталка ОГЛЯДОВА.

БОГ ПРОТИ ІНТЕРНАТУ?

Останнім часом усі засоби масової інформації повняються різноманітними повідомленнями щодо судового позову між жіночим Свято-Тихвінським монастирем та ОКЗО “Дніпропетровська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат № 1 для дітей з вадами розумового та фізичного розвитку”.

Справа у тому, що монастир вимагає повернення частки території (а саме ці 2 гектари належали раніше монастирю), на якій нині розташований зазначений інтернат. Але ж у цьому закладі зараз лікуються, виховуються та навчаються 163 хворі дитини! А коштів на нове будівництво у бюджеті немає. Невже доведеться розформувати такий ефективний діючий заклад? Щоб отримати правдиву інформацію стосовно стану справ, який існує, звертаємось до директора інтернату Ольги Шум. Ольга Анатоліївна розповідає:

- Історія існування інтернату для розумово-відсталіх дітей почалася у важкі післявоєнні роки створенням дитячого будинку. У 1952 році дитбудинок розформували, і було засновано допоміжну школу для розумово та фізично хворих дітей.

За тривалий час роботи школи (більш ніж півстоліття) в розвиток матеріально-технічної бази закладу були вкладені колосальні бюджетні асигнування, завдяки яким збереглися дореволюційні будівлі, а в 80-ті роки були збудовані навчальний та спальний корпуси сучасної школи. За постійної підтримки та піклування держави в закладі створені комфортні умови та унікальна матеріально-технічна база для ефективного навчання, виховання та соціалізації дітей з обмеженими можливостями. Школа стала рідною домівкою для багатьох дітей з такими діагнозами: синдром

Дауна, епілепсія, аутизм, дитячий церебральний параліч, синдром Морфана, фенілкетонурія, багатьма іншими хромосомними патологіями та складними комбінованими вадами розвитку.

Завдяки кропіткій праці, високопрофесійному згуртованому колективу вдалося акумулювати досвід провідних вітчизняних та зарубіжних дефектологів, що дало можливість сім років тому стати першим навчальним закладом в області, який наважився навчати, розвивати та виховувати дітей з помірною розумовою відсталістю, які раніше перебували практично за межею суспільного життя.

“Створена власна неповторна система роботи з вихованцями, – підкреслює директор, – яка дає можливість кожній дитині, не зважаючи на її здібності та вади, відчути повноту життя, мати щасливе дитинство, розвивати власні таланти та з упевненістю зробити крок у доросле самостійне життя, та цілком реалізувати свій трудовий потенціал”.

Звичний уклад роботи та життя школи дещо порушився у 1997 році, коли на основі наказу президента «Про повернення релігійним організаціям культового майна» вступило в силу рішення Дніпропетровської обласної ради про по-

етапну передачу у власність Дніпропетровській єпархії Української православної церкви частини шкільної території та будівель. Поетапно були передані монастирю приміщення актового зали (нині Свято-Варварівський храм), дві майстерні, спальний корпус з напівпідвальним приміщенням, територія саду, земельна ділянка, на якій був розташований шкільний спортивний майданчик. Крім цих споруд монастир отримав двоповерхове приміщення учбового корпусу з підвалом і вбудовану пральню та котельню з вмонтованим стаціонарним обладнанням, та

теплицю, які раніше не були власністю монастиря та були збудовані у радянські часи для інтернату за кошти держави взамін ветхих монастирських будівель, що залишилися на сучасній території інтернату (для зручності розподілу території). По закінченні процедури поетапної передачі будівель, яка тривала протягом двох років, з Єпархією було досягнуто згоди про відсутність взаємних майнових і територіальних претензій.

Протягом 11 років школа-інтернат та Свято-Тихвінський монастир мирно співіснували на розділеній території, доки у вересні 2009 року несподі-

ваним гучним набатом пролунала звістка про судовий позов Єпархії про відчуження всієї території спеціальної школи-інтернату № 1 на користь жіночого монастиря.

Чи буде існувати інтернат й далі, чи відійдуть земля та приміщення під руку Богу – вирішить обласний господарський суд. Але станом на 1 грудня 2009 року відбулося вже четверте засідання суду, на якому так і не було прийнято рішення – у зв'язку з неявкою позивача (представника з боку жіночого монастиря).

Еліна ЗАРЖИЦЬКА.

САРА МУРСТИ

• Педагогічні заходи й методи виховання дуже різноманітні, і тільки обізнаність з усією цією різноманітністю може врятувати вихователя від тієї вдалої однобічності, яка, на жаль, надто часто зустрічається в педагогів-практиків, не обізнаних з педагогічною літературою. І скільки лиха може заподіяти рутинна робота одного такого педагога, якщо вона помилкова! Страшно подумати, що вона робить свій згубний вплив на тридцять, іноді навіть на сорок людських поколінь.

Костянтин УШИНСЬКИЙ.

• Вчитель - це перший, а потім і головний світоч в інтелектуальному житті школяра; він пробуджує в дитини жалобу знань, повагу до науки, культури, освіти.

Василь СУХОМЛИНСЬКИЙ.

МИ – ДІТИ, МИ – ШКОЛЯРИ!

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

ШАНОВНІ "БОРИСТЕНІВЦІ"!

Спасибі за присланий журнал № 9 зі статтю Миколи Дупляка. Сподіваюся, що він потрапить до Роксолани Зарівчак, зав. кафедрою контрастивної лінгвістики і перекладу ім. Г. Кочура Львівського університету Івана Франка, яка фігурує в цій статті. Єдине, що не сподобається кочурзнавцем, - це переіменування збірки віршів "Інтинський зошит" на "Читинський". Місцем заслання Г. Кочура і моєї матері Ірини Михайлівни Воронович була Інта в республіці Комі.

Я досі пам'ятаю, що в школярсько-студентські роки писав на конвертах таку адресу: "Комі АССР, рудник Большая Инта". Потім, коли батьків звільнили, я відвідав Інту, а збірку віршів 1945-1950 р.р. "Інтинський зошит" (Київ, вид. "Молодь", 1989) носив до видавництва особисто.

В статті М. Дудляка ніякого "Читинського зошиту" не існувало, я знайомився з нею до того, як вона вийшла в світ. Отже, прихильник Чити "мешкає" у вашій редакції... Як "жити далі"? Я журналістові, мені відомі такі ситуації. Можна просто в наступному номері вказати на помилку, можна друкнути кілька батькових віршів з "Інтинського зошита", як взірць творів, писаних в засланні в "захальяних книжечках", що їх легко було вкласти "за халяву" при появі наглядача. Коли вважаєте доцільним - пришліть кореспондента до музею, приватного закладу, що працює безплатно. Найбільше до нас в Ірпінь ходить студентів, майбутніх філологів (і не тільки).

Крім просвітницько-виховної діяльності є в нас (з дружиною Марією Кочур) і видавничий розділ роботи. Після двох томів "Література й переклад" можливий вихід і третього. Готуємо до видання листування Г. Кочура (з Майфетом, Рильським та ін. діячами культури) - там дуже багато цікавого не лише філологам і літературознавцям... За створення і роботу музею мені присвоїли звання "Заслужений працівник культури", а дружину нагородили орденом.

Взагалі, ми одні з перших організаторів музеїв і, судячи з "Книги відгуків", робимо корисну справу... Це ж робить і ваш журнал, то нумо дружити.

Андрій КОЧУР.

НАШ ВЕРНІСАЖ

З доробку Геннадія ОСТАНІНА.

Андрій ШЕВЧЕНКО

МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПТИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ

Розуміння історії як соціальної взаємодії людей проявлялося в різні часи в специфічних формах, обумовлених особливостями історичного буття. Сьогодні ключову роль набуває виявлення актуальних, характерних для кожного етапу інтелектуальної еволюції інтерпретацій її предмету, формулювання центральних проблем, пошуку відповідних методів і прийомів дослідження. Цілком логічним й виправданим у даному контексті стає всебічне вивчення історії релігії на території України в цілому та аналіз становища православної церкви зокрема.

У руслі зміни ціннісних орієнтацій сучасного суспільства частина професійних істориків, свідомо уникаючи атеїстичної термінології, намагаючись дистанціюва-

тись від підходів до висвітлення релігійної проблематики, що використовували їхні попередники в радянські часи, разом із тим, не може перейти на суто теологічні позиції і перебуває у стані певної світоглядно-теоретичної невизначеності. Тому шлях експериментування, комбінування різноманітних підходів виявляється не тільки припустимим, але й реально дозволяє розширити дослідницький діапазон.

Метою даної статті є визначення теоретико-методологічних перспектив у зазначеному напрямку на основі застосування інструментарію деяких нових концепцій (соціальна історія, історична феноменологія, інтелектуальна історія), котрі стають все більш популярними серед українських істориків.

Певні аспекти означеної проблеми знайшли своє висвітлення у працях сучасних вітчизняних науковців П. Бондарчука [1], О. Ігнатуші [5], В. Войналовича [2], І. Лимана [8], О. Удода [12], російських авторів Ю. Гераськіна [4], І. Маслової [9], М. Одинцова [11], М. Шкаровського [13] та інших. Значимим, що пропонує розвідка не претендує на ґрунтовний історіографічний аналіз творчості як світських, так і церковних дослідників. Цьому питанню у майбутньому будуть присвячені окремі спеціальні публікації.

Відправним пунктом авторських міркувань є розуміння православної церкви не тільки як сакрального організму, а й як соціальної інституції, існування та розвиток якої відбуваються в конкретно-історичних умовах, тобто в рамках історизму. Говорячи про це складне явище, німецький історик Ф. Мейнеке відзначав: «...безумовно, історизм став складовою частиною сучасного мислення, а уважний погляд помічає його прояви мало не в будь-якому серйозному судженні про формування людини. Історизм розвив притаманну йому глибину і силу лише у

не багатьох своїх найбільших проявах. Небезпеками, що супроводжують його і до сих пір, були і залишаються втрата духовної глибини та вторгнення в ідейний світ історизму чужих і більш грубих елементів. Завдяки «обмілінню» історизму мало з'явиться уявлення, нібито він веде до безпідставного релятивізму, паралізуючи творчі сили людини. Проте в історизмі можна побачити найвищий рівень всього, що пов'язано з людиною. Треба визнати його істинну здатність до розвитку, яка дозволить вирішити проблеми історії людства» [10, с. 7].

Тим не менше, у сучасних історичних працях досить часто ігнорується той факт, що християнство вже своєю появою безпосередньо привнесло у світ принцип історизму. Розвиток історичного часу відтоді одержує цілеспрямованість замість нескінченної циклічності. У християнському розумінні історія - це єдиний простір, у якому розгортається перспектива Божественного порятунку людини, а християнська концепція історії є по суті унітарною. Вона має початок, центр і кінець. Тому проблема полягає у принципах осмислення фактів історії та їх

внутрішньому структуруванні. У відповідності до традиційного християнського уявлення про тринітарну структуру людини духовному рівню буде відповідати релігійна сфера історичного буття особистості, рівню душі – розумова сфера та психологія, відповідно, до тілесного рівня належатимуть політичний, економічний, технологічний та інші аспекти людського існування [3, с. 52]. Приведені міркування не означають догматизації ролі якогось із зазначених рівнів буття, а лише визначають ступінь дослідницького інтересу до різноманітних проявів діяльності людини у певні історичні періоди.

Розглянемо, яким чином може вивчатися історія православної церкви у контексті нових підходів – інтелектуальної історії, історичної феноменології, соціальної історії.

Російські дослідниці Л. Рєпіна, В.Зверєва та М.Парамонова у своїй комплексній праці зазначають, що інтелектуальна історія на сьогоднішній день, на пориваючи з історією ідей, завоювала великий дослідницький простір і не стала напрямом, що спирається на якусь одну наукову парадигму. Більше того, небажання обмежувати спектр можливих теоретико-методологічних перспектив виявляється свідомою позицією представників цієї течії. Однією з вихідних передумов сучасної інтелектуальної історії є усвідомлення нерозривного зв'язку між історією ідей та ідейних комплексів, з одного боку, й історією умов та форм інтелектуальної діяльності, з іншого [6, с. 270]. Принциповим стає урахування взаємодії між рухом ідей та їх «історичним середовищем» – тими соціальними, релігійними, політичними, культурними контекстами, в яких ідеї народжуються, розповсюджуються, розвиваються.

Християнство, як відомо, пропонує свою мегаідею, історичне осмислення якої відбувається вже не один десяток століть. Пауль Тілліх у книзі «Історія та Царство Божіє» писав: «Будь-яка легенда, хроніка, повідомлення про події минулого або наукова історична праця містять тлумачення історії... Подібна інтерпретація має декілька рівнів. Вона включає відбір фактів у відповідності до критерію важливості, оцінку причинних залежностей, уявлення про особисті та суспільні структури, теорію індивідуальної, групової і масової мотивації, соціальну і політичну філософію, а також певне розуміння

смислу історії – укупі зі змістом існування взагалі, яке, незалежно від факту визнання, складає основу всього зазначеного. Таке розуміння впливає на інші рівні інтерпретації; в свою чергу, воно залежить саме від специфічного і універсального знання історичних процесів. Зазначену взаємну залежність тлумачення історії та усіх пластів історичного знання слід зрозуміти всім, хто вивчає історію...» [14, с. 49].

Але у процесі інтерпретації джерел може виникнути небезпека того, що події минулого наділятимуться сучасними поглядами, думками та настроями. В результаті, історичним джерелам присвоюється такий зміст, якого в них, можливо, ніколи й не було. Саме тому доцільним стає шлях реконструкції, послідовного витлумачення джерел. Даний метод пропонує історична феноменологія, для якої найважливішим видом фактів стають феномени джерел, функції чужої свідомості, пропущені через неї міфи, й, врешті решт, шлях до самого предмету, котрий необхідно бачити таким, яким він є в змістовних рамках конкретної культури.

Історична феноменологія не заперечує колишнього досвіду гуманітарної науки – мова йде про реалізацію принципу доповнюваності. Жодна з галузей пізнання не може сьогодні претендувати на досконалу повноту досягнення історії. Досліднику не-

обхідно знати, де проходять межі використаного методу, і його завдання не в тому, щоб заперечувати те, як було «насправді», пропонуючи своє «правильне розуміння». Визначене питання російські дослідниці А. Каравашкін та А. Юрганов намагаються вирішувати у двох вимірах: «Факти першого виду існують самі по собі, без врахування міфічної природи свідомості, та перебувають поза рамками будь-яких суб'єктивних оцінок та суджень. Факти другого виду – це ідеї, думки, настрої, які пронизують буття та роблять його живим для культури. Міжвидова взаємодія схожа на круговорот: від чистих емпіричних даностей – до їх ідеального, самодостатнього змісту, і навпаки. Історик-феноменолог має справу з фактами обох видів, але вивчає, перш за все, самосвідомість культурних форм. В ідеалі історик-позитивіст і історик-феноменолог домагаються один одному в освоєнні реальності, якщо вони мають точне уявлення про пізнавальні грані використаних методів» [7, с. 22].

В рамках соціальної історії становище православної церкви в різні історичні періоди може вивчатися як психосоціокультурний комплекс, складовими якого виступають релігійна свідомість, стереотипи мислення, трансформації ціннісних установок, специфічна поведінка як окремих віруючих, так і їх колективна взаємодія. Тому першоряд-

ним стає використання нових джерел, нове розуміння тих, які вважаються основоположними, заміна способів роботи з ними. Теоретично це стосується переоцінки класифікаційних схем, які закріпились в джерелознавстві, й переосмислення значимості окремих типів і видів джерел для дослідницької практики історика. Принципового значення в такому випадку набувають джерела беззаперечною перевагою, наприклад, перед законами, нормативно-розпорядчими документами, перед офіційним трактуванням тих чи інших подій, втілюючих у собі «мову влади».

Представлена розвідка є тільки першою спробою наукового пошуку адекватної методологічної структури дослідження. Проте зрозуміло, що всебічне вивчення історії православної церкви на основі нових методів та підходів дає можливість наповнити традиційні форми історичного знання новим змістом, побачити їх специфічні особливості у більш широкому культурно-історичному контексті.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара.

Бібліографічні посилання:

1. **Бондарчук П.** Релігійність населення України (середина 1940-х – середина 1980-х років): Теоретичні проблеми та загальна характеристика // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Збірник статей. – Вип. 8. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – С. 258 – 287.
2. **Войналович В.А.** Партиїно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940 – 1960-х років: політологічний дискурс. – К.: Світосгляд, 2005. – 741 с.
3. **Вороб'єв С.М.** К вопросу о христианском осмыслении истории // Приглашение к истории. Сборник статей. – М.: из-во ПСТБИ, 2003. – С. 51-57.
4. **Гераськин Ю.В.** Русская православная церковь, верующие, власть (конец 30-х – 70-е годы XX века). – Рязань: Рязанский гос. пед. ун-т им. С. А. Есенина, 2007. – 271 с.
5. **Ігнатуша О.М.** Інституційний розкол православної церкви в Україні: генеза і характер (XIX ст. – 30-і рр. XX ст.). – Запоріжжя: Поліграф, 2004. – 438 с.
6. **История исторического знания / Л.П. Рєпина, В.В. Зверєва, М.Ю. Парамонова.** – М.: Дрофа, 2004. – 288 с.
7. **Каравашкин А.В., Юрганов А.Л.** Опыт исторической феноменологии. Трудный путь к очевидности. – М.: Рос. гос. гуманитар. у-нт., 2003. – 385 с.
8. **Лиман І.** Історіографія Церкви: відомча наука чи респектабельна дисципліна на порозі модернізації? // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 486 – 496.
9. **Маслова И.И.** Эволюция вероисповедной политики Советского государства и деятельность Русской Православной Церкви: 1953–1991 гг. / Автореферат диссертации докт. ист. наук. – М., 2005. – 46 с.
10. **Мейнеке Ф.** Возникновение историзма / Пер. с нем. – М.: РОССПЭН, 2004. – 480 с.
11. **Одинцов М.И.** Русская православная церковь в XX веке: история, взаимоотношения с государством и обществом. – М.: ЦИНО, 2002. – 310 с.
12. **Удод О.А.** Історія в дзеркалі аксіології: Роль історичної науки і освіти у формуванні духовних цінностей українського народу в 1920 – 1930-х роках – К.: Генеза, 2000. – 292 с.
13. **Шкаровский М.В.** Русская Православная Церковь при Сталине и Хрущеве. (Государственно-церковные отношения в СССР в 1939-1964 годах). – М., 1999. – 399 с.
14. **Яковлев А.И.** О методологическом подходе к проблемам истории // Приглашение к истории. Сборник статей. – М.: из-во ПСТБИ, 2003. – С. 33-51.

КОСМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Питання розвитку співробітництва в галузі аерокосмічної освіти обговорювалися під час візиту до Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара науковців Федерального університету міста Бразилія (Бразилія). У ході зустрічі з ректором ДНУ, професором Миколою Поляковим йшлося про активізацію наукового і ака-

ціональний університет - як такий, що є основним поставальником висококваліфікованих кадрів для цих підприємств і ракетно-космічної галузі України в цілому. «Сьогодні ми працюємо над організацією семінару з проблем ракетно-космічних технологій, - наголосив Карлос Гургель, - і маємо за честь запросити науковців з України. Також сьогодні узгоджу-

ЗНІМКА НЕМАЄ

демичного обміну між двома університетами в межах реалізації міжурядових угод, підписаних президентами двох країн. З 2002 року Україна і Бразилія працюють над реалізацією спільного проекту будівництва космічного ракетного комплексу «Циклон-4» на пусковому центрі «Алкантара», і природно, що обидві країни зацікавлені у розширенні співпраці у цій галузі.

За словами професора кафедри інженерної механіки Карлоса Гургеля, зацікавленість бразильських вчених зумовлена розвитком спільного українсько-бразильського підприємства «Алкантара-Циклон-Спейс», яке створене на виконання міжурядових угод. З української сторони роботи проводять ДКБЮ «Південне» та ВО «Південний машинобудівний завод», тому природно, що у списку бажаних партнерів і Дніпропетровський на-

ються деталі двосторонньої угоди між нашими університетами, і сподіваємося, що ректори зможуть підписати офіційні папери про спів-

ЗНІМКА НЕМАЄ

рацю в галузі науки і освіти вже у наступному році. Нині у Федеральному університеті міста Бразилія навчається 40 тисяч студентів, працює більше 2 тисяч викладачів. Ми маємо можливість відправляти молодих науковців для отримання докторського ступеню в кращі університети Європи, Сполучених Штатів, Японії. Сподіваємося на таку співпрацю і з Україною. Один наш студент вже навчається на фізтесі ДНУ, думаю, що цей напрямок буде активно розвиватися, адже у нас є багато спеціальностей, що доповнюють одна одну, і багато студентів, які прагнуть навчатися в інших країнах».

Ректор ДНУ Микола Поляков детально окреслив гостям перспективні напрямки співпраці в галузі освіти і науки та передав для вивчення бразильським колегам збірку бізнес-пропозицій ДНУ,

до якої увійшли більше сотні наукових розробок з підрахованим економічним ефектом від їх впровадження. Також ректор наголосив на широким можливостях для академічного обміну студентами, обов'язковою умовою якого є детальне узгодження навчальних планів споріднених факультетів обох університетів. В ДНУ вже є досвід подібної співпраці з багатьма європейськими вищими навчальними закладами, що відкрило широкі можливості для мобільності студентів, як того передбачає впровадження положень Болонської декларації, а також дало змогу отримати подвійний диплом - український і європейський. Ректор запевнив колег, що, за умови укладання подібних програм, університет забезпечить усім студентам, що прагнутимуть участі в академічному обміні з Бразилією, поглиблене вивчення португальської мови.

Професор Інституту фізики Хосе Леонардо Ферейра зазначив, що їх університет з 1960-х років працює в царині космічних технологій і проведено спільних досліджень з українськими науковцями сприятиме інтенсифікації цих робіт. «На жаль, поки у Бразилії немає можливості запуску супутник власними силами, тому ми сподіваємося на операцію з різними країнами у реалізації масштабних космічних проектів. Угода з Дніпропетровським національним університетом дає нам можливість залучити більше студентів для розвитку цієї галузі».

Інформаційно-аналітичне агентство ДНУ ім. О. Гончара.

ПОЕТИЧНИЙ РОЗМАЙ

Микола МИКОЛАЄНКО

У ТАЇНИ ТРАГЕДІЙ ПОВНО

*Мене цікавить доля тисагітів,
Месопотамії засновник Нін,
письмо японське оока... У світі
ще стільки нерозгаданих таїн!*

*Шукаю їх, та розгадать не в силі,
вітри злизали пізнання літа.
Тепер лишень дивлюся, склавши крила:
мені дорога випала крута!*

*Хай квітнуть кру, і нгала, і сасакі,
в желе суворих буднів не впадуть.
Не треба тяжко сумувать і плакать -
відважно обирати власний путь.*

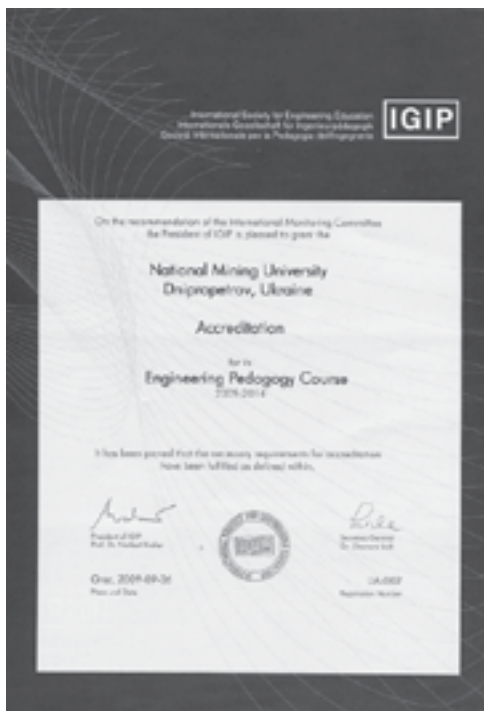
*У таїни - трагедій повна торба,
але розкрити маємо усі,
розвідать історичні катакомби
і показать, як руну у росі.*

В НГУ ВІДКРИТО МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР ІНЖЕНЕРНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У Національному гірничому університеті відкрито другий в Україні Центр інженерної педагогіки, що отримав визнання Міжнародного товариства інженерної педагогіки (IGIP, заснованого 1972 р. в Австрії). У вересні 2009 року Центр пройшов акредитацію та отримав диплом IGIP (UA-002) та відповідне свідоцтво з правом проведення курсів з інженерної педагогіки, яка не має аналогів у Дніпропетровському регіоні.

В результаті навчання протягом трьох місяців слухачі Центру отримують Міжнародний сертифікат IGIP „Європейський інженер-викладач“, що дає право викладання в європейських технічних університетах. Отримання сертифікату Центру відкриває перспективи вільної професійної діяльності в Україні та за кордоном. Відвідування курсів - новітня форма підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ, відповідно до європейських вимог вищої технічної освіти.

Директор Центру інженерної педагогіки, завідувач кафедри філософії НГУ, професор Юлія Шабанова відзначає - підготовка викладачів вищої школи, що здійснюється на підґрунті інтегрованого інженерно-педагогічного підходу, сприяє формуванню гармонійного взаємодоповнення професійних та соціально-гуманітарних компетенцій викладачів, а також дає підстави

отримати методологічну, психолого-педагогічну та інтеркультурну базу оптимізації навчального процесу в вищих освітанських закладах Дніпропетровського регіону.

Високий рівень викладання курсів з інженерної педагогіки забезпечується висококваліфікованими фахівцями в галузі педагогіки, психології, філософії тощо. Навчальний план курсів відповідає стандартам вищої європейської інженерної освіти та містить в собі базові дисципліни: інженерна педагогіка в теорії та практиці, лабораторна дидактика, робота з проектами, дистанційне навчання та комп'ютерна технологія, інженерно-педагогічна етика, іноземна мова, правові питання міжнародної освітанської діяльності тощо.

Умовами зарахування на курси є наявність диплома інженера вищого навчального закладу та знання англійської мови. Навчання здійснюється на платній основі.

Всі бажаючі отримати сертифікат європейського інженера-викладача подають заяву на кафедру філософії НГУ (пр. Карла Маркса, 19, 3 поверх, ауд. 1/117, 1/116, тел. 47-02-11).

Не втрачайте унікальної нагоди залучитися до високопрофесійної спільноти європейських викладачів вищих навчальних закладів!

Юлія
МАЛІЦЬКА

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ШВЕДСЬКИХ КОЛОНІСТІВ ПІВДНЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У XVIII – XIX ст.

У статті проаналізовані характерні особливості релігійної культури шведських колоністів Херсонської губернії протягом XVIII – XIX ст.

Релігійна культура є невід'ємною складовою духовної культури будь-якої етнічної спільноти, що виражається у суб'єктивній формі, задовольняючи вторинні потреби індивіда. Проблема особливостей релігійної культури шведських колоністів Південного краю Росії вперше у всесвітній історичній науці поставлена на дослідницький рівень і є предметом вивчення [12,14]. В умовах сучасних наукових реалій особливо актуальним є тотальне дослідження історії локальних етнічних спільнот у контексті мікроісторичної перспективи. Тож метою даної статті є вивчення певних особливостей релігійної культури шведських колоністів Півдня Російської імперії протягом XVIII – XIX ст.

Естонські шведи Півдня Росії, що переселилися із естонського острова Дагьо та заснували у 1782 р. Старо-

шведську колонію на березі Дніпра, були євангелістами [13]. Саме родом із острова Дагьо були послідовники першого німецького євангелічного братства під назвою гернгутери (“Стража Господня”), засноване німецьким графом Ніколаусом Людвігом фон Цинцендорфом (1700 – 1760). Представники цього братства належали до пієтизму, першого міжнародного місіонерського руху протестантизму, який затвердив євангелічне просвітництво язичників найпершим обов'язком церкви незалежно від підтримки держави. У першій половині XVIII ст. завдяки братським громадам гернгутерів християнська віра стала ближче до простого люду Естонії. Гернгутерські братські громади пропитували побожність, покірність, моральний та тверезий образ життя, соціальну рівність та братерство, приділяли велику увагу розповсюдженню писемності, перекладали релігійні книги. Завдяки братським громадам міцніла самосвідомість селянства Естонії, але одночасно більшість елементів народної культури

були занедбані та оголошені язичницькими [3]. Отримавши особливе розповсюдження на Дагьо, у 1743 р., цей рух був заборонений царським декретом у Балтійському регіоні. Згідно інформації, яку доносили імператриці Єлизаветі I, євангелічний рух став причиною занепокоєння у лютеранській церкві. Ймовірно, що влада побоювалася соціальних наслідків, які б могла спровокувати діяльність братства гернгутерів, підриваючи основи феодалізму. Згаданий декрет став приводом для нелегальної діяльності братства та його переходу у підпілля. Активні члени євангелічного братства острова Дагьо, в тому числі його активний член та співголова Раббас Юган Мортенссон (Rabbas Johan Martensson), емігрували разом із іншими шведськими селянами в Новоросійський край у 1781 р. [13, с. 21 – 22].

З огляду на глибоку релігійність, беззастережну відданість власній конфесійній традиції, неписаним обов'язком всіх колоністів Новоросійського краю, в тому числі й естонських шве-

дів, було абсолютне дотримання закону своєї церкви, відвідання храму кожної неділі та у святкові дні. Порушення цього обов'язку каралося накладанням пені на винну особу, а в разі невідвідування церкви більше трьох разів на рік без будь-якої поважної причини до порушника, окрім подвоєння пені, застосовувалися суспільні роботи у вигляді ремонту мостів, насажденню дерев, копанню ровів і тощо [11, с.116]. Після закінчення пільгових років усі пастори, патери та священики лютеранського та католицького віросповідання замість отримання казенного жалування, мали утримуватися самими громадами іноземних колоністів імперії [8, арк. 1 – 16 об.]. Збір грошей для утримання пасторів здійснювався спеціальними церковними старостами не з особи чи родини, а з кожного робітника віком від 16 до 60 років три рази на рік – у січні, травні та вересні [11, с.117]. Юган Адольф Європеус, перший священик Старошведської колонії із Фінляндії, що працював у поселенні протягом 1783-1788 рр., розпочав церковну книгу списком померлих та похованих у липні 1782 р. Започатковані ним нотатки велися шведською мовою та латиною [1, с. 28-29]. Після його від'їзду за сприяння Кон-

тори опіки німецькі священники лютеранського віросповідання із колонії Йозефсталь відвідували Старошведське поселення раз на рік. Німецькі священники перебували в колонії, як правило, протягом місяця, відправляючи релігійні обряди та навчаючи малолітніх шведів основам християнського віровчення [4, с.63]. З огляду на значну відстань між колоніями, священникам окрім жалування сплачувалися прогонні гроші. Якщо ж колоністи мали достатні фінансові можливості, то пастор відвідував колонію й двічі на рік [11, с.117; 9, арк.10, 34]. Поодинокими були випадки, коли релігійні потреби шведів-лютеран задовольнялися католицькими пасторами, що було пов'язано із об'єктивними обставинами.

Попри наявність формального механізму релігійного обслуговування старошведів, у 1816 р. колоністи звернулися до оглядача колонії Дальке з проханням довести до відома Контори, що у поселенні не було регулярного священника. Шведські колоністи тривалий час змушені були чекати на можливість укласти шлюб, оскільки католицький священник із Херсону приїжджав лише раз на рік. У листопаді 1816 р. Конторою було прийняте наступне рішення: католицький пастор із Херсону для здійснення християнських потреб мав приїждати у Старошведську колонію двічі на рік – на початку весни і восени [10, арк.1-5]. Німецькі священники, що приїжджали до колонії, як правило, лише заключали шлюби. Обряди ж хрещення та поховання здійснювалися у поселенні місцевим органістом, пастором та шкільним вчителем в одній особі. Священники, що прибували пізніше, затверджували ці акти. З 1828 р. старошведська громада стала частиною Йозефстальської конгрегації. З цього моменту преподобний німець Лоренц Штейнман систематично відвідував лютеранські колонії Шведської округи, у тому числі і Старошведську, від 8 до 14 днів на рік. За виконання християнських потреб він отримував від старошведської релігійної спільноти платню [2, р.14]. Церковні служби проводилися німецькою мовою кожному неділю тижня у маленькій дерев'яній хрестоподібній церкві колонії, що була побудована у

1788 р. та являла собою духовний та світоглядний центр шведських колоністів. З 1827 р. громада старошведських колоністів мала в оброчному утриманні шведську окружну пасторську землю площею 120 десятин. Ця земля використовувалася для випасу худоби, хліборобства та сінокосу [7, арк.1-5]. У 1859 р. під час візиту посадової особи з Санкт-Петербурга шведські селяни подали йому офіційне прохання про заснування у них окремого лютеранського приходу. Результатом розгляду їх клопотання Міністерством державної власності, Міністерством іноземних справ та Євангелічно-Лютеранською генеральною Консисторією стало заснування у 1861 р. німецько-шведського лютеранського приходу Альт-Шведендорф, який охоплював три лютеранські колонії Шведської округи [16, с. 106 – 107]. Наразі постало питання про побудову в одній із колоній чотирьох колоній округи нової лютеранської церкви або, принаймні, молитовного дому. Існування дерев'яної церкви старошведів було під загрозою [6, арк.1 – 1 об., 2 – 2 об.].

Протягом XIX ст. церковні книги шведів-колоністів, які є цінним джерелом вивчення їх духовної та повсякденної історії, велися наступними особами: органістом та вчи-

телем колонії Матісом Магнуссоном старошведською мовою (1788-1834), лютеранським пастором Адольфом Кіршманом (1788-1799) німецькою мовою із незначними вкрапленнями російської та шведської мов; німецько-шведським лютеранським священником Карлом Біллером (1801); органістом та вчителем Крістіаном Матссоном Котцем (1816, 1834-1854), сином органіста Крістіана Матссона Котца Гіндриком Крістіанссом Котцем (1843, 1854-1873) [1, с. 28-33]. У всі інші роки зазначеного періоду церковні книги велися невідомими німецькими священниками переважно німецькою мовою. Старошведська релігійна громада дотримувалася Церковного уставу 1686 р. [15], користуючись церковними книгами, що були надруковані у Стокгольмі, Ревелі та Обу (Або). Як відомо, Церковний устав 1686 р., зобов'язував духівництво нести освіту в народ. Діти ж старошведів вчилися за шведським псалтирем 1695 р. [4, с. 92]. Використання старої версії книги псалмів та Біблії сприяло близькості колоністів не лише до Бога та священника, але й до минулого в якості шведських підданих та островітан [5, р. 17]. В середині XIX ст. у старошведській громаді став відчутним гострий дефіцит церковних книг. При-

чиною цього була традиція, яка побутувала в межах даної релігійної громади, а саме: кожному померлому шведи клали у труну цілий псалтир або ж певну його частину. Радості колоністів не було меж, коли у 1818 р. вони отримали 50 шведських псалтирів від релігійного товариства у Харкові. Після утворення у 1819 р. єдиної Євангелічно-лютеранської церкви, колоністи отримали псалтир нової версії від шведської громади міста Санкт-Петербурга. Однак для шведських колоністів перехід до нової версії псалтирів був досить болісним та тривалим [4, с. 93].

Таким чином, можна констатувати, що релігійна культура шведських колоністів, попри певні складнощі в нових умовах існування, залишилася автентичною та оригінальною протягом досліджуваного періоду, базуючись як на традиціях, привезених із острова Дагьо, так і на реаліях колоністського життя Південної Росії. Шведи-лютерани відзначилися такими рисами, як традиційність, патріархальність та глибока релігійність. Релігія являла собою один із основних символів етнічної ідентичності та своєрідності шведських колоністів в умовах мультикультурного степового Півдня Російської імперії.

Джерела та література:

1. *Gammalsvenskydokument / utgivna av Aleksander Loit och Nils Tiberg. – Uppsala : Lundequistska bokh., 1958. – 236, [1] s. : ill.*
2. **Hedman J. Gammalsvenskyby.** *The true story of the Swedish settlement in the Ukraine [Електронний ресурс] / J. Hedman // Сайт "Svenskybyborna". – Режим доступу: <http://www.svenskybyborna.com/Historia/Historiska%20dokument/Hedman%20Zmiivka%20history%20eng%20vers.htm>.*
3. **Jaanus P.** *The influence of the West-Estonian Religious Movements of the 18th – 20th Centuries on the Estonian and Estonian-Swedish Popular Culture / P. Jaanus // Studies in folklore and popular religion. Vol.3. – Tartu: University of Tartu, 1999. – P. 207 – 219.*
4. **Utas J.** *Svenskybyborna. Historia och de fr n trettonhundrad till nu. – Visby: Gotlands Allehandas F lag, 1982. – 309 s.*
5. **Wawrzeńniuk P.** *Tradition and Past: The Swedes of Alt-Schwedendorf 1782 – 1852/ P.Wawrzeńniuk // Вопросы германской истории: сборник научных трудов. – Дніпропетровськ: "Пороги", 2007. – С. 12 – 19.*
6. *Державний архів Одеської області (далі ДАОО). – Ф.6. – О.1. – Спр. 20528.*
7. *ДАОО. – Ф.6. – О.1. – Спр. 4144.*
8. *ДАОО. – Ф.6. – О.1. – Спр. 777.*
9. *ДАОО. – Ф.6. – О.1. – Спр.56.*
10. *ДАОО. – Ф.6. – О.1. – Спр.1025.*
11. *Инструкция о внутреннем распорядке и управлении в Новороссийских колониях (1801) / Немцы в истории России: Документы высших органов власти и военного командования. 1652 – 1917/ Сост. В.Ф. Дизендорф – М.: МФД: Материк, 2006. – С. 116 – 131.*
12. **Малицька Ю.** *Міграція, адаптація та акультурація естонських шведів на Півдні Російської імперії (1781 р. – перша половина XIX ст.): аналіз шведської історіографії/ Ю.Г.Малицька // Гуржівські історичні читання: збірник наукових праць. – Черкаси: ЧНУ, 2009. – С.111 – 115.*
13. **Малицька Ю.Г.** *Шведське населення на Півдні Російської імперії: передумови, причини та хід міграції / Ю.Г.Малицька // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім.Т. Шевченка. Випуск 52. Серія: історичні науки: № 5. Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2008. – С.21 – 26.*
14. **Малицька Ю.Г.** *Шведський етнос на Півдні Російської імперії (кінець XVIII – 1861 р.): Історіографічний аспект/ Ю.Г.Малицька // Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Історія та ірхеологія". – 2007. – №6. – С.138 – 144.*
15. **Тесля А.А.** *Источники гражданского права Российской империи XIX – нач. XX в. – Хабаровск: Изд-во ДВГУПС, 2005. – 160 с.*
16. **Шрадер Т. А.** *Шведы в Украине (борьба за сохранение этничности)/ Т. А. Шрадер // Радловский сборник: Научные исследования и музейные проекты МАЭ РАН в 2007 г./ Отв. ред. Ю.К.Чистов, М.А.Рубцова. – СПб.: МАЭ РАН, 2008. – С. 104 – 108.*

Провідники рубрики: почесний доктор теології Леонід ЯКОБЧУК та журналіст Лев ХМЕЛЬКОВСЬКИЙ

АЛКОГОЛЬ - ВОРОГ ЛЮДИНИ

Пригадаймо рядок з Першого послання апостола Павла до коринтян: „Ані злодії, ані зажерливі, ані п'яниці Царства Божого не успадкують". Дуже конкретно сказано: п'яницям немає спасіння! Але люди усе ж п'ють і п'ють без міри! Можливо, вони не знають про застереження Святого Письма, а може, просто не знають про шкідливість алкоголю?

Алкоголь - найбільший ворог людства, а зокрема ворог християнства. Через це обов'язком усіх християн оголосити йому безкомпромісову боротьбу. Ця боротьба найперше повинна відбуватися в християнських родинах, в християнських церквах, вона повинна знайти найширший відгук в усій християнській пресі.

Алкоголь — найбільший ворог також нашого українського народу. Він знищив незлічимо число наших родин, приніс передчасну смерть для багатьох наших людей. І святий обов'язок кожного українця - включитися до загальної боротьби з цим найлютішим нашим ворогом.

Водночас тема християнського ставлення до пияцтва дуже багатогранна, тому, на мою думку, нам доведеться окремо говорити про вплив алкоголю на тіло, розум, душу, волю людини, на її мораль і авторитет, родинне життя, дітей і внуків, добробут, також на тривалість життя.

В американському євангельському часописі "Меч Господній" була стаття про це, що не всі люди знають, що свого часу в Північній Америці було зроблено повне відновлення до Конституції, яке було впроваджене в життя 1919 року. Це була заборона продавати і вживати алкогольні напої. Ця постановка була запроваджена на прохання християнських організацій та церков, які розуміли, що алкоголь ще ніколи не допровадив людей до добра. Це також погоджувалося з думкою одного з найкращих американських президентів, Авраама Лінкольна, який сказав: „Першим обов'язком кожного уряду є захищати своїх громадян".

Але, на превеликий жаль, цей закон довго не проіснував. Науково-технічний прогрес забезпечив зростання добробуту суспільства, церкви перестали дбати про мораль, і багато інших причин вплинули на те, що американський уряд залишив свій обов'язок „захищати громадян". 1932-го року відмінено згадану заборону і цим самим допущено до громади найлютішого ворога, який досьогодні поневолює багато мільйонів людей.

Загалом Сполучені Штати Америки, як протестантська країна, менше вражені пияцтвом. Тепер в Америці успішно поборюють паління тютюну.

Але заборона спиртнього послала потяг до нього.

Після відміни цієї заборони в наступному році американці випили по 6 літрів алкогольних напоїв на особу, а 1953 року на кожну людину в Америці, жінок, дітей, припадало випитих 111 літрів.

Усе ж йдеться не стільки про горілку, як про вина.

Вино - це теж алкоголь.

Сьогодні в Сполучених Штатах Америки на кожну церкву припадає три заклади, де можна придбати спиртні напої. Чи це не загроза для людей? Такий стан може допровадити народ до повного розкладу, і багата країна може стати країною п'яниць, злочинців, хворих і божевільних. Тепер модно стало в усіх негараздах звинувачувати Америку. Тепер дорослі в Америці п'ють мало, бо зайняті працею, їм ніколи. Майже немає групових випивок, люди випивають увечері, вдома, наодинці. Але така схильність до випивки зростає після 60 років, коли люди перестають працювати і мають більше дозвілля.

ХРИСТІЯНСЬКА СТОРІНКА

Подібна ситуація існує також в інших країнах. Недавно газети подали, що перше місце з споживання алкоголю посідає Франція, потім Італія, Іспанія, Англія, а тільки на п'ятому місці - Америка. У Франції селяни, замість вирощування пшениці й інших харчових продуктів, вирощують переважно виноградники, виробляють вино. А уряд не тільки не обмежував цього беззаконня, а навпаки, ще й підтримував тим, що видавав дозвіл продукувати домашнім способом не тільки вино, але й лікери та горілку. Україні маємо дані за 2008 рік. Від алкоголю вмерло 40 тисяч осіб. З числа тих, хто п'є вино або горілку, кожен десятий став хронічним алкоголіком. Загалом в Україні споживають на рік 12 літрів спиртнього на особу. За 10 років залежність тільки від пива зросла у 10 разів.

Тепер ми підійшли до першого пункту нашої теми: „Вплив алкоголю на людський організм".

Одного разу хідником ішов чоловік. Голова у нього побита та закрявляла, все тіло потовчене а одяг брудний. Часом він заточувався так сильно, що падав з хідника на вулицю. Він справді „бився об каміння", як написано в Євангелії про біснуватих. Слідом за ним ішла молода жінка, мабуть, його дружина, з сумним виглядом лиця і заплаканими очима. Вона хотіла йому допомогти, але кожного разу, коли підходила до нього, він її починав бити.

Чи така „прогулянка" в п'яному стані могла мати добрий вплив на організм цієї людини?

У Біблії в Книзі приповістей Соломонових виразно написано про таких людей: „У кого зойки? У кого стогін? У кого горе? У кого рани без причини? У кого червоні очі? У тих, що при вині сидять довго" (23:29-30).

І справді, скільки такі нещасні люди отримують ран та покалічень без усякої причини. А після цього,

дойсно, у них стогін та зойки.

Подібні явища - це тільки зовнішній згубний вплив алкоголю на організм, але багато більше нещастя він приносить ще й іншими дорогами. На світі є безліч калік, що стали каліками через різні випадки й катастрофи, спричинені п'янством.

Більшість людей, які вмирають на серцеві недуги, набули ці недуги через пиття алкогольних напоїв.

Чому у п'яниць червоні очі і носи? Чому у них божевільний вигляд, чому трясуться руки? Чому п'яниці у молодому віці виглядають такими старими, ніби їм уже понад 60 років?

Це все свідчить про вплив алкоголю на людський організм. П'яниці, мабуть, не знають, що алкоголь спричинює сліпоту та глухоту. У Біблії написано, що навіть велетня вино може підкосити. Написано у Псалтирі: „Неначе витязь, вином одолілий".

Тому й сильні не повинні пити, щоб не втратити своєї сили. Але вже ніяк і ні жодним чином невільно давати алкогольних напоїв дітям, бо добрий розвиток тіла і духа залежить тільки від тверезості. Великий біблійний силач Самсон та найбільший з пророків Іван Христитель, вирости без алкоголю.

Є люди, що п'ють, як вони кажуть, для апетиту. Але ті люди не знають, що ніщо так не відбирає апетиту, як горілка. Спочатку, коли людина вип'є горілки, вона відчуває, що пече у шлунку. Треба щось з'їсти, щоб злагодити це печіння. І люди це вважають за збудження апетиту. А тимчасом алкоголь викликає запалення. Шлунок у п'яниці поступово звужується, на ньому відкриваються ранки; стінки шлунка втрачають здібність нормально виділювати потрібний для травлення квас. І тоді людина втрачає апетит, який наново треба збуджувати новою порцією алкоголю. Цей „алкогольний" апетит не має нічого спільного з нормальним здоровим апетитом, що повстає з природної потреби людського організму.

Інші люди п'ють, ніби задля тепла, яке дає горілка. Але це також є самообман, бо горілка не тільки не дає жодного тепла, а навпаки, забирає тепло. Це легко перевірити, поливши трошки горілки на руку. Від того людина відразу відчуває холод, а не тепло. Правда, коли алкоголем натирати шкіру, вона почервоніє і пізніше почне паленіти, а навіть і добре пекти. Але це хворобливе запалення. Людина, коли вип'є горілки, спочатку відчуває в своєму організмі якесь тепло. Це походить від того, що горілка спричинює скоріше биття серця, від чого починає скоріше кружляти кров, яка й розносить по тілі оту специфічну теплоту. Таким чином, горілка служить для серця батоном, що підганяє його до над-

мірної праці. Швидко помпована кров сильно допливає аж до шкіри і гріє її, але в той самий час та кров, пропливаючи близько зовнішнього холодного повітря, скоро охолоджується. Тому людина, що п'є в часі морозу, тільки ошукує себе. Вона спочатку нагрівається, але потім це сильніше починає мерзнути. Тому найчастіше замерзають на смерть п'яні люди.

Після випивки людина стає млявою, сонною і до нічого непотрібною, ніби після тяжкої хвороби. Млявість і слабкість виникають у тілі найперше з перевтомлення серця. Серце від алкоголю обростає товщем, і воно докраю перевтомлюється, слабне і хворіє.

Людина, коли вип'є, почуває себе безтурботною, безстрашною та самопевною. А це ж самообман, бо яку підставу має та п'яна людина такою себе почувати? Алкоголь тільки приглулює чуття та викривляє враження і цим наближає людину до божевільних, що починають себе королями, імператорами. Всяке ухилення від нормального стану є хворобою, тому алкоголізм є хворобою, бо впроваджує людину в ненормальний стан.

Люди, які п'ють часто і багато, допроважують свої нерви до такого напруження, що у них починаються галюцинації, доходять до „білої гарячки". Наступний крок після цього - або божевільня, або смерть.

Отже, горілка має найбільш згубний вплив на людський організм. Вона його руйнує і нищить, тому самогубцем є той, хто п'є за здоров'я інших, позбавляючи себе здоров'я.

Деякі п'яниці пробують боронити свій гріх навіть Святим Писанням, особливо тим фактом, що, мовляв, Сам Христос зробив із води вино в Кані Галилейській.

Але такі оборонці п'янства забувають, що вино - це натуральний сік винограду, який є дуже корисним, поки він не перетвориться в алкоголь. Але, все ж таки, вино не є те саме, що горілка, лікер, ром, які дуже шкідливі для людського здоров'я. У давні часи вино не було таким міцним, як тепер, але і його розбавляли водою.

Євреї тоді, як і тепер, відрізнялись поміркованістю в питті вина, і напиватися до п'яна вважалося у них непристойністю. Вино вони пили, звичайно, розведене з водою. Та й Сам Христос не приймав би уділу в такому веселлі, де були б п'яні гості.

Знаючи, що алкогольні напої поневолюють людину, допроважують її до повного морального розкладу і фізичного занепаду, ми не повинні жартувати з огнем. Коли людина радіє, то й воду п'є, як вино, коли ж людина йде за пожадливістю свого тіла і п'є вино, як воду, вона намножує собі не радість, а горе та смерть.

Такий вплив спиртнього на людський організм. Наступного разу ми поговоримо про вплив алкоголю на розум.

Аміль.

Для того, щоб поповнити знання Біблії, почути відповіді на запитання людей про різні проблеми повсякденного життя, слухайте християнську радіопрограму "Відвертість", яка виходить в ефір щоп'ятниці о 21.15, на першій програмі Українського радіо.

Марина СКЛАДАНОВСЬКА

ЗАСОБИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Пошук шляхів і способів формування екологічної культури особистості приводить нас до першочергової проблеми: визначити основні чинники ефективності формування екологічної культури особистості.

Культура не є природним явищем. Культура досягається навчанням, освітою, тривалим тренінгом. Отже, спеціальні види діяльності – екологічна освіта, просвіта, екологічне виховання – головні шляхи формування екологічної культури особистості. А провідні засоби на цьому шляху – це навчання, соціокультурні заходи, створення гармонійного середовища – як природного, що надає енергії, здоров'я, сили і наснаги в красі, так і соціального, що впливає на психічний стан студента і ефективне функціонування всіх психічних процесів, на розвиток його творчого потенціалу.

Навчання – це провідний спосіб отримання нових знань, усвідомлення актуальності екологічних проблем людства, розвитку когнітивної сфери особистості. Але самі по собі знання, як відомо, не стають мотивом екологічної поведінки індивіда. Формування екоцентричних, екоетичних цінностей особистості може відбуватися тільки за умови наукового обґрунтування способів формування екологічного мислення, екологічної культури майбутнього фахівця і громадянина в процесі навчання і зміни пріоритетів екоетичних цінностей в становленні особистості молодого індивіда.

Екологічна освіта і виховання – це системний процес впливу на індивіда з метою формування екологічної особистості, тобто особистості з розвинутою екологічною свідомістю, сформованою екологічною культурою і екоцентричною парадигмою мислення, активною життєвою позицією, яка зумовлює особисту екологічну поведінку, дотримання здорового способу життя, прагнення до особистої еко-

логічної безпеки та безпеки країни, ноосферного розвитку людства.

Але чим більше вільного часу залишається у сучасної людини для відпочинку, саморозвитку, занять улюбленою справою, тим актуальнішою стає проблема формування культури життєдіяльності людини, культури споживання, екологічної культури, культури мислення, здоров'язбереження, розвитку вищих потреб особистості. Розвиток творчого потенціалу, формування потреби в творчості як невід'ємної складової способу життя повноцінної здорової особистості є, на наш погляд, альтернативою споживацькій спрямованості особистості, розповсюдження якої є сумною реальією нашого часу. Адже саме ідеали споживацького напрямку є соціально-психологічною базою формування антропоцентричного типу екосвідомості, духовної порожнечі особистості. Отже, програми формування екологічної культури особистості мають включати як освітні засоби, так і просвітницьку діяльність, спеціально організовані соціокультурні акції, роботу засобів масової інформації, громадських об'єднань, клубів, організацію дозвілєвої сфери студентської молоді.

Мета даної статті – визначити провідні чинники ефективності формування екологічної культури особистості студента засобами соціокультурної діяльності.

Формування екологічної культури в процесі навчання та позакласної роботи докладно розглянуто для системи шкільної освіти (Ільїна А.Н., Замбалова Т.Д., Кезін В.Г., Котецька Г.А., Кузнецова Т.В., Лобенко А.В., Соловйов С.С., Якубова Н.Є. та ін.). Формування екологічної культури студентства розглядалося найчастіше у зв'язку з викладанням окремих дисциплін природничого циклу (Волкова А.С., Фенчак Л.Н., Пономарьова І.Ф., Некос А.Н., Єфіменко Н.П.), а засоби соціокультурної діяльності розглядалися як додаткові в педагогічній технології (еко-

Проаналізовано провідні чинники ефективності організації соціокультурних заходів, метою яких є формування екологічної культури особистості студента.

логічний клуб-отряд "Віола" [1, с.134], туризм [2]). Чимало робіт присвячено просвітницькій діяльності бібліотек з проблем гармонізації відносин людини і природи. Наукове обґрунтування методики проведення соціокультурних заходів, метою яких є формування екологічної культури особистості студента, недостатньо розроблено в сучасній науковій літературі.

Особистісно-діяльнісний підхід є основною науково-методичною базою екологічної освіти і виховання. Парксеологічний зміст екологічного виховання – це стратегія виживання людства і тактика поведінки людини у природі відповідно до цієї стратегії.

Головним чинником формування екологічної культури є створення відповідного середовища, в якому живе, навчається, працює, спілкується людина. Створення комфортного природного середовища, дотримання всіх констант його стану є базовою вимогою для збереження здоров'я людини та її повноцінного розвитку. Створення відповідного соціального середовища, яке сприятиме формуванню екологічної культури і психологічному розвитку особистості – це завдання як закладів освіти, культури, так і громадських, владних структур, родини. Наукове підґрунтя значення середовища у розвитку особистості в онтогенезі ми знаходимо ще у Л.С.Виготського та його послідовників: "... в значенні розвитку особистості та її специфічних людських властивостей [середовище] є джерелом розвитку, отже середовище відіграє роль не обставинки, а джерела розвитку" [3, с.395].

Отже, становлення осо-

бистості відбувається в процесі формування специфічного середовища, культурного простору як умови її існування і розвитку, де перетворюючу роль і значення набувають дії людини як суб'єкта і об'єкта цього культурного простору. Саме під впливом оточуючого соціального середовища людина обирає тип свого "життєвого сценарію" (за Е.Берном), культурний сценарій діяльності, серед яких культура мислення стає дедалі все актуальнішою. Серед характерних вимог до сучасної культури мислення, культурологи відносять рефлексивність, аргументованість, критичність і самокритичність, розвинену логіку умовиводів, професіоналізм, стратегічне управління [4, с.133-136]. Під стратегічним управлінням мисленням ми розуміємо організацію дослідження і розв'язування нестандартних завдань, тих проблем, для вирішення яких виявляються недостатніми відомі методи, способи, алгоритми. Отже, це організація творчого процесу дослідження, який є найнеобхіднішою вимогою функціонування екологічного мислення сучасного професіонала. Жодна культурна характеристика не є спадковою. Опанування будь-якою з них вимагає від особистості постійного свідомого учіння, самовиховання, самовдосконалення. І культура мислення в цьому аспекті – та ключова ланка, яка єднає між собою провідні засади загальної культури особистості.

При здійсненні заходів, спрямованих на створення мотивації екологічної поведінки студента, необхідно проаналізувати, які засоби позитивного підкріплення можуть впливати на виникнення або актуалізацію бажаних мотивів, і запроваджувати їх протягом тривалого часу, систематичного повторення з варіативним зовнішнім відтворенням. Це може бути похвала, схвалення, публічне визнання суспільно корисної поведінки студента, оригінальності його мислення, наявності творчих здібностей, чуттєвості до краси, сучасності тієї чи іншої форми поведінки та порівняння її з відомими світовими акціями (наприклад, запровадження екологічно чистих видів транспорту, енергозбереження у побуті, відмова від штучних добрив тощо). Наявність позитивних емоцій індивіда є необхідною для підкріплення

мотивації подальших дій в напрямку розвитку екологічної культури студента.

При плануванні соціокультурних заходів, спрямованих на формування екологічної культури особистості молоді людини, особливе значення має мотиваційна фіксація: сильне враження, інтенсивне переживання, глибинні емоції, пов'язані з предметом обговорення, об'єктом спостереження, надовго залишаються в пам'яті людини і викликають певне відношення особистості до нього. Поєднання впливу різних видів мистецтва робить сприйняття більш яскравим, різнобічним, а, отже, зумовлює можливість виникнення емоційно забарвлених уявлень при згадуванні предмету чи явища. Це стосується запровадження мистецьких заходів в обговорення екокультурних, екопсихологічних проблем і, в першу чергу, інтерактивних заходів, в яких беруть участь всі учасники.

Звичайно, найглибші переживання, найяскравіші враження залишаються в пам'яті людини з дитинства. Саме на це ми маємо звертати увагу в своїй просвітницькій роботі з батьками і майбутніми батьками – теперішніми студентами. Обговорення засобів формування екологічної культури в сім'ї з використанням мистецтва, народної творчості і, найголовніше, спілкування дитини з природою має посісти важливе місце в соціокультурних заходах, спрямованих на створення гармонійних взаємовідносин людини і природи, на створення мотивації екологічної поведінки особистості.

Глибоке враження справляє на людину краса чистої незайманої природи, з якою вона може поспілкуватися віч-на-віч, наодинці, а не в натовпі екскурсантів. Справжній катарсис відчуває підготовлена до сприйняття мистецтва особа при спілкуванні з великими витворами мистецтва, особливо музикою, архітектурою тощо. Отже, знайомство з кращими візрцями вітчизняної і світової культури спонукає людину на глибокі переживання і високоморальні вчинки задля збереження краси природи, витворів мистецтва, на відчуття єднання з цією красою, душевної близькості і потреби в творчості, вміння побачити красу в нашому повсякденному житті.

Вагомим чинником рівня мотивації екологічної поведінки людини є кількість мотивів, їх інтенсивність та конкретизація мети діяльності. Рівень мотивації визна-

чають, на думку С.Занюка, значущість досягнення успіху, надія на успіх та суб'єктивна імовірність досягнення успіху, тобто шанси на успіх [5, с.26]. Значущість досягнення успіху в екологічній діяльності є наслідком усвідомлення загрози екологічної катастрофи і невідкладності припинення знищення природи. Надія на успіх впливає з розумінням того, що результативність екологічної діяльності складається зі вчинків кожного, хто живе на цій землі. Але шанси на успіх можуть стати мотиваційним чинником екологічної поведінки індивіда тільки тоді, коли в суспільстві будуть панувати екоетичні цінності, екофільне світосприйняття, пріоритет яких затверджено в законодавчих актах, нормах поведінки, змісті освіти і виховання особистості, ідеалах, втілених в мистецтві, культурі, способі життя нашого сучасника. Саме на це мають бути спрямовані зусилля всіх, хто причетний до формування особистості як в своїй професійній діяльності, так і в сімейному житті.

Організатори соціокультурних заходів, спрямованих на формування екологічної культури особистості, мають використовувати мотив афіліації як прагнення молоді людини до спілкування з однолітками, встановлення стосунків з цікавими особистостями, отримання задоволення від цих контактів. Позитивні мотиви (пізнавальні, естетичні, афіліативні, мотиви самоствердження і самоактуалізації) мають пріоритет перед негативними мотивами екологічної поведінки (загроза осудження, штрафних санкцій тощо). Адже зовнішні негативні мотиви мають короткий термін спонукання діяльності індивіда. Уявлення про можливі шляхи уникнення цих неприємностей нечесними способами теж залишається спусковим гачком негативно обумовлених вчинків щодо природних об'єктів (зрубати дерево на відпочинку або вночі – декоративну ялинку перед Новим Роком, вилити бруд і викинути сміття в річку тощо). Треба також зазначити, що мотиваційну сферу дорослої людини змінити значно важче, ніж у дитини. Саме тому організатори соціокультурних заходів, спрямованих на формування екологічної культури дорослих людей, студентської молоді обов'язково мають враховувати якомога більшу кількість обґрунтованих чинників ефективності цього процесу, частоту заходів (їх періодичність), професіона-

лізм їх організації, створення позитивної емоційної атмосфери під час проведення заходів, підпорядкування мотивів екологічної поведінки та способів задоволення потреб індивіда засадам духовної культури взагалі і екологічної культури зокрема.

Естетичне сприйняття середовища, відчуття краси природи, потреба в створенні краси та її збереженні – суттєва мотиваційна основа вчинків людини, що включає в себе як свідому, так і несвідому компоненти. Виховання естетичних потреб особистості, відчуття гармонії і дисгармонії – перший крок розвитку креативності, творчих можливостей особистості, розвитку її творчих здібностей, що є нагальною потребою як сучасного суспільного розвитку, так і особистісного самовдосконалення. Це необхідний компонент розвитку екологічної культури сучасної людини. М.Бриль вважає, що "креативність на 95 відсотків – якість, яка формується шляхом впливу соціального середовища, його ціннісних орієнтацій, вимог, що висуваються до людини, організації інформаційного потоку та цільової спрямованості всіх видів діяльності... Структуру креативності можна визначити як оптимальний розвиток всіх потенційних можливостей індивідуальності та особистості... Креативний потенціал та процес творчості не можуть бути обмеженими в художній культурі, медіатворчості, будь-якій сфері діяльності. ...Наприклад, виховання за допомогою медіатворчості – це не лише засвоєння певного рівня культури, а й адаптація та соціалізація, яка сприяє формуванню системи творчої життєдіяльності у взаєминах з техногенним середовищем. ...Дуже важливою та актуальною стає проблема відновлення гармонії людини зі світом, всередині людини, в її духовному світі та особистісній духовній культурі" [6, с.15-16].

Вагомим чинником ефективності формування екологічної культури особистості є розвиток особистісних аспектів креативності: інтелектуальної ініціативи, вольової самоорганізації, стійких емоційних станів задоволення від напруженої роботи, радості творчості. Формування цих властивостей особистості, рис характеру відбувається в процесі особистої участі студента в одній з форм творчої діяльності (як у навчальній, так і позанавчальній роботі), різних формах творчої само-реалізації: це й робота сту-

дентських наукових конференцій, клубів, дискусійних круглих столів, тренінгів. Головне завдання такої роботи – сформувати у студентів потребу в творчості як головної складової способу життя повноцінної здорової особистості, сприйняти творчість як засіб самоактуалізації, засіб психологічного захисту особистості.

Особливо важливим в розвитку креативності є механізм мотиваційного зміщення, коли робота над творчим завданням керівника студії, викладача поступово стає потребою особистості студента. Отже, спосіб задоволення потреби – виконати завдання, спільний науковий, художній або соціокультурний проект стає поступово самостійною потребою в творчих пошуках.

Вагомим чинником ефективності формування екологічної культури особистості студента є врахування особливостей українського національного характеру (чутливість до краси, ліризм, емоційність, інтровертність, індивідуалізм тощо). Отже, при плануванні та організації соціокультурних заходів, спрямованих на формування екологічної культури особистості студента, маємо залучати літературні, мистецькі твори різних жанрів, спілкування з живою незаймаючою природою, адаптуючи до сучасності найкращий досвід виховання екологічної культури минулих поколінь.

У період соціокультурної кризи актуальним стає формування нової системи цінностей молоді людини, провідними компонентами якої мають бути збереження життя на землі; свідомі обмеження можливостей науки і техніки нормами екологічного імперативу; гуманне ставлення людини до всіх живих істот, право на життя для всього живого; відмова від насильства і нетерпимості у стосунках між людьми, націями, народами, етносами, державами, релігійними конфесіями.

Соціокультурна діяльність відбувається в формі запланованої інформаційно-просвітницької, культурно-виховної або соціально-педагогічної акції, яка спрямована на певну аудиторію. Ми розглядаємо процес формування екологічної культури особистості студента, отже аудиторія наших соціокультурних заходів – студентська молодь. Студентська молодь – це майбутня професійна еліта, і цінності цієї частини суспільства стають доволі вагомими в подальшо-

му розвитку держави. Отже, головне завдання суспільства в умовах соціокультурної кризи – посилити вплив середовища в актуалізації ціннісного вибору особистості молоді людини, зміни ціннісних орієнтацій в окремих соціальних сферах і групах. Провідними чинниками цього впливу на студентську молодь мають бути:

- сформована ціннісна орієнтація програмних продуктів засобів масової інформації, соціальної реклами;

- пріоритет загальнолюдських духовних цінностей в освіті, культурних і політичних акціях і програмах.

Засоби цих виховних впливів – це інтерактивні форми навчальної та позанавчальної діяльності, спеціальні соціокультурні заходи та соціокультурні проекти, метою яких є пропаганда екоетичних цінностей, здорового способу життя, охорони довкілля, привабливості пізнання світу і творчості як альтернативи споживацькій спрямованості особистості, особистого самовдосконалення, розвитку емоційно-почуттєвого світу особистості. Ефективність виховних впливів забезпечується включенням молоді людини у значущу для неї діяльність, яка викликає позитивні емоції і спонукає студента до усвідомлення змісту ситуації, аналізу своїх переживань, намірів, дій та їх наслідків.

Ефективність соціокультурних заходів, реалізації соціокультурної акції залежить від науково обґрунтованого творчого проекту, в якому має бути проаналізовано конкретну ситуацію, особливості аудиторії, для якої призначено акцію, визначено мету заходу, враховано чинники його ефективності, розроблено зміст проекту і форми його запровадження. Отже, розробник проекту і організатор акції має, перш за все, визначити ті ціннісні орієнтири, на які він бажає звернути увагу учасників соціокультурного заходу. Мета проекту впливає на вибір способів його реалізації. Одна й та сама проблемна ситуація припускає безліч проектних рішень. Важливим фактором в організації соціокультурних заходів є подання інформації про майбутній проект студентській аудиторії. Як показує досвід, анонс проекту за допомогою друкованих об'яв, як правило, не спрацює. Це можна пояснити великою кількістю настирливої реклами, що створює інформаційне середовище сучасної людини. І, як наслідок, людина

перестає звертати увагу на зміст численних об'яв (якщо у індивіда немає сформованої домінанти пошуку важливої для нього інформації). Отже, для створення зацікавленості студента до анонсованих тем проекту вкрай важливе живе спілкування студентської аудиторії з організаторами заходу, які зможуть захоплююче, емоційно розповісти про зміст проекту. Важливими є також особисті звертання до молоді людини, що свідчать про зацікавленість саме в її участі в анонсованому заході. Цікавим для сучасної молоді людини буде також анонс заходу в Інтернеті з використанням фотографій та анімацій.

Недостатній рівень сформованості екологічної культури особистості студента відображають результати опитування, яке проводилося серед студентів Національного гірничого університету протягом останніх п'яти років. За цей період в опитуванні взяло участь близько 500 осіб – представники різних факультетів і курсів, як бюджетної, так і контрактної форми навчання. Отже, вибірку можна вважати репрезентативною. Опитування проводилося в письмовій формі, а обробка інформації – методами математичної статистики. Якщо загрозою існуванню життя на Землі вважають сучасну екологічну кризу майже 73% респондентів, то практичні висновки з цього переконавання такі: обмежити свої потреби вважають за необхідність лише 9%, коригувати свою особисту поведінку (прибирати, не смітити) – 55%, змінити суспільну свідомість – 68%, змінити парадигму розвитку техногенної цивілізації – 44% опитаних. Суб'єктивне відношення до природи характеризують: естетичне сприйняття її краси (70%), біль за знищення природи (54%), потреба в спілкуванні з природою під час відпочинку, догляду за тваринами (відповідно 62% і 42%), але бажання допомогти природі відчувають лише 35% респондентів [7, с.99]. Треба відмітити також, що відповіді студентів-екологів мало відрізнялися від результатів опитування студентів інших технічних спеціальностей. Це свідчить про те, що професійна підготовка фахівців навіть екологічного напрямку не замінює формування екологічної свідомості студента, а також підтверджує необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку екологічної особистості.

Отже, поруч з усвідомленням загрози існуванню людства і необхідності формуван-

ня екоцентричної парадигми мислення, розвитку екологічної свідомості серед студентів панують пасивне ставлення до цього процесу, відсутність особистісного зацікавлення і бачення своєї ролі в практичних заходах екокультурного спрямування. Що стосується екоетичних цінностей, то: людину вважають частиною природи нарівні з тваринами і рослинами приблизно 37% опитаних; у той же час 39% вважають, що призначення природи – задовольняти потреби людини, а те, що природа існує і розвивається по своїх внутрішніх законах, вважають 54% опитаних.

Як ми бачимо, екоетичні цінності є особистісними орієнтирами приблизно для половини опитаних. Дослідження ціннісних орієнтацій, що відбувалося у 2008-2009 роках за модифікованою методикою Рокіча, показали: серед вітальних, смисложитєвих цінностей збереження довкілля визначили 22,4% опитаних (воно опинилося на п'ятому місці). Хоча обнадійливим є той факт, що здоров'я як найважливіша смисложитєва цінність опинилося на першому місці (47,2% серед першокурсників, 49% респондентів III курсу). Отже, наше завдання – донести до студентської молоді інформацію про жорстку залежність власного здоров'я і здоров'я їх майбутніх дітей, близьких від здорового способу їх життя, стану довкілля, культури здоров'язбереження. В Національному гірничому університеті цю функцію бере на себе, перш за все. Центр здорового способу життя, ще є структурним підрозділом Інституту гуманітарних проблем НГУ. Основні напрямки та форми роботи Центру:

- проведення читань, конференцій, презентацій щодо проблем духовного, морального, психічного та фізичного здоров'я людини;

- проведення зустрічей студентської молоді зі спеціалістами в галузі соціології, культурології, психології, медицини, які відповідають на питання молодих людей щодо гармонійного розвитку особистості, культури взаємодієносин, можливості позбутися шкідливих звичок, виховання дітей;

- організація виставок, днів культури;

- проведення рольових ігор, семінарів-тренінгів з проблем здорового способу життя, боротьби з негативними наслідками стресу, розвитку креативності, гармонізації взаємовідносин людини і природи;

- випуск друкованих видань для самостійного ознайомлення студентів з вищезазначеними проблемами.

Наукове керівництво діяльністю Центру здорового способу життя здійснюють директор Інституту гуманітарних проблем професор В.Ю.Пушкін і директор центру професор Т.Г.Ніколаєва. Налагоджено зв'язок з організацією "Здорова нація" (керівник І.З.Керестень, яка діє в Дніпропетровську на громадських засадах в напрямках: культура, здоров'я, етика, екологія, родина, моральність).

Об'єднаними зусиллями Центру і "Здорової нації" було проведено акції "Чиста вода", "Дівчина, що палить", науково-практичну конференцію "Здоровий спосіб життя – проблеми та досвід".

Автором було реалізовано соціокультурні проекти: "Клуб "Творчість"", "Світе наш прекрасний", "День землі", "Майбутнім батькам". Досвід впровадження цих проектів у позанавчальну, дозвілєву сферу дозволяє зробити наступні висновки.

1. Просвітницький напрям соціокультурної діяльності базується на таких особливостях студентського віку, як інтенсивний розвиток пізнавальних процесів, легкість сприйняття нових ідей за умови їх вираження в нестандартній оригінальній формі. Отже, головне завдання просвітницької роботи – знаходити нові форми для передачі важливого змісту екокультурних проблем, можливості гармонійного співіснування Людини і Природи.

2. Пошуки смислу власного існування, а також максималізм і критиканство, що є характерними для юнацького віку, спонукають організаторів соціокультурних заходів запроваджувати, як одну з провідних, дискусійну форму обговорення актуальних екологічних проблем і можливих шляхів подальшого розвитку людства (круглі столи, рольові ігри, обговорення творчих робіт тощо). За умови відкритого неформального спілкування, ці соціокультурні заходи формують навички критичного мислення, активну громадянську позицію, вміння діяти у непередбачених ситуаціях, вести полеміку, обґрунтовувати власну точку зору.

3. Широке впровадження в екокультурну діяльність заходів, що сприяють розвитку креативності студента, реалізація його творчого потенціалу, обумовлено прагненням молоді людини до розкриття своєї індивідуальності, само-

реалізації в різних видах діяльності.

4. Необхідною умовою ефективного впровадження соціокультурних проєктів, спрямованих на формування екологічної культури особистості студента, є системний підхід до вибору засобів виховного впливу: синтез наукових і мистецьких чинників, поєднання різних видів діяльності в плануванні, організації й здійсненні проєкту, інтерактивні засоби спілкування, спілкування з незайманою природою, засоби естетичного, психологічного впливу на формування мотивації еко-

логічної поведінки, культуротворчої діяльності, залучення засобів масової інформації.

5. Впровадження науково обґрунтованих проєктів в позанавчальну, дозвілєву сферу сприяє трансформації ціннісних відношень, формуванню екологічної свідомості, екологічного мислення і екологічної культури особистості студента за умови періодичності цих заходів, наукового аналізу результатів, створення відповідного екокультурного середовища і залучення студентів як суб'єктів соціокультурної діяльності до проведення заходів.

Література:

1. **Бобылева Л. О.** воспитании экологической культуры / Л.Бобылева - М.: Высшее образование в России №5, 2003. - с. 132-135.
2. **Устименко Л.М.** Реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму в організації дозвілля молоді: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06 / Київ. нац. ун-т культури і мистец. - К., 2000. - 205с.
3. **Эльконин Д.Б.** Послесловие. - Т.4 // Л.Выготский Собрание сочинений в 6 тт. - М., 1984. - 395с.
4. **Подольська Є.А.** Культурологія: навч. посібник / Є.Подольська, В.Лихвар, К.Іванова - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - 288с.
5. **Занюк С.С.** Психологія мотивації: Навч. посібник. / С.Занюк - К.: Либідь, 2002. - 304 с.
6. **Бриль М.Н.** Активізація креативності як особистісної якості, що базується на потенційних можливостях людини / Бриль М.Н. Д.: Вісник ДНУ № 7, 2007. - с.14-19
7. **Складановська М.Г.** Людина і світ. Вступ до екологічної психології: Навч. посібник. - Д.: Національний гірничий університет, 2006. - 144 с.

У ПСИХОЛОГІВ - ЮВІЛЕЙ

У цьому році виповнюється 25 років факультету психології Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара, який був створений у 1984 році, і за час його існування тут було підготовлено понад дві тисячі спеціалістів. До ювілею колектив підійшов гідно і творчо. Тим більше, що урочистості з цієї нагоди співпали з традиційним Днем факультету.

На свято до Палацу студентів ДНУ були запрошені випускники різних років навчання, зібралися також колеги з кращих вишів України та регіону, зокрема, кафедри психології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, факультету соціальної педагогіки та психології Запорізького національного університету, факультету психології та соціальної роботи Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя, кафедри соціальної педагогіки і корекційної освіти Київського міського педагогічного університету ім. Б. Д. Грінченка та ін. Факультет привітали колеги з Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка, університету штату Алабама (США), а також з Українського фонду «Благополуччя дітей» (Київ) та управління освіти і науки Криворізької міської ради.

Відкрив свято проректор з науково-педагогічної роботи у сфері гуманітарної освіти та виховання молоді ДНУ, проф. В. В. Іваненко. Декан факультету проф. В. Г. Мусіяка ознайомив присутніх із наказом ректора ДНУ проф. М. В. Полякова про нагородження Почесними грамотами кращих викладачів і студентів.

Ну і яке ж свято без концерту? У ньому взяли участь студенти й викладачі факультету психології, вихованці підшефного дитячого будинку № 1 і

творчий клуб «Паростки» Гуманітарно-го центру освіти і виховання ДНУ. У залі Палацу студентів довго лунали пісні, музика, сміх, оплески, а навкруги ніби розливалось щире тепло та радість спілкування між колегами і друзями.

Випускники факультету працюють психологами та викладачами в школах, коледжах, гімназіях, вищих навчальних закладах, а також у психологічних службах підприємств та організацій, зокрема, в рекламних агентствах, банках, службах кадрового менеджменту, центрах по роботі з молоддю, лікарнях, державній службі зайнятості. Дипломи факультету психології ДНУ мають багато керівників кадрових агенцій, державних та приватних психологічних центрів, директори та провідні спеціалісти центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, педагоги, депутати міських та районних рад тощо. Сьогодні студенти факультету беруть активну участь у конкурсах студентських наукових робіт та олімпіадах всеукра-

їнського рівня. Студенти-волонтери надають соціально-психологічні та соціально-педагогічні послуги вихованцям дитбудинків № 1 та «Сім'я», дитячих притулків «Надія», «Барвінок», Центру соціальної реабілітації для неповнолітніх, проводять соціально-педагогічні тренінги для дітей, ведуть гуртки «Ділова англійська», «Ритміка», «Петриківський розпис» тощо. Для вихованців дитбудинків, притулків та Центру реабілітації проводяться акції милосердя «Від серця до серця», «Планета Добра», «Наш день народження», «День захисту дитинства», різноманітні виховні заходи. На факультеті існують цікаві традиції з проведення щорічних свят, таких як «День першокурсника», «День факультету», «День психолога», «День волонтера», «День студента» та ін.

Інформаційно-аналітичне агентство ДНУ ім. О.Гончара.

На знімку: студенти-волонтери у підшефному дитячому будинку.

Костянтин ЗАХАРЕНКО, (Київ)

МІСЦЕ ТРЕТЬОГО СЕКТОРУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

ПРИНЦИП СУБСИДІАРНОСТІ

Метою цієї статті є аналіз основних тенденцій у розвитку відносин між інституціями громадянського суспільства і державою та дослідження взаємодії між громадськими організаціями та органами влади. Автор досліджує принцип субсидіарності та визначає її функції у реалізації державної політики сучасних суспільств.

Актуальним залишається пошук нових альтернативних механізмів безпосереднього впливу організації "третього сектору" на процес реалізації державної політики в Україні. Політична наука надзвичайно всебічно опрацює проблему субсидіарності як стрижневої складової громадянського суспільства. Головна увага звертається на теоретичну і практичну реалізацію субсидіарності в житті сучасних суспільств. Субсидіарність (від лат. *subsidiarius* – допомога, підтримка) у найширшому розумінні здійснення владних повноважень на найнижчому можливому рівні інституційної ієрархії. Там, де можливо, повноваження передають на найнижчий рівень урядування, і тільки тоді, коли являється конкретне завдання не можна виконати на тому рівні, його передають на вищий рівень [1, с. 664].

При визначенні цього явища помітні суттєві розходження в різних авторів. Зокрема, відомий аналітик Х. Мільон-Дельсоль розуміє це явище, перш за все, як допомогу і підтримку [10, с. 29]. Д. Мільчарек наголошує на тому, що в основі субсидіарності лежить широко трактований принцип взаємодопомоги на всіх рівнях, яка забезпечується встановленням гармонійних відносин, процедур та інституціалізації суспільних структур, що визнають пріоритет особи над спільнотами, таких найменших груп, як родина і локальних організацій над більшими спільнотами, в тому числі і над державою. Одночасно взаємодопомога передбачає втручання більших спільнот в діяльність дрібніших лише в тому разі, коли ці спільноти не в змозі справлятися самі із проблемами [11, с. 19].

На переконання цих та інших дослідників, всі важливі рішення мають прийматися на рівнях, якнайближчих до громадян. Такий підхід передбачає загальну згоду громадян до самостійної діяльності

в рамках об'єднань і їх відмову від допомоги держави там, де громадяни самі вирішують свої проблеми. Х. Спекер звертає увагу на такий важливий аспект субсидіарності в громадянському суспільстві, як охорона держави і регіональних та муніципальних влад від надмірних домагань громадян і самоврядних структур через акцентування на самостійності врядування. Відповідна політика набирає все більшого поширення в країнах Європейського Союзу, що зміцнює автономію громадян і громадських організацій та одночасно змінює характер взаємодії держави з цими суб'єктами.

В цілому ж субсидіарність апелює до однозначного пріоритету особи, родини, дрібних громадських організацій над великими структурами і державною машиною. На думку польської дослідниці Х. Гурецької, субсидіарність виконує наступні важливі функції:

- підтримуюча, що передбачає захист для осіб і первинних та добровільних спільнот, таких як сім'я, сусідські товариства, громадські структури;

- охоронна, яка забороняє втручатися в ту діяльність автономних суб'єктів (сім'ї, громадських інституцій, регіональних структур тощо), яку вони можуть виконувати успішно самі;

- визначення відповідальності суб'єктів громадянського суспільства, що передбачає чіткий розподіл повноважень і відповідальності за виконання взятих на себе зобов'язань, в тому числі і фінансових [9, с. 54-55].

Х. Спекер особливо наголошує на тому, що засада субсидіарності „вимагає не лише відповідних структур, але може функціонувати тільки у відповідному кліматі. Потрібний певний рівень політичної культури, який виражений в готовності громадян до участі у виробленні політичних рішень, в ініціативності суспільній і економічній, в артикуляції власних інтересів, здатності до спілкування і компромісів” [8, с. 45].

Загалом більшість науковців поняття „третій сектор” відносять до інституцій громадянського суспільства. Однак А. Зіммер розглядає громадський рух як „широке явище, що служить для окреслення обшару, в якому діють громадські організації і який обмежується сферами дії інституцій державних, ринкових, громади або родини” [7, с. 2].

Таке широке визначення суб'єктів, діючих у третьому секторі, кардинально відрізняється від суб'єктів діючих на ринку (фірми), в державі (структури влади) і, очевидно, громади і сім'ї. Тому Х. Анхейер наводить шість головних рис, що дозволяють визначити суб'єкти, що діють у третьому секторі:

- юридично формалізована структура;

- організаційна незалежність від держави;

- вільна від орієнтації на прибуток;

- незалежність в управлінській діяльності;

- свобода об'єднуватися з іншими структурами;

- діяльність проводиться на засадах добровільності [4, с. 29-34].

Поряд з терміном „третій сектор” в Німеччині широко вживають термін „сектор *non-profit*”. Але і між цими категоріями німецькі політологи вбачають суттєву різницю. Якщо перший термін частіше вживають у наукових цілях, то другий широко вживаний як у наукових, так і політичних дискусіях. Причому „сектор *non-profit*” у ФРН не вимагає категоричної заборони на отримання доходів, але вони не можуть розподілятися між членами організації, а повинні інвестуватися в діяльність організації.

Німецьке законодавство виписує детально і таку рису „третього сектору”, як формалізація структур. Вони мають бути обов'язково законодавчо закріплені. Законодавство передбачає цілий спектр таких типів структур. До найбільш розповсюджених відносяться: зареєстровані товариства; фундації; малочисельні товариства і групи; акційні спілки; інституції незалежної соціальної опіки; організації *non-profit*; професійні спілки; господарчі та професійні структури; споживчі товариства; групи само-допомоги; різноманітні громадянські ініціативи; екологічні інституції.

Дослідження, проведені у ФРН в квітні-серпні 2004 року за підтримки Федерального міністерства сім'ї, що охопили понад 15 тисяч осіб в 14 регіонах, підтвердили, що 70% німецьких громадян, підтвердили, що, крім професійних і сімейних справ, вони беруть активну участь у діяльності різноманітних товариств, груп, громадських організацій та інституцій. Крім того, 32% опи-

таних підтвердили бажання брати активну участь у волонтерській благодійній діяльності. Крім того, громадяни ФРН мають великий вибір для особистої участі. За підрахунками Німецького меценатського інституту, вже в 2001 році існувало біля мільйона громадських організацій. Серед них функціонувало майже 545 тисяч організацій зареєстрованих і понад 350 тисяч діяли без всякої реєстрації, що дозволяє німецьке законодавство [6].

З другої половини 90-х років у Німеччині розвиваються громадянські фундації, які займаються збором коштів на благодійні акції. Вони характерні тим, що свою діяльність переважно реалізують на місцевому рівні. Саме вони отримують найбільшу підтримку від органів місцевого самоврядування. В цілому, не дивлячись на відставання громадського руху на землях колишньої НДР, громадянське суспільство в Німеччині стає все більш потужним, до його потреб змушені придивлятися державні і бізнесові структури.

Значні кроки в розбудові громадянського суспільства зроблено в Чеській Республіці. Головною рисою цих процесів в країні є орієнтація громадян на загальнолюдські цінності і акцентуація на політичній складовій. Як зазначає Т. Аш, в Чехословаччині громадянське суспільство „стимулювалося у значній мірі опозицією” ще при старому (просоціалістичному) режимі [3, с. 270]. Чехословачина мала і таку особливість, як те, що будучи відносно розвинутою економічно порівняно із сусідами, вона стримувала бажання підтримувати радикальні революційні зміни у суспільних відносинах. Однак громадянські структури розвивалися надзвичайно динамічно. Найбільш розповсюдженою формою чеського сектора „*non-profit*” є громадські товариства, які становлять біля 80% громадських інституцій [5, с. 6].

Відомий дослідник П. Брхлікова вирізняє найбільш характерні елементи третього сектору. Серед них: незалежність від урядів; опора на працю волонтерів; надходження коштів від добродійників; часткове або повне звільнення від податків. На нашу думку, варто розширити характеристики громадських інституцій, а саме: організація обов'язково повинна мати статут, що регламентує її діяльність; прибутки від функціонування організації не можуть розподілятися між її членами і засновниками. П. Брхлікова детально перераховує сфери, в яких діють структури третього сектору: культура; наукові дослідження; охорона навколишнього середовища і здоров'я; юридична допомога; волонтерська діяльність; міжнародні зв'язки; профспілки; релігійні

громади [5, с. 6-7]. При цьому більшість науковців чітко проводять різницю між організаціями громадянського суспільства і структурами "non-profit". Переважно дослідники сектор громадянського суспільства розуміють набагато ширшим.

М. Папів, стверджує, що Україна за рівнем розвитку взаємин влади і громадянського суспільства знаходиться на латиноамериканському напрямі. Хоча відзначає, що наша країна занадто молода, щоб говорити про конкретну обраний шлях [2, с. 3].

Цей же автор наполягає на тому, що головними критеріями в реалізації державної політики у взаємодії влади і суспільства виступають: діалог і соціальний контракт. Діалог - це і є головна функція громадянського суспільства. Але для такого діалогу суспільство повинне мати і вагомий соціальний капітал, який містить не лише матеріальні ресурси, а, головне, розвинуті самоорганізовані структури, які представляють більшість груп суспільства. Такий діалог і є тим соціальним контрактом, що забезпечує знаходження органічного компромісу між державою і громадянським суспільством [2, с. 3].

Пропонується два шляхи реалізації державної політики соціальної взаємодії. Перший - це якнайшвидше формування самою владою розвинутої конфігурації інститутів громадянського суспільства. Другий шлях передбачає створення всіма владними структурами реальних передумов для роз-

витку розгалуженої сітки громадських інституцій.

На нашу думку, саме другий шлях найбільш відповідає українським реаліям, адже він дозволяє уникнути контролю і тиску з боку чиновництва. Отже, мета субсидіарності полягає, з одного боку, в обмеженні ролі держави загалом, щоб відсто-

яти та захистити простір для громадських інституцій (молодіжних, жіночих тощо), а з другого - виправдати певну роль державних інституцій.

Ключові слова: держава, субсидіарність, третій сектор, громадські організації, громадянське суспільство, державна політика.

Список використаних джерел

1. Короткий оксфордський політичний словник/ Пер. з англ.; За ред. І. Макліна, А. Макмілана. - К.: Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2005. - 789 с.
2. **Папів М.** Громадянське суспільство: міф, реальність чи шанс? // Дзеркало тижня. - № 41. - 3 листопада 2007. - С. 3.
3. **Ash T.** The Uses of Adversity, Penguin Books Ltd., 1999. - P. 270.
4. **Anheier H.** Der Dritte Sektor in Zahlen: einsozial-ekonomischs Portrait, Berlin, 1997. - S.29-34.
5. **Brhlikova P.** The non-profit sector in the Czech Republic, Working papers of the Johns Hopkins University, 2004. - P. 6-7.
6. **BMFSFJ:** Freiwilligenurvey 2004 - Ehrenamt, Freiwilligenarbeit, Burger-schaftliches Engagement // http: www. bmf sfj.
7. **Priller E., Zimmer A.** Der Dritte Sektor in Deutschland - seine Perspektiven im neuen Millennium, "Munsteraner Diskussionspapiere zum Nonprofit-Sektor", 2000. - № 10. - S. 2.
8. **Spieker H.** Zasada pomocniczoci: podstawy antropologiczne i konsekwencje polityczne, „Spo ecze stwo”, nr 1, 1995. - S. 45.
9. **Grecka H.,** W czanie organizacji pozarz dowych do systemuzabezpieczenie spo ecznych w aspekcie zasady pomocniczo ci (subsydiarno ci) pa stwa, „Auxilium Sociale. Wsparcie spo eczne”, nr , 2002. - S.54-55.
10. **Milion-Delsol Ch.** Zasada subsydiarno ci - za o enia, historia, problemy wsp czesne, [w:] Subsidiarno , D. Milczarek (red.), Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego. - Warszawa, 1998. - S. 29.
11. **Milczarek D.** Subsidiarno - proba bilansu [w:] Subsidiarno , D. Milczarek (red.), Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego. - Warszawa, 1998. - S. 19.

МІЖНАРОДНИЙ СЕМІНАР З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

«Energy-Saving Seminar»

14 грудня у Національному гірничому університеті розпочав роботу міжнародний семінар з енергозбереження «Energy-Saving Seminar» за участю Японської агенції міжнародного співробітництва (JLCA), НТУУ «Київський політехнічний інститут», Національного гірничого університету, а також представників різних виробництв регіону, що мають відношення до сфери енергозбереження та представляють українські урядові організації, виробничі кола та університети.

Після привітань до учасників семінару, з якими виступили перший проректор, професор П.І.Пілов, директор ІЕЕ, професор О.Б.Іванов та інші учасники, з доповідями про політику енергозбереження виступили головний консультант ENVIRON International Corporation Тошіміцу, генеральний менеджер, Panasonic Electric Works Engineering Co., Ltd Курімузіва Масаюкі Імбе, головний консультант, Panasonic Electric Works

Consulting & Training Co., Ltd Фуджі Танігучі, директор проекту "Українсько-Японський Центр" Осаму Мізутані та консультант Excel International Co., Ltd Шуїнеі Умезава. Вони розповіли про Українсько-Японський Центр, що сприяє розвитку взаємопорозуміння двох культур не лише шляхом знайомства українців з японською традиційною культурою та проведення різноманітних заходів, але й розвиває діяльність з надання різноманітної інформаційної допомоги.

У ході семінару обговорювалися не лише японські реформи стосовно енергії, але й світове енергетичне становище. Слухачі ознайомилися з методами та прикладами впровадження нової енергії в Японії. На семінарі були представлені конкретні приклади співробітництва відповідних галузей японської та української сторін, у формі питань-відповідей обговорювалися передові у своєму класі методи японської

політики енергозбереження, засоби контролю економії енергії на заводах, питання необхідності фінансової допомоги для впровадження сонячних енергостанцій, аудит, діагностика, технологія енергозбереження та інше. Прямо у залі засідань НГУ бажаючі могли ознайомитися з енергозберігаючими виробами, проектами енергозбереження і захисту навколишнього середовища в Японії.

Багатьма учасниками семінару розглядалися питання проблем глобального потепління на Землі, зокрема, положення як всесвітнього підходу до мінімізації проблеми, так і підходу з боку японських спеціалістів Розглядалися нові методи аналізу газів, що викликають глобальний парниковий ефект, розпізнавання газів, стратегія Екоідеї фірми Panasonic.

Представники япон-

ської делегації заявили, що Україна надзвичайно важлива країна для Японії, і вони сподіваються на продовження тісного співробітництва між відповідними галузями японської та української сторін.

**Інфоцентр НГУ.
Фото Артема
ГУСАКА.**

**На знімку: Японців,
безперечно,
зацікавило те, що
вони побачили в НГУ.**

▲ НЕ ПІДЛЯГАЄ ЗАБУТТЮ

Серед спогадів очевидців Голодомору 1932-1933 р.р. прочитала розповідь про нещасну матір, яка, отруївши п'ятьох своїх діток, щоб не бачити, як вони у стражданнях конають від голодної смерті, сама наклала на себе руки. Тоді виникло питання: куди ж ця жінка потрапила після смерті - у пекло за страшний злочин дітовбивства чи у рай до святих мучеників?

Прийшла пора згадати всіх, хто пішов із цього світу у страшних муках, ніким не оплаканий, без належного поховання і, можливо, чекає нашої щирої молитви. Жодна людина не піднялася духовно без покаяння і внутрішнього очищення, жоден народ не розпростер крила без глибокого осмислення власної історії і унікальності, одухотвореного самопізнання. Через це повинні проїти і ми, українці. Тож нехай всеочищаючий вогонь нашої спільної свічі зробить усіх, світлішими, сильнішими, гідними великого майбутнього.

ТРАГЕДІЯ ГОЛОДОМОРУ

*Давно не замітала в рідній хаті,
Сама розхристана, страшна, простоволоса,
Несила вже по світу сновигати,
А діти їсти, їсти, їсти просять.*

*- Матусю, хліба, дайте крихту хліба, -
Вуста безкровні жалібно благали...
Над дітками простерши руки-крила,
Із божевільним поглядом співала:*

*- Мої маленькі, бідні пташенятка,
Не плачте, любі, не тужіть, не треба.
Ось скоро ми полинемо до татка,
Він нас давно чекає там, на небі.*

*З останніх сил збрала зілля-труту,
Варила довго, долила сльозами,
Пекучим болем до землі прикута,
Молилась довго перед образами.*

*Усіх п'ятьох відваром напоїла,
Бо не знести оці голодні муки...
Востаннє діткам личенька умила,
На грудях склала аж прозорі руки.*

*Лежать рядочком - наче янголята -
Грудьми накрила діток убійних...
Нема кому родину поховати, -
Прийми, о Боже, душі ці стражденні.*

Жанна Крижанівська, завідувач Центру вивчення української мови, м. Дніпропетровськ.

Євген БАДІН

ПОДРУЖЖЯ

Це красиве українське слово склалося з двох слів: друг і дружина. Вони одружилися, і виникло подружжя. В самих цих словах - друг, дружина, одружитися - закладена рівноправність і приязнь один до одного. Є ще такі чудові слова, як наречений і наречена. Порівняймо з відповідними російськими словами: "муж", "жена", "жениться". Явно б'є на слух нерівноправність: хтось на комусь "жениться", тобто мужчина здійснює дію, яка підкорює собі жінку.

Спробуємо стисло розглянути, спираючись найбільше на народну творчість, як історично сформувалися погляди українців на шлюб і родину. До речі, яке прекрасне слово "шлюб", в якому звучить слово "любов", і яке неоконкретне російське "брак". Як говорять в народі, добре діло "браком" не назвуть.

У другого великого слов'янського народу - поляків шлюб називається теж з чоловічою перевагою в підтексті: malzenstwo, а "одружитися" схоже на російське за змістом: ozenic sie, тобто теж хтось на комусь "жениться".

Ще до прийняття християнства світосприйняття праукраїнців створило богиню Лада і бога Ладо. Богиня Лада - символ материнства, мати богині Лель (символ жіночості) і бога Польель (символ мужності). Українська міфологія в цьому плані іде в єдиному річизні з давньогрецькою і римською міфологіями.

Але ось прийшло християнство з його аскетизмом тіла і піднесеною духовністю. В Західній Європі в середньовіччя на протигагу суворій релігійній моралі виникає лірика менестрелів, трубадурів, труверів. Розповсюджується на всю Європу знаменита оповідь про любов "Легенда про Тристана та Ізольду". Потім виникає Відродження, яке звеличило свободу людського духу і красу людського тіла.

Це на заході Європи. А що відбувається в цей час на сході? Звернемося до малочисельних творів на світську тематику XVI-XVII століть, які так чи інакше проливають світло на проблему кохання і родини.

Якщо взяти крайній схід, тобто Московію, то тут був створений в XVI столітті "Домострой", який трактував жінку як специфічну слугу чоловіка. Чоловік мав право карати її (тобто бити) за провини, як і своїх слуг (він же на ній "жениться"). В 70-ті роки XVII століття була написана в Московії відома "Повість о Савве Грудцьне" (на Україні в цей час відгриміла визвольна війна Богдана Хмельницького), яку російські літературознавці називають першим російським романом.

Дія повісті відбувається в одному з міст на Волзі. Молодий москаль Савва за наказом батька приїхав в це місто і оселився в батькового друга Бажена. Бажен "уже престаревся в летах" і "имея у себя жену, третим браком ново-

приведенну". Дівчиця вийшла за багатого старого пенька за розрахунком, а може - з примусу батьків. Ні про яке любовне почуття до старого чоловіка, безумовно, не може - бути й мови. І ось в будинку з'являється молодий Савва. Про їх почуття автор твору пише так: "И тако той Савва... падеся в сеть любодееяния с женою оною и ненаситно творяше блуд и безвременно во оном скверном деле пребывая с нею... Забывши страх божий и час смертный, всегда бо в кале блуда яко свиня валяюшеса. И в таком ненасытном блужении многое время яко скот пребывая". За уявою московського автора Савва — не закохана людина, а брудна свиня, яка займається брудною справою.

В легенді про Тристана та Ізольду Тристан закохався в Ізольду, дружину старого короля, а король був покровителем Тристана. Тобто психологічно ситуація була складною. Але як красиво середньовічний автор описує їхнє кохання: "На жаль, любов не можна прохувати! Справді, дякуючи розумній Бранжені, ніхто не застигнув ні разу королеву в обіймах її друга, але чи не бачив кожен завжди і скрізь, як їх знемагало бажання, спалюючи їх, неначе струменіло з них, як молоде вино лється через край кадовби".

Є прозаїчний адюльтер, який не заохочувався в народів світу, а є справжнє кохання. В Західній Європі це здавна розрізняли. Московський автор в позашлюб-

них стосунках бачить тільки статеву розпусту. Московія не знала епохи Відродження, там в XVII столітті панувало ще глухе забобонне середньовіччя.

Повернемося до України. Наші середньовічні предки не створили, на жаль, любовного літературного шедевр. Ну, та бог з ним, з шедевром. Головне, які були життєві стосунки між чоловіком та жінкою.

При знайомстві з творами XVI-XVII століть зразу владає в вічі, що українська жінка не була безправною служницею чоловіка, як це було в Московії. Вона була набагато вільніша. Звернемося до одного цікавого документу. Брацлавський каштелян В.П.Загоровський потрапив у татарський полон, там, в полоні, в 1577 році написав заповіт - "Духовное завещание." З заповіту ми дізнаємося, що від нього втекли дві дружини. Перша дружина, Марина Збаразька, втекла ще до народження дочки Ганни, яку Загоровський "ніколи очима моими не видил", тобто перша дружина навіть не показувала батькові рідної дочки. Друга дружина (її ім'я не названо) народила Загоровському двоє синів - Василя і Максима, але згодом кинула дітей батькові, а сама виїхала жити до матері і до чоловіка повертатися не схотіла. Загоровський посилав до законної дружини поважних людей: старосту луцького, суддю луцького, пана Хренницького, які пробували владнати цю справу, але дружина так і не повернулася. Безумовно, те, що одна жінка не показувала батькові власну дочку, а друга кинула двох своїх дітей, не

прикрашає цих жінок, і вони гідні громадського осуду. Ми не знаємо причин такої їхньої поведінки. Якщо там не було якоїсь чисто сексуальної причини, яка могла стимулювати втечу обох жінок, то мені здалося, що пан Загорівський був людиною вельми пристойною, але надто великим занудою. Разом з тим він виявив в заповіті велике піклування про своїх дітей і певну шляхетність до другої дружини. Він наказує, щоби друга дружина "в дом мой николи, аж до зуполных лет оных детей моих, не вѣжала и в нем не бывала". А потім пан Загорівський додає: "Кде милостивый бог дыкам моим лет зуполных дорости даст, на он час, бачачи статечність матки свое, могут ее к себе в дом взяти, ее чтити й, як добре заховалой матце цнотливые дети, услуговати. А которые шаты саяны жоны моее у схованью моем з речми й шатами моими зосталы, ты ее милость, пани дядина моя, ей тепер вси отдати маєт". Тобто, не дивлячись на те, що діти лишилися сиротами при живій матері, Загорівський наказує дітям, коли стануть повнолітніми, щоби вони, якщо мати жила добродечно, взяли її до себе на утримання. А своєю родичці наказує віддати в такому разі всю одягу дружини, яка лишилася в його домі. Як на мій погляд, то це вельми шляхетно. Але вся ця драматична історія свідчить про велику свободу жінки в середовищі тогочасної української старшини.

Били чи не били своїх дружин українські чоловіки в XVII столітті? Послухаємо вірш Данила Братковського з книжки, виданої у Кракові у 1697 році:

З ЧОГО ЗРОБЛЕНО ЖІНКУ

Жінку із кістки сотворив ти, Боже.

Кісткою в горлі стати вона може.

Мужа лупцює жіночка невинно,

її ж не вдариш - бо слабке створіння.

Слабше начиння з глини, аніж з кості -

Мужові гірше, аніж її мості.

Облишимо вічні нарікання чоловіків на жінок, які відбилися в вірші. Головне тут лицарське ставлення: сильний чоловік не може бити завідомо слабшого - жінку. Є на цю тему й давня народна приказка: "Пий пиво - та не лий, люби жінку - та не бий". Не можна сказати, що такого ганебного явища, як побиття дружини, зовсім не було, бо передамо куті меду, але ж в будь-якому

суспільстві існують явища од-ночасно прогресивні й регресивні. Адже кожному вузько-лобому дурку не втокмачиш в голову цивілізовані правила поведінки, але в наявності загальна тенденція лицарського ставлення до жінки.

Але, можливо, це відбувалося тільки в верхівці українського суспільства? Яке було ставлення до жінки в селянському, козачому, міщанському середовищі? Які були уявлення про родинне життя?

Дуже мало документальних свідочств лишилося нам від того часу. Тому спробуємо з різних фрагментів реставрувати більш-менш цілісну картину тогочасних гендерних відносин.

Сучасний український історик Ю.Мицик в статті "Козацька держава очима поляка" (ж. "Київська старовина", 1993 р, № 4) ввів в обіг історичний документ "Думка про заспокоєння або способи до заспокоєння України", написаний в 1669-1670 роках, тобто одночасно з московитською "Повестью о Савве Грудцыне".

Автор-поляк явно вороже ставився до всього українського. Ось що він говорить про шлюбні стосунки українців: "А до того ж, коли у них вседозволеність, то вільно їм одну жінку кинути, а взяти іншу; вільно підмовити від чоловіка жону і втекти до іншої слободи чи якогось ближнього містечка, а звідти вже не видадуть; вільно там без шлюбу жити доти, доки хоче, а потім, покинувши своїх щенят (тобто дітей), ніколи не повертатися..." Проаналізуємо цей антиукраїнський пасаж. Ми вже говорили про двох дружин Загорівського, які втекли від свого чоловіка (мабуть, була дуже серйозна причина), а той не міг їх ніяким способом змусити жити з собою. А чи не свідчать слова поляка, навпаки, теж про певну вільність у виборі друга або подруги в житті? Людина вільна від кріпаччини, людина, яка працює вільно на своїй землі, людина, яка готова головою накласти за свою свободу, така людина вільна і в своїх прагненнях вільно обирати дружину. А дружина-слуга не потрібна, потрібна подруга, бо вільна людина цінує волю іншої людини. Тому не скла-лося особисте життя - розлучилися. Сподобалася чужа

дружина, а вона погано живе з чоловіком, чому б і не втекти з коханим? Живуть якийсь час без офіційного шлюбу? Так це ж сьгоднішній популярний цивільний шлюб, тільки 350 років тому. Головне при створенні родини - це взаємні почуття, гармонія шлюбних стосунків. Чи не психологія це людини Відродження? Адже на відміну від Московії Польща в XVI-XVII століттях пройшла через яскравий Ренессанс, а Україна була тоді складовою частиною Речі Посполитої. Виникає ще одне питання: православ'я не схвалювало розлучення, а тим більше шлюб з нерозлученою чужою дружиною, а українці в масовому атеїзмі тоді не були помічені, як же пояснити їхню поведінку, окрім прагнення волі у всьому? Гадаю, що українці XVII століття були люди набожні, але без фанатизму й аскетизму, живе почуття для них часто мало вирішальне значення.

З другого боку, ствердження, що українські чоловіки легко кидали своїх дружин і дітей не узгоджується з реальними фактами. Наведемо кілька історичних фактів з драматичного особистого життя українських гетьманів І.Виговського, П. Дорошенка, А.Могили.

Вересень 1659 року. До гетьмана Виговського прибувають представники Ю.Хмельницького з вимогою зректися булави. Виговський, реально оцінивши ситуацію, яка була явно не на його користь, відмовляється добровільно від гетьманства за двох умов. Перша політична: зберегти гадяцький договір. Друга особиста: звільнити дружину Олену Стеткевич, яка знаходилася, як заручниця, у противників Виговського. У важкий час Виговський не кидає дружину напризволяще, а навпаки, всіляко намагається виручити її з біди.

1677 рік. Гетьман Петро Дорошенко, який після тривалої боротьби за єдність України добровільно зрікся булави, відправляється на вимогу російського царя з України в почесне заслання до Москви. Гетьман І.Самойлович взяв у заручники матір, дружину, брата П.Дорошенка (це була поширена практика того часу). Кілька разів Дорошенко звертається до царя з проханням, щоби впустили до нього дружину і домагається свого. А міг би й поміняти дружину (за логікою поляка), знайти собі москальку (що правда, й

відбулося це вже після смерті дружини-українки), тим більше, що була вагома причина для нехтування шлюбом. Відомо, що дружина Петра Дорошенка за його майже постійної відсутності вдома через військові справи споживала без міри алкогольні напої. Але ж подруга, сам вибирав. Тому Дорошенко й домігся-таки її звільнення та приїзду до Москви.

1684 рік. Правобережним гетьманом України обраний козаками Андрій Могила, який служив польському королю. Лівобережний гетьман І.Самойлович, який служив Московії, як тільки А.Могила обирається гетьманом, тут же заарештовує його дружину, яка мешкала на Лівобережжі. Могила особисто звертається до польського короля Яна III Собеського з проханням допомогти у звільненні дружини. Польський король пише листа до царя з аналогічним проханням. Три роки домагався А.Могила звільнення дружини, І.Самойлович вперто не хотів цього робити, а звільнив її тільки наступний гетьман - Іван Мазепа. І знову друг не кинув подругу.

Ці три реальні історії з XVII століття свідчать про багато дещо. Перше. Про серйозність шлюбних стосунків (ми не маємо листів гетьманів до своїх дружин, які б свідчили про палке кохання, але те, що їхніми дружинами ставали не випадкові жінки, а подруги на все життя, свідчать наведені факти). Друге. Про відповідальність перед своїми дружинами (як товариша не можна кинути в бою, так дружину не можна кинути в скрутну годину). Третє. Якщо так вчиняли гетьмани, то, вочевидь, в умовах поширеного звичаєвого права, народних традицій та церковної моралі так діяли й пересічні козаки, хоча можливості їхні для захисту дружин були, безперечно, менші, оскільки безпосередньо до короля, царя чи хана вони зверталися не могли.

Мені здається, що слово "шлюб" виникло від "злюб": злюбилися двоє, і виник шлюб. Раніше слово "злюб" вимовлялося як "слуб" або "шлюб". Так, в цьому слові предки передали нам свій заповіт: тільки при взаємній любові, коли ви справжні друг і подруга, можливо злиття в нероздільне подружжя, можливий шлюб.

Іларіон ХЕЙЛИК (США)

ВЕНЕСУЕЛА

Наприкінці літа 1948 року ми, нарешті, прибули до Венесуели. Якраз вечоріло, коли я вперше ступив ногою на землю цього екзотичного краю. Тропічний вечір короткий, не встиг зауважити як навкруги стало темно. До нашого розпорядження були автобуси, котрі в тамтешніх місцях у ті роки рідко бували з дверима і вікнами. Та, власне, пощо така розкіш у тропіку?! Адже майже постійно тепло. Не без якогось внутрішнього хвилювання сіли на автобуси, бо й не знали, куди нас везуть. Дорога до Каракаса - столиці країни - була вузькою і дуже покрученою, хоч і не довгою, якихось 35 кілометрів. Але, незважаючи на таку відносно коротку відстань на ній, як згодом виявилось, траплялося близько півдес'ятка автомобільних аварій щодоби, більшість з них з жертвами. Воно й не дивина. Пересічно більшість венесуелянських водіїв керували машинами надіпитку. Пальне дешеве, а горілка ще дешевше. Та й гаряча південна водійська душа прагнула освіжитися, принаймні, через вибите віконце свого авто, підставляючи розпашілі від тропіку та алкоголю обличчя. Отож, правила дорожнього руху тамтешні його учасники не дуже шанували, можна сказати, що їх просто не існувало. Це ми швидко відчули, коли імпровізована автобусна колона рушила в путь. Дехто з наших пасажирів втиснувся у сидіння, аби по можливості не помічати небезпечну подорож дорогою-серпантином. Приїхали до містечка Guí-Gue, вимовляється іспанською «гві-гве», але наш одразу ж його перейменували, інакше, як Гуй-Гуй не називали. Тут уряд країни влаштував перехідний табір для новоприбулих. Поселилися в яйцеподібних металевих спорудах. На загал, ці хатинки-бляшанки були призначені для війська. Та, напевно, на нас зошаджували. Коли йшов дощ, то по даху так бубоніло, що ніхто не міг спати. Пригадую так само, що в цьому таборі десь біля четвертої години ранку систематично чули журливий спів. Як дізнався згодом, то йшли на першу діюку селяни. А своїм мінорним співом вони начебто розганяли зі

стежки гадюк. Цього добра у Венесуелі було чималенько, та ще багато отруйних гадів.

У гімназії для мене найгіршим предметом була латина, а тут стала у великій нагоді. Адже латинська мова є базовою для іспанської. Непогано знаючи структуру латинської мови, я досить-таки швидко зміг собі дати раду з мовою Сервантеса. А тому вже в недовзі дістав роботу перекладача у таборі. На першій погляд, праця нескладна. Біля брами нас двоє: я і військовий венесуелянської армії. Захотів хтось з поселенців покинути табір: слід запитати дозволу військового. А той: «Куди прямуєте?». Наш чоловік по-

починає литися сильний дощ. А за якихось двадцять хвилин все минає. Небо знову без хмаринки, і дивуєшся: невже таки з неба струменіла вода. Через таку системність природного поливу і тепло трава біля дороги була вищою за зріст людини. Не дивно, що місцеві називали її не інакше як слонячою. Подібна циклічність дощів тривала тут місяцями.

До табору нашого поселення час від часу приїжджала місцева еліта і набирала охочих працювати. Переважно потребували сільгосподарських робітників до місцевих фермерів. Але, часами, комусь потрібно було фахового електрика чи механіка. Отож, можна було з дечого вибирати. Моя рідня вирішила їхати на роботу до великого землевласника. Таких охочих зібралось кілька родин. Я ж

нець роботи на фермера для усіх українців з табору венесуелянського містечка, назву котрого ми вимовляли на свій лад як «Гуй-Гуй».

Однак у таборі для новоприбулих довго сидіти не бідеш. Не для того подалися ми за три моря у тропічну країну. Більшість наших людей відправилися на тяжкі будівельні роботи у столицю Каракас, а також до міст Валенція, Баркісімето, дехто в Маракаїбо. Отримували, як правило, в день по 10-20 боліварів. А пляшка місцевої горілки коштувала всього два болівари. Не розуміючи, що таке тропік, особливо готуючи лопатами землю під фундамент тієї чи іншої забудови, багато молодих людей, випивши пару чарок, так ніби для бадьорості, мали сонячний удар і від того помирали. Так тривало до тих пір, допоки не дійшли висновку, що в тропіку вдень геть від чарки. У 1948 році у Венесуелі було лише 4 мільйони населення, а розміром країна у півтора рази більша за Україну. Вочевидь, чимало зустрічали ми тут незвичного, часами зовсім незрозумілого і незбагненого. Еміграція - штука не з солодких. Це підтвердить кожен, хто з тієї чи іншої причини опинився в чужому краю. В тих роках Венесуела затримала ще багато з колоніального минулого. Так, наприклад, в державі абсолютно легальним засобом платежу були золоті монети - морокота. Ходили вони на рівні з мідними чи паперовими. А коли зникли з обігу, то їх вартість підскочила в тисячу разів. Срібні ж монети перестали бути засобом платежу десь у 1956 році.

Хоч робота при брамі у таборі для емігрантів дала мені добру практику іспанської, але все одно її слід було досконалювати. З цією метою подався трудитися кельнером на три місяці до Валенції. За такої праці мав щохвилини мовну практику. Однак я добре розумів, що лексика кельнера хоч і багатша від перекладача при брамі у емігрантському таборі, але далеко не досконала. Тому шукав додаткові шляхи для опанування іспанської мови. Благо, вона за своєю структурою легка, в чомусь подібна до нашої. Принаймні, належить до таких званих фонетичних мов. Себто як пишеться, так і читається, що дуже важливо на початках для кожного, хто хоче засвоїти чужинську

Іларіон ХЕЙЛИК при брамі табору для емігрантів Ель Тромпіло. Венесуела, 1948 рік.

яснить. Я перекладаю відповідь. Військовик, як правило, промовляє: «Буено», тобто, «Добре, їдьте». І далі стоїмо, поки ще хтось не підійде. Так для мене чотири Години практичних навичок мови. А потім маю чотири години відпочинку. Та в молоді роки у людини завзяття не бракує. Я за іспаномовну книжку - й далі практикую мову. Платня була мізерна. Тридцять п'ять боліварів на тиждень - за тодішнім валютним курсом близько десяти американських доларів. Та харчі і помешкання безкоштовно. Отож, зарплати було досить і на шоколад, і на цигарки. А головне, що для будь-якого емігранта - системна практика розмовної мови. Одне слово, мав побіля тієї брами не лише працю, а й лінгвістичні студії. Ще запам'яталося зовсім не звичне в Україні, а таке притаманне тамтешній природі. Щодня точно о дванадцятій годині з ясного неба

вирішив сподіватися на кращу працю, а тому відмовився їхати. І нині бентежно пригадати як, стоячи при брамі, випроводжав близьких мені людей у невідоме. Коли курява за машинами, в яких вони розмістилися, вляглася, я ще довго дивився в бік, куди подалася моя родина. Зітхнув важко, сідаючи на примітивно збиту табуретку. Низькорослий, мабуть, добре помішаний з місцевими індіанцями, військовик співчутливо подивився в мій бік. Йому все було зрозуміло без слів, себто, без мене, перекладача. За три дні, коли щем розлуки дещо пригас, стою при брамі, а тут прибуває автобус з моїми рідними та з рештою наших людей, котрі виїздили разом. Що сталось?! Виявляється, що першого ж дня, як пішли у поле працювати, то натрапили на великого гада. Яких три метри довжиною, товстелезний, страшенний. Жінки злякалися на смерть - і то був кі-

мову. Не пригадаю, як і виникла така ідея, але купив книжку Сервантеса «Дон Кіхот», бо в дитинстві читав її в перекладі українською ще вдома. Тепер мусів перечитати вже мовою оригіналу. Тяжко було досягнути перших тридцять-сорок сторінок книжки. А далі все легко читав і розумів, бо загалом текст був знайомий ще з дитинства. На моє переконання, подібний метод є найефективніший для вивчення іноземної мови.

На початку 1950 року вже знав іспанську настільки, що пішов працювати в бюро до "Бультон та Ков" в Пуерто Кабелло. Тут були представництва 12 найбільших компаній кораблів-перевезників, що торгували з Венесуелою. Я був агентом компанії і керував оформленням кораблів для виконання роботи. Процедура оформлення замовлення виглядала, як правило, наступним чином. На судно прибували: лікар порту, береговий охоронець та митник. Коли сідали за стіл перемовин, капітан зазвичай ставив по коробці сигарет або по пляшці алкоголю. Це для полегшення інспекції. Тоді лікар перевіряв, чи немає епідемічної хвороби, і перевіряв кабінет, де був морфій у кількості, відповідній міжнародному законодавству. Береговий охоронець мав право попрохати капітана відкрити сейф, де зберігався пістолет (це єдина зброя, котра, знову ж таки, згідно міжнародних норм, могла бути на торговельному судні), і перевірити, скільки там набоїв, які кількісно мали відповідати задекларованим. Після цих формальностей лунала команда вантажникам, котрі так само піднімалися на корабель і починали розвантаження завантаження. Потім наставала і моя черга для праці. Разом з капітаном судна ми йшли в офіс митниці і там складали вантажну декларацію до наступних портів. За цими формальними обов'язками і процедурами випадали дуже цікаві хвилини спілкування з капітанами кораблів. Адже ці, як правило, освічені, інтерактивні люди тижнями бували відірваними від землі. За цей час їм набридали без винятку усі члени судової команди, людині вкрай хотілося поговорити з кимось новим, замати "свіжі вуха". А для мене то були своєрідні студії життя. Адже як багато можна було дізнатися цікавого та корисного про пригоди і враження чергового капітана чи то на Філіпінах, чи то у Чілі, чи у стародавній Франції!

Одного разу наша фірма

готувалася до великого свята - якраз випадала ювілейна річниця її заснування. Поставилися до цієї події відповідально і не без вигадки. На подвір'я президента компанії понавозили дров, встановили спеціальні пристрої для приготування шашликів та ще й забили двох молодих бичків. Вже ранці у неділю почали приїздити гості, з кожною годиною все більше і більше. Однак натомість - ніяких помітних рухів з боку організаторів свята. За якийсь час виходить керівник фірми, обличчя розгублене та збентежене, починає говорити не зразу. І нині пригадую як тремтів від хвилювання його голос: "Шановні панове! Цього ранку в горах Анди розбився літак нашої фірми і є півсотні жертв. Через траур пікнік не відбувається. Вибачте..." Але й сьогодні запала мені та людяність, котра була відчутна на обличчях тих, хто приїхав на свято. Загиблі у Андах були для багатьох з них зовсім не знайомі, чужі. Та кожен, хто вислухав президента компанії, ані на хвилину не був розчарований його рішенням. Не на часі веселощі, коли в двері постукалося горе.

Здається, в 1952 році (можливо, на рік пізніше) після тривалих дощів у горах відбувся великий зсув ґрунту. Такий, що завалило дорогу з Ла Гваїра до Каракасу. Ла Гваїра - це головний порт Каракаса, а порт Пуерто Кабелло - це причал для важкої індустрії, переважно розташованої в Валенції та Маракай. Пригода в горах змусила кораблі з туристами причалювати в Пуерто Кабелло. Якась прибув португальський пасажирський корабель «Серпа Пінто». Він був збудований ще під кінець XIX століття, його конструкція була поєднана болтами, а не спаяний електрозваркою, як більшість вже у тих роках суден. Залагодивши усі формальності після прибуття іноземного корабля у Венесуелу, португальський капітан запросив мене і моїх колег на обід. Головна страва прийняття була бакалао. Це шматок засоленої, потім вимоченої риби, до якої ще було додано дві варені картоплини, і це все плавало в олії зеленого кольору. Я ніколи не чув і не куштував такої страви, але вона мені так смакувала, що пам'ятаю той присмак аж донині, а промайнуло аж 56 років. Декілька років пізніше, коли я працював в Каракасі, португалець мав ресторан у тому самому будинку, де було наше бюро, то щоп'ятниці він готував бакалао, і я був один з

його постійних клієнтів. Португальці - майстри на рибні страви.

Чотири роки роботи в Пуерто Кабелло мені вистачило. Свої обов'язки вивчив досконало, а якихось нових перспектив по службі не випадало. Тому залишив працю, пару місяців покритився в Каракасі, а потім отримав роботу в тій самій компанії, лише в Ла Гваїра. На новому місті горизонти роботи були набагато ширші. Зокрема, доводилося займатися і пасажирськими кораблями, що на попередній службі практично було відсутнім. Найбільше рейсів, які обслуговувала наша компанія, випадало на Grace Line. Вона мала три кораблі щотижня. "Санта Роза" і "Санта Павла" - це були пасажирські кораблі, які курсували за маршрутом Нью-Йорк - Ла Гваїра. Ці судна мали каюти загальною кількістю на 300 пасажирів, майже все перший клас, чудове обслуговування, навіть маленький госпіталь з лікарем.

Друга лінія складалась з трьох кораблів: "Санта Моніка", "Санта Клара" і "Санта Софія", їхній рейс був: три порти американського Атлантичного узбережжя, три порти у Венесуелі та два порти у Колумбії. Це вантажні кораблі, але кожний мав каюти на 58 пасажирів. Чому 58? А тому, що якщо корабель має місткість на 60 пасажирів; тоді мусить мати на борту лікаря з додатковим устаткуванням - а це все дороге, тому і збудували кораблі на 58 пасажирів такі судна мусять мати лише окрему кухню, пральню, обслуговування кают. Третя лінія була з Атлантичного узбережжя США, Венесуела, Колумбія, Панама, Еквадор, Перу, Чілі. Для такого маршруту мали аж 5 кораблів, всі "Санта", решту назв не пригадую. Ці кораблі мали кают на 12 пасажирів, бо на таку кількість закон мореплавання не вимагає додаткового персоналу - команда корабля обслуговує все. Вище зазначені обставини наповнювали мою працю в Ла Гваїра надзвичайно цікавими враженнями і зустрічами. Це був щоденний контакт з різними світами, культурами, традиціями і звичаями. В молоді роки я був особливо охочий до подібного. І дотепер, можна сказати, вдячний долі, що мав можливість в юності запізнати так багато для себе незвіданого та корисного.

Одного дня у 1955 році потрібно було здійснити всі портові формальності на грецькому кораблі. Капітан повідомив, що має на борту

двох stowaway (пасажирів без квитка, які потрапили на судно нелегально) і благає допомогти позбутися їх. Закон мореплавання чіткий та суворий: капітан відповідає за все особисто. Ці два хлопці вже 6 місяців на кораблі, в жодному порту їх не приймають, а утримання нелегалів на судні відбувається за кошти капітана. У кожному порту ставиться місцева охорона, і це так само коштом капітана. Пішов подивитися на цих stowaways. Хлопці з Югославії, тікали від Броз Тіта і не знали, в яку халяпу потрапили. Каюта маленька, часом немає чим дихати. Обидва футболісти, а це моє захоплення з дитячих років. Отож, немов побратими - слід виручити. В мене була секретарка Аніка, югославка. Через свого чоловіка вона організувала прибуття на грецьке судно кількох репортерів провідних газет Каракаса, а протягом наступних двох годин президент держави дав дозвіл юнакам лишитися у Венесуелі. Коли я повідомив капітана, що хлопці залишають корабель, то вдячний не було меж, він навіть зізнався, що вперше за останні місяці спатиме спокійно.

Можна сказати, що два роки праці в Ла Гваїрі минули непомітно. Аж тут мій приятель Карлос Ортега пішов працювати до митниці Корпорасьон Рінкон. Якимось запрошив мене на обід і каже, що власник його фірми бажає мати корабельний відділ, а я, мовляв, маю достатню кваліфікацію, аби це організувати. За пару днів вже мав зустріч з власником дном Луїс Рінкон Троконіс. Його умови для праці мене влаштували, і невдовзі я переїхав до Каракаса. Довелось засукати рукави і починати розбудовувати корабельну агенцію з нуля. Для початку дав оголошення у спеціалізованому виданні «Shipping Digest» та за два місяці отримав першу репрезентацію West India Line з Флориди. Вони мали флотилію маленьких кораблів (landing crafts): такі собі залишки з Другої світової війни, виготовлені для перевезення танків та всіляких тяжких машин. Тепер їх вживали для розвезення всіляких будівельних машин на островах Карибського моря та Мексиканської затоки, бо там гарних портів немає. Ці ж LST так спроектовані, що можуть розігнатися і причалити на пляжі, віддати швартові та розвантажуватися будівельним краном. Одного разу Генрі Рід - партнер, власник лінії, телеграмою попросив, аби я був

Такий вигляд мала карета-вантажівка королеви Оксани на карнавалі у Каракасі.

Охорона її Величності Оксани. Попереду - отаман Микола ЧУМАК, за ним Іларіон ХЕЙЛИК, понад його кум ПАНЬКІВ.

у вже знайомому читачу Пуерто Капелло певного числа. Бо один корабель мав привезти два більш як стотонних трансформатори і їх слід розвантажити на пляжі Ель Паліу за 7 кілометрів від порту. Генрі Рід прилетів власним літаком та ще й прихопив з собою фахового шофера, спеціаліста з великих тягачів. Приплив корабель, ми його оформили, і судно попрямувало далі до Ель Паліто. А ось прибуття Генрі Ріда було не таким безхмарним. Як тільки-но приземлився літак, його оточили військові. Летовище в Пуерто Кабелло було не міжнародним, лише для використання місцевими авіалініями, а тут з'являється якийсь "пірат" чи агент комуністичної Куби. У в'язницю його. Сидить мій Генрі з його водієм, котрий ще взяв з собою дружину для екскурсії. Телефони з Каракаса не замовкають. Почалися поширюватися чутки, що тут якась міжнародна провокація, замах на суверенітет Венесуели тощо. Невдаха Генрі не знав усі порядки міжнародних літів - він amator. Я зателефонував до свого приятеля полковника відповідної державної служби. Не раз разом

бенкетували та веселилися. Мовляв, відпусти затриманих, принаймні, з допри, а я натомість оселю їх в готелі. Той згодився, і доля Генрі з колегами покращала. Потім вийшов на зв'язок з власником з Каракаса доном Луїсом Рінконою. Розповів йому всі деталі справи. З них було добре зрозуміло, що наш бізнесовий партнер не ламав аж ніяких державних законів. Добре, що у донна Луїса у гарних приятелів ходив міністр оборони Венесуели, ще в школі разом навчалися. Отож він легко залагодив справу з виволоченням ув'язнених. Після того було спорожнено не одну пляшку бренді, й з Генрі ми лишилися приятелями на довгі роки. Коли я переїздив на стало до США, він навіть хотів мене перевезти з усіма пожитками, та його літак виявився замалим для моїх валіз.

В молодих роках інтеграцію в чужинську спільноту відбувається досить легко. Ось і я начебто і не вчувся, як з часу мого прибуття до Венесуели став тут за свого. І мова, і тутешні звички засвоїлись доволі швидко. Та все одно потяг до свого, до рідного був

не подоланим. Перебуваючи за межами Каракаса, не мав можливостей для контакту з українською громадою. А опинившись в столиці, нарешті, знайшов наших, став членом єдиної парафії Української Автокефальної Православної Церкви у Венесуелі, включився в громадське життя. У нашій громаді правив священник з Кубані. Настанова була у нього на загал патріотична. Але української мови він не знав, і служба Божа у його виконанні була якась штучна, не брала за душу. Потім з'явився якийсь московський єпископ, напевно, із загону активістів КДБ. Достатньо було однієї зустрічі, аби громада розкусила його фарисейську сутність. Довелось скликаєти збори і вирішили шукати відповідного священника. Як вже там шукали, не буду оповідати. Але панотець Довгаль згодився до нас приїхати аж з Англії. Приплив кораблем разом зі своєю паніматкою Мирославою. Зустрічав їх в порту і привіз у Каракас своїм «Бьюіком». В ті часи вже, як то кажуть, вбрався у пір'я та міг собі дозволити таке люксове авто: майже 2 тонни ваги, двигун аж на 8 циліндрів. Тією машиною не їдеш, а пливеш. Щоправда, вже зазначав, що пальне в ті часи у Венесуелі було дешеве як вода. Однак все одно, вочевидь, моя машинерія вразила панотця. Отож, під час першої ж розмови не втримався та запитав:

- Ви що, господар цього порту?

- Який господар? Я працюю звичайним службовцем...

Виходить, що панотець Довгаль був офіцером Петлюрівської армії. А коли у 1941 році в Україну прийшли німці, то вже мав сан. За німецької окупації, котра для наших людей все одно була легша, аніж московська навала, поновила свою діяльність Національна Церква. Через це О. Довгаль сотнями хрестив дітей по всій Україні. А потім гору знову взяла советська пошесть. Так порядну людину доля в підсумку закинула аж у тропік. Наша релігійна громада була маленька, а через це і статки її були дуже скромні. Щоб якось зарадити родині священника, взяв паніматку

Мирославу до себе секретаркою. Вона пристойно знала англійську, і ми працювали разом аж до їх виїзду до США. Нині панотець Довгаль спочиває на українському цвинтарі у Бавнд-Бруці, що в американському штаті Нью-Джерзі, де я нині мешкаю. А тому час від часу відвідую його останній прихисток. Світ такий малий і круглий.

У Венесуелі щороку влаштовують карнавал, не такий великий, як в Ріо де Жанейро, але досить галасливий. Приєдналася і наша громада до цього свята. Організували вантажівку, облаштували її для нашої королеви Оксани і винайняли троє коней - козацька охорона королеви. Головою української громади був інженер Васюк. Він з кубанських козаків і брав участь у військових визвольних змаганнях 1917-1921 рр. Чи він десь так бовкнув, чи йому хтось причепив, але подекували, ніби він був на черзі на Президента України під вісімнадцятим номером. Отож, поза очі іменували його не інакше як «Номер вісімнадцять». Хто буде провадити збори? Вісімнадцятий, і все. Козацька охорона складалася з трьох вусанів: Микола Чумак кошовий, пан Паньків та я - рядові козаки. Чого-чого, а гумору в громаді не бракувало. Був у нас інженер з Праги. Він мав контракт з американської фірмою, здається, «Мобіл», а також маленьку фабрику, де виготовляв хімічні сполуки для домашньої дезінфекції. Все це потім наливалося в скляні пляшки з інструкцією. Ще один український інженер Борис Маркович Герасименко, у минулому так само петлюрівський офіцер, у Венесуелі мав фотостудію. Він причепив прізвисько інженерів з Праги, пан Наливайко - так його і називали. Якось вони посварилися, тоді з'явилося фото празького інженера: сидить на цвинтарі весь в бинтах і підпис, «Герой Корейської Війни», Старостою в церкві був пан Тихоненко, ювелір з Києва. Коли він починав збір грошей під кінець Служби Божої, то з великою помпою клав свій один болівар, лише один, і ніколи більше. В центрі Каракаса він мав маленький ювелірний магазин. До нього приходили шукачі діамантів з ріки Оріноко, він закуповував у них камінці і висилав до Голландії, там їх полірували і висилали вже назад діаманти.

Далі буде

Олександр
ХАРЧЕНКО

НОВИНИ

3 ПАНСІОНУ

ім. ІВАНА ФРАНКА

Заходами Дирекції й Адміністрації Пансіонів ім. Івана Франка 10 листопада б. р. відбулася презентація книги Михайла Слабошпицького під назвою "Доброчинна Євгенія, або повість про людське призначення". Офіційно презентацію, яка проходила в Зимовому Городі при Пансіоні в Міссіссага, відкрив Голова Дирекції Ярослав Семотюк.

Привітавши учасників, серед яких були мешканці пансіону, працівники, гості та виконавці, він подякував усім присутнім за участь у презентації книжки, яка розповідає про понад півстолітню діяльність шановної пані доктори Євгенії Пастернак для добра і поліпшення життя українських сеньйорів у Торонто. Він заявив, що книжку уфундував достойний Іван Яремко, за що ми йому щиро дякуємо, і висловив жаль із того приводу, що ані пані доктор Євгенія Пастернак, ані достойний пан Іван Яремко не змогли бути сьогодні з нами через поганий стан здоров'я, а вести подальшу програму презентації передав мені.

Я теж висловив жаль тому, що на презентацію не прибув автор книги, оскільки 9 листопада в Миколаєві мав розпочатися ювілейний (10-ий) конкурс з Української Мови ім. Петра Яценка, що його влаштовує Ліга українських меценатів, а Михайло Слабошпицький, як виконавчий директор Ліги, мав там обов'язково бути (відкриття Конкурсу відклали через грип).

Фактично презентація книги проходила у рамках кампанії збирання фондів, що її проводить дирекція на ремонт пансіонів. Попереднє покоління української громади в Торонто, як рівно ж і тодішня дирекція пансіонів - заслужують на велике визнання за те, що вони відважилися побудувати два такі великі і коштовні пансіони для комфорту й добробуту наших сеньйорів. Сьогодні ми (сучасна дирекція) не відважилися б на такий ризикований крок.

На долю теперішньої дирекції припало менше обов'язків, а саме: лише подбати про ремонти та перебудови наших домів на рекомендації різних державних і провінційних установ, для підвищення безпеки і комфорту мешканців наших пансіонів. На жаль, ті рекомендації досить коштовні і носять обов'язковий характер, хоч

грошей на виконання тих рекомендацій уряди не дають. А тому ми й звертаємося з проханням до нашої рідної української громади - допомогти нам поліпшити життя мешканців пансіонів і запевнити ім високий стандарт на майбутнє.

У двох пансіонах ім. Івана Франка проживає 165 осіб, і їх обслуговує більше ста працівників різних професій.

Презентацію книги "Доброчинна Євгенія" влаштувала дирекція товариства "Український дім" для старших" та аансіонів ім. Івана Франка:

Ярослав Семотюк, голова дирекції;

адміністратор пансіону в Міссіссага пані Тереня Тонкович;

адміністратор пансіону на вулиці Рояль Йорк пані Марія Кебало;

Валентина Родак, секретар;

інженер Микола Мороз, Ігор Ключас та Олександр Харченко - вільні члени.

Автор книги прислав вітання учасникам презентації по Е-мейл. Подаємо текст:

"Високодостоїнна пані Пастернак! Високоповажні пані та панове!

При цій врочистій події щиро звіряюся з вами у тому, що почуваю задоволення і втіху від теми життєвого подвигу доктора Євгенії Пастернак. Також почуваюся, що мені, як письменнику, пощастило на вдячний матеріал для книжки, яка, вірю, несе в собі важливий етичний зміст. Очевидно, таке відчуття мав би рибулов, який упіймав золоту рибку. Письменники - люди невинуваті в тому, що вони сприймають усіх довкола себе крізь сучасну професійну призму: чи це справді настільки цікава життєва історія, що її варто розповісти іншим?..

Вірю, що мої читачі допевняться: життєва історія, всі "труди і дні" Євгенії Пастернак заслуговують якнайширшої уваги і захоплення.

При цій нагоді бажаю здоров'я та ще довгих літ життя достойній пані Пастернак - героїні моєї книжки.

Вітаю всіх, хто зібрався на презентацію книжки.

З правдивою пошаною, Михайло Слабошпицький".

Передмову до книги написав доктор фармацевтичних наук, професор, президент Ліги українських меценатів Володимир Загорій. Ось що він пише про героїню книги: "Такі люди - скарб, золотий запас нашої нації. Цілком резонно пише автор книжки, що ці люди підносять авторитет самого українського імені в світі. Ми повинні знати і життєвий шлях цих людей, увінчаний духо-

вними звершеннями, й оті загадки їхньої душі, які дають їм сили для переборювання всіх складних перепон, які вони мали здолати, щоб звершити свою благородну справу. Тому нам дуже потрібні такого характеру книги. А ще вони потрібні нам (особливо ж тут, в Україні) як важливі матеріали до історії того крила українства, яке, вибравши свободу, вибрало еміграцію і там своїми діяннями утверджувало Україну, говорило до всього світу про нашу, українську, присутність на планеті. Говорило у ті темні часи нашої бездержавності. А ще вони потрібні нам для того, щоб юні покоління читали про високі звершення старших. Про їхні осяяні ідеалами, натхненні діяння. Діяння, як казав поет, "на рівні вічних партитур".

Під час читання такої книги неминуче думаєш про те, що судилося пережити нашим людям далеко від рідного краю. Добре, що автор, розповідаючи про Євгенію Пастернак, тримає в полі зору українське життя Торонто чи й усієї Канади. Тому його героїня постає в найтісніших зв'язках і з різноманітними організаціями, представниками влади та багатьма-багатьма людьми, і в контексті тих драматичних історичних подій, які впливали на долю не тільки української політичної еміграції, а й усього нашого народу".

На презентації я намагався відповісти на питання: чому автор написав цю книжку? Мабуть, головною причиною було те, що автор помітив, що в пансіонах ім. Івана Франка панує українська мова, живе український дух, працюють справжня українська кухня й українська обслуга, капеляни українських традиційних Церков регулярно відправляють Служби Божі - все це разом сприяє на добробут наших сеньйорів, які свого часу створили українське життя в Канаді та які на те повністю заслужили. Це канадська причина написання книги. А в Україні є зовсім інша причина. Справа в тому, що під сучасну пору Україна постійно відчуває зазіхання з боку Росії на незалежність української держави. А тому читачам в Україні потрібні успіхи як громадян України, так і українських поселенців у діаспорі.

Книга вийшла друком у Торонто, у друкарні Братів Василян. В Україні вже появились уривки з книги в деяких часописах, крім того, перемовини йдуть із іншими виданнями про розміщення уривків із книги, а Всесвітня Служба Радіо України готує серію програм на базі книги. Газета "Молодь України", яка ще називається "Патріотичною Українською Газетою", друкує цілу серію уривків із книги. І так у номері за 26-го червня цього року на

першій сторінці повідомляється про "Мазепа - Фест", який проходить у Полтаві цього літа, на п'ятій сторінці бачимо колонку із нашої книги і знайоме фото героїні, а на шостій сторінці бачимо на знімку, як Володимир Кличко відстоює своє звання чемпіона світу, перемігши суперника - узбека Руслана Чагаєва.

Отже, знову успіх, знову перемога.

Перемогу ми бачимо і в книзі, правда, не про бокс, звичайно, а про успіх української громади в Торонто, де з'явилися українські пансіони для людей похилого віку, в чому д-р Євгенія Пастернак проявила свою ініціативу. Але наголос у книзі автор ставить на успіх української громади в Канаді!

Далі у програмі презентації книги Валентина Родак прочитала уривок про святкування Різдва у пансіоні, про яке автор змалював ідеальну картину. А для контрасту Тереня Тонкович прочитала уривок із книжки Марії Богуславської під назвою "Остання зупинка" (англійською мовою) "End of the Line"; в ній розповідається про умови проживання людей пенсійного віку в загально-канадській інституції. Уривки із книги про життєві подвиги героїні читали: пані Марія Кебало, пані Валентина Родак, пані Тереня Тонкович та інженер Микола Мороз. Михайло Слабошпицький дуже приязно розповідає про всіх мешканців, з якими йому доводилося зустрічатися і говорити в пансіонах ім. Івана Франка, але, будучи літератором, з найбільшою пошаною і любов'ю він ставиться до людей його цеху, тобто до митців: художників, композиторів, співаків, письменників і поетів, про що можна легко переконатися, прочитавши уривки з книги про тих літераторів, які мешкали в пансіонах ім. Івана Франка.

Як на сучасні реалії, презентацію слід вважати успішною вже тому, що участь у ній взяло понад сто осіб, і стільки ж розійшлося примірників (на базі добровільних датків, переважно по 10 доларів за примірник). Мені особисто було приємно слухати читання наших виконавців, які прекрасно, можна навіть сказати, професійно, читали уривки із книги і таким чином додавали до кращого сприймання твору знаменитого письменника нашої ери Михайла Слабошпицького. Програма презентації тривала годину, і потім ще понад годину тривала солідка чайна гостина у дружній товариській атмосфері. І саме ця обставина промовляє про те, що учасники були задоволені.

МАТЕМАТИКА – ЦАРИЦЯ НАУК

Саме це успішно доводили в індивідуальних комплексних змаганнях учасники II Регіонального математичного турніру „Еврика-2009”, що пройшов на базі обласного ліцею-інтернату фізико-математичного профілю Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. Турнір є складовою частиною обласної та всеукраїнської комплексної програми з пошуку, навчання і становлення обдарованої творчої молоді. Тому змагання школярів з математики спрямовані, в першу чергу, на стимулювання навичок застосовувати математичні знання в різних науках, зокрема, у фізиці, інформатиці, географії та інших. Саме це суттєво відрізняє турнір від класичних олімпіад з математики і при-

безпечення максимальної демократизації, рівноправного партнерства членів Оргкомітету, журі й учасників турніру.

Ініціаторами «Еврики» стали механіко-математичний факультет, Дніпропетровський обласний ліцей-інтернат фізико-математичного профілю, Регіональний центр моніторингу освіти та Центр доузівської підготовки ДНУ ім. О. Гончара.

Спочатку учням 10-11 класів шкіл регіону були запропоновані заочні завдання, за результатами виконання яких було запрошено до участі в турнірі 64 учасники з Дніпропетровська, Кривого Рогу, Дніпродзержинська, Синельникова, Павлограда, Вільногорська, Криничанського, Магдалинівського та Широкивського районів. Серед них

лю, ліцею інформаційних технологій, україно-американського ліцею (Дніпропетровськ), Жовтневого ліцею, Криворізького обласного ліцею-інтернату, Технічного ліцею (Дніпродзержинськ), ліцею „Самара” (Новомосковськ). Більшість конкурсантів – призери і переможці Всеукраїнських та обласних олімпіад з математики і фізики.

Відкривали „Еврику-2009” декани механіко-математичного факультету В.О. Сяєв, факультету прикладної математики О.М. Кісельова, факультету фізики, електроніки та комп’ютерних систем В.М. Долгов, факультету доузівської підготовки О.В. Хамініч та директор ліцею О.В. Поляков, які побажали всім учасникам успіху в змаганнях і запросили в подальшому поглиблювати свої знання у математичній царині саме в класичному університеті, де є найширший спектр фундаментальних і прикладних напрямків підготовки.

Турнір проводився в двох номінаціях:

1) дослідницька теоретична олімпіада, де учням

були запропоновані задачі, що розкривали ідеї та поняття сучасної математики, які розв’язуються за допомогою інтуїтивних міркувань;

2) конкурс з обчислювальної математики та математичного моделювання, де учасники розв’язували прикладні задачі з використанням комп’ютерів.

Призерами турніру стали учні Дніпропетровська, Кривого Рогу, Широкивського, Криничанського та Магдалинівського районів. Кожному було вручено спеціальний сертифікат учасника Регіонального математичного турніру „Еврика-2009”, переможцям – дипломи та цінні подарунки.

Серед учнів десятих класів перемогли: I місце – Антон Пугач, II місце – Віктор Єгоров, III місце поділили Павло Горбонос і Дмитро Міленін. Серед одинадцятикласників: I місце – Павло Ткаченко, II місце – Олександр Козиненко, Олексій Леус, Андрій Супрун, III місце – Наталія Граніна, Дмитро Паленко, Ігор Смагін і Михайло Тімаков.

Інформаційно-аналітичне агентство ДНУ ім. О. Гончара.

ваблює учасників. Базовими дисциплінами конкурсу, крім математики, є фізика та інформатика, а засадничим принципом його організації засновники визначають за-

учні як звичайних загальноосвітніх навчальних закладів, так і провідних профільних ліцеїв регіону: Дніпропетровського обласного ліцею-інтернату фізико-математичного профі-

ПОЕТИЧНИЙ РОЗМАЙ

Віктор ГРИЦЕНКО

МОНОЛОГ КОЛОСКА

*Я, колосок, забутий в полі,
прикритий від усіх стернею,
сьогодні запитаю в долі,
чим провинився перед нею,
для паляниць, для сонцеликих,
чом не мені з духмяним хмелем
серця на світі веселити?
Насущним хлібом стануть інші,
з якими разом колосились.
Невже вони були чесніші
чи мали більш снаги і сили?
А я залишений для птиці...
Як врятувати хоча б зернину,
щоб влітку зміг я знов вклониться
ще кращим колосом людині?..*

ПРОВОДИ

*Не піддається осені маслина -
стемнілим сріблом кетяги висять.
Уперше мати проводжає сина:
"Коли ж ти, синку, вернешся назад?"*

*Не бачить сліз матусиних синочок -
думками там, де ходять кораблі.
З маслини впав найменшенький листочок
і покотився по курній землі.*

*Очей торкнула кінчиком хустини:
"Ідеш не в ліс ти, а між люди йдеш.
Тож пам'ятай - себе не берегтимеш,
коли не будеш берегти людей..."*

*Не піддається осені маслина -
стемнілим сріблом кетяги висять.
Уперше мати проводжає сина,
а всоте бачить - він іде назад.*

ЯБЛУНЯ

*Зима. Гілки, мов кінчик нерва,
який сховався в заметіль.
Зима - небажана перерва
в нещедрім на роки житті.*

*Та зійде сніг, проснеться корінь
й гіркаві соки заструмлять,
а в травні яблуня в покорі
народить яблужок-малят.*

*А в червні все гіркаве й терпке
загра черленим на плодах.
До краю випита у серпні
насниться яблуні вода.*

*А восени плоди і листя
розстелить щиро на землі
і знов замре вона вчисто,
як добра ньенька, спішки хліб.*

ВОЛОДИМИР
БЛІНСЬКИЙ

(ПРОДОВЖЕННЯ).

ПОЧАТОК В №№ 6-12,
2008 Р. І №№ 1-11)

До речі, Дмитрій Московський виступав проти військ Мамає і раніше, 1378 року, коли бився на річці Вожі з татарським мурзою Бегичем, підручним Мамає. Ідучи воювати проти Мамає, князь московіт Дмитрій виступав, у першу чергу, проти пограння Мамаєм прав Чингісидів на ханський престол, а в другу чергу, — за єдність Золотої Орди як цілісної держави.

Брехня російських істориків стосовно Куликівської битви разюча! Усе в трактуванні цієї битви перекручене. Бо саме Дмитрій Московський і став на захист єдності та порядку в Золотій Орді.

Хочу звернути увагу ще на такий факт: в Куликівській битві не став жоден князь інших князівств суздальської землі. Жоден!

Великий парадокс так званого "звільнення від татаро-монгольського ярма" Дмитрія підтримали тільки князі васально від нього залежні, а також литовсько-руські удільні князі — два Ольгердовичі, Андрій Полоцький і Дмитрій Корибут Брянський. Це все!

Навіть тесть Дмитрія Донського — князь Нижньогородський Дмитрій Константинович — не послав йому на допомогу жодного дружинника. Не кажучи вже про великих князів тверських, рязанських, дружини Новгороду, Пскова тощо. Хоча сотні років російська еліта "співає" так звану хвалу про те, як піднявся "весь російський народ" проти "татаро-монгольського ярма".

І ще одне. Зверніть увагу на те, кого в своєму війську мав темник Мамає:

- яси й алани (народи Кавказу);
- половці й печеніги (народи Прикубаня);
- бродники й черкаси (народи Причорномор'я);
- фряги й бессермени (народи Криму).

Так оповідає про війська Мамає "Сказання про Мамаєве побоїще". Військо практично складалося лише з найманців. У війську Мамає ми майже не бачимо корінних жителів Золотої Орди — татар. Це більше ніж дивно, якщо вирити "байкарям російської історії". Але якщо згадати, що Мамає кочував переважно

КРАЇНА МОКСЕЛЬ-МОСКОВІЯ

в степах Причорномор'я, то в цьому Мамаєвому військовому конгломераті нічого дивного немає. Татарський народ Поволжя та Каспію, що становив разом із болгарським і мордово-фінським етносом суздальської землі основу Золотої Орди, в своїй масі не підтримував узурпатора влади — Мамає.

Навіть М.М. Карамзін у своїй "оді" Московії змушений був ці речі визнати.

Погляньмо:

"...він (Мамає). — В.Б.) довго гаявся, набираючи військо з Татар, Половців, Хазарських Турків, Черкесів, Ясів, Буртанів або Жидів Кавказьких, Вірменів і самих Кримських Генуезців..." [1, том V, с. 36].

Цікаве також кількісне співвідношення військ Мамає і Дмитрія Донського. Тут теж обману достатньо. Російські "письменники історії" XVIII століття не поскупилися і "застовбили" за московським князем Дмитрієм та Мамаєм раті зі 150 тисяч осіб. Як кажуть, брехати — то вже брехати! Згідно з версією російських істориків і так званих "літописних зводів", військо Дмитрія Донського складалося з двох частин: одна вийшла з Московського Кремля, а друга, литовська частина війська, приєдналася до першої в Коломні.

Послухаймо М.М. Карамзіна:

"...полки із розгорнутими прапорами... йшли із Кремля у ворота Флоровські, Нікольські й Константино-Єленінські, і проводжало їх Духовенство з хрестами та чудотворними іконами... У Коломні з'єдналися з Дмитрієм вірні йому сини Ольгердові Андрій і Дмитрій на чолі сильної дружини Полоцької та Брянської" [1, том V, с. 38].

Оце й усе військо Дмитрія Донського. Тут хвалебної брехні підмішувати не варто. Однак якщо навіть уявити, що на території старого Московського Кремля піших та вершників зібралося 10—15 тисяч осіб разом з обозом, то будь-яка людина розуміє, що більше там вміститися не могло. Та й тоді вся територія Кремля була забита людьми, як бочка оселедцями.

Навіть цифра 15 тисяч вершників і піших є завищеною. А дружини Полоцька й Брянська разом не перевершували Московську, інакше мова мусила б йти про подолання Мамає не московськими військами, а про перемогу литовських князів. Сподіваюся

— це очевидно.

Отже, під рукою Московського князя Дмитрія було не більше 20-25 тисяч вояків. Це підтверджується і непрямими джерелами.

За даними М.М. Карамзіна, Куликівська битва тривала не більше 3-4 годин:

- о 6-й ранку війська побачили одні одних;

- після чого відбувся двобій Пересвіта з Челубеем, де вся процедура, аж до виносу тіл загиблих, зайняла не менш 30-40 хвилин;

- о 9-й ударив "засадний полк", побачивши який, війська Мамає "не могли противитися новому строю війська свіжого, бадьорого" і втекли.

Ото й уся Куликівська битва.

Російські історики протягом тривалого часу мінімізували "доважок брехні" про кількісний склад військ Батия. Спочатку наполягали на тому, що татаро-монголів прийшло 300 тисяч, але, після тривалих суперечок, зі скреготом зубів зійшлися на 30-ти тисячах.

Нині час прояснити чергову брехню російської історії — брехню про "Куликівську битву" і кількісний склад її учасників.

Очевидно — битва 300 тисяч воїнів на невеликому Куликовому полі не могла закінчитися протягом трьох годин.

Є ще один вельми наочний приклад, який спростовує брехню про чисельність війська Дмитрія на Куликовому полі.

Пропоную для порівняння згадати про Бородінський бій, де чисельність військ зафіксована з певною точністю. Тут російським історикам брехати не дозволили французькі історики.

Отож, "(російська армія в Бородінському бою налічувала) 132 тисячі осіб і 624 гармати, (а французька) — 135 тисяч осіб і 587 гармат"... "Бій почався близько 5 години 30 хвилин ранку 26 серпня... (і лише) затемна Наполеон відвів війська на вихідні позиції" [9, том 3, с. 578-579].

На Бородінському полі, де з кожного боку було задіяно менше військ, ніж у Куликівському, бій тривав від ранку до пізнього вечора. І не закінчився.

Французька армія в Бородінському бою втратила 30 тисяч осіб (за французькими даними), російська армія втратила 44 тисячі осіб (російські дані). Причому ми не повинні забувати, що із застосуванням

артилерії різко збільшуються втрати в живій силі. Але навіть з урахуванням цього фактору, втрати у військах склали 30% від їх складу.

А "байкарі історії" майже дві сотні років намагаються всіх перекопати, — до речі, себе теж, — що за допомогою меча, шаблі, сокири, піки можна за 3 години на маленькому, обмеженому з усіх боків лісом і ріками Куликовому полі знищити опорну армію зі 150 тисяч осіб. До того ж — у військовій зброї (шолом, кольчуга, щит і т. д.).

Отож твір про Куликівську битву розрахований на обивателя, який прагнув почути подібне. Час змінився, і "громофон з облудними піснями" необхідно замінити на щось сучасне.

Більшовицькі російські історики спробували, в межах дозволеного, поправити М.М. Карамзіна та інших дореволюційних "байкарів історії". У Великій Радянській Енциклопедії (третє видання, том 13, с. 587) написано більш обережно: "Зібране в цих пунктах (Москва й Коломна. — В.Б.) російське) військо чисельністю до 100-150 тис. осіб". Мовляв, точно невідомо. Така історія з Куликовим полем.

Не подаватиму виписки з панегірика про Куликівську битву. Це була лише міжособна сутічка всередині єдиної держави — Золотої Орди. Московський князь Дмитрій, якого не підтримував жоден, незалежний від нього, виступив за збереження існуючих династичних порядків у Золотій Орді та своїх особистих привілеїв. Дмитрій бився за власні привілеї, даровані його роду ханом Батием. Ось чим насправді була Куликівська битва 1380 року.

"Звичайно, стосунки росіян (московітів. — В.Б.) і тюрків у XIII-XVI ст. були не безжмарні, але в епоху феодальної роздробленості це неминуче. Хіба менше шкоди завдавали усобиці між князями, наприклад... Москви із Твер'ю, або набіги степових племен, приміром, ногаїв і ординських татар? Однак це були негаразди всередині єдиної системи, єдиної культури, єдиної країни. (Сказано чудово. Москва була частиною — улусом єдиної татарської Імперії, єдиної великої культури Азії. — В.Б.). Бо якби було інакше, хіба змогли б російські (московські. - В.Б.) мандрівники з незначними силами пройти крізь величезний Сибір і Далекий Схід" [18, с. 352-353].

Такими словами підтвердив наші думки професор-

євразієць Л.М. Гумільов. Однак хочу звернути увагу на ще один епізод із князювання Дмитрія до Куликовської битви.

Ось про що розповідають литовські та європейські літописи:

"Ольгерд (великий Литовський князь. — В.Б.) негайно виступив із військом у середині Великого посту і повів із собою Послів Дмитрієвих до Можайска; там відпустив їх та, давши їм запалений гніт, сказав: "Відвезіть його вашою Князеві. Йому не потрібно шукати мене у Вільні, я буду в Москві з червоним яйцем раніше, ніж цей гніт погасне. Справжній воїн не полюбляє відкладати, задумав — і зробив". - Посли поспішали повідомити Дмитрієві про майбутню небезпеку і прийшли до нього в день Великодня, коли він ішов до Заутрені, а висхідне сонце опромінило на Поклінній горі стан Литовський. Здивований Великий Князь (Московський. — В.Б.) вимагав миру, Ольгерд розсудливо погодився на мир, взявши з Росіян (московів. — В.Б.) багато срібла та всі їхні володіння до ріки Угри. Він увійшов з Боярами Литовськими в Кремль, ударив списом об стіну на пам'ять Москві і вручив червоне яйце Дмитрію" [1, том V, с. 23].

М.М. Карамзін, щоправда, намагається заперечити цей факт. Цілком зрозуміло — кому сподобається така подія, та ще й напередодні Куликовської битви. Адаже такі речі достовірно витлумачують "велич Московії", її справжні можливості "скинути татаро-монгольське ярмо" 1380 року. Потреби "скинути ярмо" не було. Саме війська Золотої Орди постійно захищали свій Московський улус від зазіхань сусідів. Інакше Московія була б знищена сусідами, так і не оформившись у самостійну державу.

Читачам варто знати: велике князівство Ольгерда в ті далекі часи іменувалося такими словами: "Велике князівство Литовське, Руське і Жемойтське". Русичами в тому князівстві були мешканці сучасної України!

А московський князь Дмитрій Донський управляв 1380 року московітами. Московіти ж ніколи русичами не були!

"Завжди, коли читаєте про події XII-XIII століть, пам'ятайте: тоді "Руссю" називали... київське, переяславське і чернігівське князівства. Точніше: Київ, Чернігів, ріку Рось, Поросся, Переяславль-Руський, Сиверську землю, Курськ. Постійно у древніх літописах пишеться, що з Новгороду або Володимирі (суздальського. — В.Б.)... "іхали в Русь!" Тобто — в Київ.

Чернігівські міста - "руські", а ось смоленські - уже "неруські" [31, с. 117].

Московіти вкрали слово "руський" у корінного народу Подніпров'я значно пізніше, коли знадобилося "велике минуле" для імперії, сколоченої Московією. Тоді й Куликовську битву подали як спробу "звільнення від татаро-монгольського ярма".

4

Отже, погляньмо, чи справді Дмитрій Донський "велика людина", що боролася за волю Московії, чи — звичайний московський князь. Коротко простежимо за самим перебігом Куликовської битви, за М.М. Карамзіним:

"Військо рушило й о шостій годині дня побачило ворога серед великого поля Куликового" [1, том V, с. 40].

Спочатку, як ми пам'ятаємо, відбувся двобій Пересвіта з Челубеем. Про що "байкар історії російської" не розповідає — чи забув, чи не обійшлося без умислу. Радше — друге. Лише там, де Дмитрій Донський оглядає поле бою та "плоди великої перемоги", М.М. Карамзін каже мимохіт:

"... і багато інших наклали головами за батьківщину, а серед них і Сергіїв Чернець Олександр Пересвіт, про якого пишуть, що він до початку битви впав у єдиноборстві з Печенігом, багатирем Мамаєвим, зваливши його з коня і разом із ним випустивши дух" [1, том V, с. 42].

Тут звертаю увагу - єдиноборство представників обох сторін не могло закінчитися раніше 7 години ранку, а радше — пізніше. Війська Мамаєва сповідували іслам, і зі сходом сонця віруючі зобов'язані були помолитися Великому Аллахові. Необхідно також пам'ятати, що Куликовська битва відбувалася 8 вересня, коли сонце з'являється над землею лише близько 7 години ранку.

Простежимо, як проходила битва:

"На десяти верстах лилася кров Християн і невірних. Ряди змішалися, десь Росіяни (? — В.Б.) тіснили Моголів, десь Моголи Росіян, і одні, й інші хоробрі падали на місці, а легкодухі тікали: так деякі Московські недосвідчені юнаки — гадаючи, що все пропало — почали тікати..."

Ось і дев'ята година дня, цей Дмитрій (Литовський. — В.Б.), з великою увагою примічаючи всі переміщення обох ратей, раптом дістав меч і сказав Володиміру: "Тепер наш час". Тоді засадний полк виступив із діброви, що ховала його від очей ворога, і швидко кинувся на Моголів. Цей рапто-

вий удар вирішив долю битви, вороги були здивовані, розсіялися, не могли противитися новому строю війська свіжого, бадьорого, і Мамай, із високого кургану дивлячись на кровопролиття, побачив загальну втечу своїх... і тікав слідом за іншими" [1, том V, с. 41].

На цьому битва закінчилася.

Наголошую: уже до 10 години війська Мамаєва тікали. Однак нас сотні років намагалися перекопати, що в цій битві по обидва боки зійшлися триста тисяч воїнів.

Цікаві деякі аспекти Куликовської битви. Виявляється, Дмитрій Московський вдався до напрохуд оригінального вчинку перед боєм: він віддав свій князівський одяг і свого коня простому бояринові, велів тому одягтися у великокнязівську зброю та стати під великокнязівським московським прапором, тобто замінити Дмитрія, а сам, "замаскувавшись в одяг простого воїна", пішов у ряди простолудинів. Там він і боровся серед рядової маси людей, де його оглушили, і він лежав непритомний біля "зрубаного дерева".

Князь не керував битвою, як полководець, не управляв військами в ході бою, а чомусь заховався серед простих воїнів. Складається враження, що князь Дмитрій Донський дуже боявся з'явитися перед очі Мамаєва в своєму князівському вбранні. Чи не дивно?

Цікавий і той факт, що простому воїнові Дмитрію московському, який абсолютно не брав участі в керівництві боєм, згодом приписали всю заслугу перемоги, проголосили "святим" і навіть приписали титул — Донський.

Вельми дивна логіка великоросів!

Пригадується епізод із книги Костянтина Симонова "Живі і мертві", коли до комбрига Серпіліна привели передодягненого в солдатське обмундирування полковника. Як обурювався комбриг, як різко засуджував полковника! Мовляв, не вартє російського офіцера — ховатися від ворога в солдатську гімнастерку!..

А князеві Дмитрію Московському це діяння, як бачимо, зійшло з рук. Навіть святим проголосили. Така подвійна мірка російської історії й цього разу.

Є ще один аспект Куликовської битви, який не досліджували російські історики, а прийняли на віру від катеринівської "Комісії". За версією "авторів історії", на допомогу Мамаєві йшов Литовсько-Руський князь Ягайло. І не просто йшов, а з військами "в день битви був не

далі як за 30 або 40 верст від Мамаєва" [1, том V, с. 42].

"... дізнавшись про її результат, він ухажнувся, думав лише про швидку втечу, так що легкі наші (московські. — В.Б.) загопи не могли його надзогнати" [1, том V, с. 43].

Виявляється, Литовський князь Ягайло зі своїми свіжими військами настільки злякався пошарпаного московського війська, що буквально зник від московитів. Це при тому, що його брати Андрій і Дмитрій (Полоцький) зі своїми дружинами виступали на боці Московського князя, а Дмитро Каріатович очолював "засадний полк".

І невтямки "великоросам" задати самим собі дуже просте питання: можливо, тому і втекли війська Мамаєва, що довідалися про наближення військ Литовського князя Ягайла! Адаже для них не було таємницею, що війська Ягайлових братів боролися на Куликовому полі та стояли в центрі бою. Вони не ховалися, як Дмитрій Московський, боролися відкрито під своїми княжими знаменами. Тоді й боягузтво Дмитрія Московського цілком зрозуміле. У випадку поразки він міг послатися на примус литовських князів, мовляв, захопили й змусили боротися. А можливо, так воно насправді й було — похід організували литовські князі, а московського князя зобов'язали взяти участь. Згадайте 1373 рік! Саме за кілька років до Куликовської битви великий Литовський князь Ольгерд "... увійшов із Боярами Литовськими в Кремль, ударив списом у стіну на пам'ять Москві та вручив червоне яйце Дмитрію".

Такий аспект російськими істориками ніколи не досліджували. Напустивши стільки "доважку брехні" в міфологію про Куликовську битву, московський істеблшмент не вбачав у тому потреби. Це ж бо становило небезпеку.

Московська правляча еліта ніколи не думала, що настане час — і "принижені інородці" візьмуться за чесне дослідження їхньої міфології.

Нещодавно, в процесі роботи над цією главою, у мене в руках з'явилася книга "Історія Русів або Малої Росії, Георгія Кониського, Архієпископа Білоруського". Книга вперше вийшла в Москві 1846 року, в університетській друкарні, хоча з'явилася сто років раніше і поширювалася в рукописах.

З ВІДГУКІВ НА КНИГУ "УКРАЇНЬСЬКА ПЕРЕМОГА-КОНОТОПЬСЬКА БИТВА"

ВАГОМИЙ КРОК ДО ІСТОРИЧНОЇ ПРАВДИ

Таким вважаю художньо-публіцистичний збірник "Українська перемога-Конотопська битва" видатний журналом "Бористен" до 350-чця Конотопської битви (Дніпропетровськ. "Пороги". 2009).

Цей збірник висвітлює одну з найважливіших, але спотворених і викреслених сторінок української історії, без повернення яких у їх правдивому вигляді і розумінні того часу не можна мати дійсного уявлення про українську історію як до описуваних подій, такі всього, що відбувалося в Україні після них, відбувається сьогодні і буде відбуватися у майбутньому.

Як говорить упорядник видання Фідель Сухоніс: "Тривалий час в історичній науці України насаджувалися ті концепції та погляди на історичне минуле, які не суперечили інтересам іншої держави".

Звідси і вся складність шляху до істини, без якої неможлива побудова України як повноцінної держави. Тим паче, що це не "суперечення" інтересам іншої держави писалося нерідко з різних причин і самими українцями...

Знайомий військовий підполковник-пенсіонер, взагалі порядна людина, як-то говорить, що йому все життя вбивали в голову, що НАТОворог, підіймали по тривозі і мовляв його уже не переробиш. Що ж, таких багато... Слід зазначити, що й сьогодні віками насаджувалися чи замовчані сторінки спотвореної історії пропагуються з новою силою.

Непростим було колись виведення з темряви (шахти) коней на світло. А тут великий народ протягом століть майже не бачив ясних променів правди, "ніколи світла сонця не видав". (Л. Українка).

У далекому 1955 році, на-

вчаючись у м. Охтирці, були на практиці у м. Конотопі. Доводилося чути тільки про вдячність Москві, один, з районів якої допоміг побудувати у місті трамвайну колію. Більш нічого... В історичній науці насаджувалися тільки Концекції, ті погляди... Які відповідали інтересам загарбників, - пишуть тепер у збірнику конотопці. "Ніхто й досі не поклав підвалини під кам'яний вівтар його слави - визнають вони, аналізуючи книгу Юрія Тиса "Конотоп".

Під керівництвом Григорія Гуляницького 70 днів героїчно обороняються Конотопом від величезного московського війська, що мало велике значення не тільки для Конотопа, а й для подальшої долі України. Ця подія заслуговує на величній пам'ятник оборонця, як і могли жертвам всіх учасників великої за світовим виміром битви, незалежно на боці кого вони воюють.

З цього збірника довідемося про всю складність історичних гетьмансько-московських стосунків, що почалися ще за Б. Хмельницького, а набули особливої гостроти з його смертю і переможних наслідків спільної боротьби проти Польщі козацьких і московських військ.

Часи смутку і поразки у Смоленській війні для Московії відійшли у минуле... Тепер Московія з новою силою прагнула до ??? на сході Європи і православному світі, чому стояла основна перешкода - "концентральна несумісність підходів гетьманського та царського уряду щодо подальшого розвитку двосторонніх відносин", проблема інтеграції гетьманщини з усіма людськими, матеріальними і духовними ресурсами до Московщини. Соціально-економічні та політичні порядки Гетьманщини

була для Московської держави неприйнятним явищем, що загрожувало самим основам Московії.

Певна частина козацької старшини і гетьман І. С. Виговський все це розуміли, про що свідчить міжнародний маніфест.

На Україну направляється військо більше ніж у війні з Польшою та Литвою. До того

Московщина розуміла всю складність боротьби, робила все для розв'язання у самій Гетьманщині, як Новоповстанній демократичній державі, громадської війни.

У короткому відгуку на цей збірник не можливо торкнутися всіх порушених питань.

Для розуміння подій, що відбувалися в цей час, необхідно вдумливе його читання, неупереджене ставлення до порушуваних історичних проблем.

В цьому відношенні цінним є судження за "Круглим столом" в Дніпропетровському національному університеті сучасних фахівців історичної науки.

Тож думаючи над прочитаним, окрім незаперечних

висновків, наведених у збірнику, можна додати, що Польща, незважаючи на втрату могутності і неусвідомлюючи загрози існування держави, як за Б. Хмельницького, так і зп І. Виговського, непохитною була у своєму прагненні володіти "від ??????????"; Московія, зміцнивши свої позиції, з новою силою прагнула до III-го Риму".

Свою політику послідовно вело Кримське ханство.

В центрі цих подій була Україна, за рахунок якої прагнули вирішити питання сусіди.

На жаль, і це ще було не головним. Головне - відсутність консолідації заради високої мети самих українців, потужні військові змагання у більшості зводилися до кимсь дарованих "вольностей", булави та особистого гаманця. Тож і військові перемоги закінчувалися політичними поразками, трагедією як для українського гароду, так і його поводарів (козацької старшини і гетьманів, але до зникнення на довгий час з мапи світу України взагалі.

Василь Мельник.
м. Павлоград
(Січеславщина).

P.S.: В часи т. з. "перебудови" довелося слухати сина учасника революції громадської війни Павла Дибенка про трагічну долю їхньої родини. Поспівчувавши, у запитанні я нагадав, що це, на жаль, для мільйонів, цілих народів, і запитав (обгрунтувавши); чи може інакше триматися Радянський Союз? На що почув коротку відповідь: "Є історична школа Київська і Московська".

На жаль "Київської" у нас ніхто ніколи не вивчав, доступ до неї з великими потугами відкривається тільки у часи незалежності. Прикро, що, як зазначає упорядник, ця книга побачила світ завдяки українцям США і Канади". А де ж наші "державотворці"?..

В науково та художньо-публіцистичному збірнику: «Українська перемога — Конотопська битва це знакове вшанування редакцією журналу «Бористен» до її 35-річчя нинішнього року.

Від вступу упорядника «Фіделя Сухоніса із цікавістю на легкому читальному диханні безупинно до кінцевих слів - твердження: "Це була битва, з якої виросте храм тієї духовності, що навіки збереже волю та незалежність України!"

Перебування у підпіллі у збройній боївці пропагандивний було обов'язковим (у вільний час) щоденно двогодинне вивчення історії українських визвольних змагань від поневолювачів. Проте на жаль, ніяких відомостей про Конотопську битву у нас не було. Тому вивчаю на схилі з національно-патріотичним минулим порівнянням героїку порівняльним із теперішньою вже у незалежній державі Україні. Чи не більше смутку, ніж радості?!

Автори названого збірника повнили багатьма невідомими фактами - розповіддю про гетьмана Івана Виговського, як

канцеляриста-писаря, полководця і дипломата. За висловом М. С. Грушевського: "І. Виговський-гетьман, був людиною досвідченою, непоганим політиком".

Додамо. Ще й обдарованим природою в боях, хоробрим войовничим хистом. Так, цвіт московській кінноті завершив переможні походи в 1654-1655 роках і загинув за годину-дві. Цар московський Олексій Михайлович і народ Москви були у глибокій жалобі і тривозі, боячись походу козаків і татар на Москву, чого Виговський роботи не збирався! (На жаль! - А.Г.).

Після закінчення переможної битви Виговський пише: "Та нещасний я син матері мосі Вітчизни, що мені випало бути страшним, протидіяти досить потужному ворогові, а якби я з ним не зійшовся відважно, то довелося б оплакувати втрату не тільки всього краю, а й нові непереборні труднощі для Вітчизни".

Великий українській перемозі в Конотопській битві належить віддату гідну честь для сьогоднішнього покоління українців.

Андрій ГРЕЩУК.

СТУДЕНТСЬКИЙ
ПОГЛЯД

Рубрика
Даринки СУХОНИС

УКРАЇНО- АЗЕБАЙДЖАНСЬКА ГОРДИСТЬ

Хасим Джаффаров займається дзюдо близько двох років. На його рахунок - близько 40 перемог, безліч медалей, кубків та грамот. А Україна для нього - друга батьківщина, адже саме тут він отримав першу відзнаку.

Юний чемпіон знаходить час не тільки поєднувати тренування та навчання, але і просто відпочивати з друзями. Він любить фільми з Джекі Чаном, читає українську літературу, а іноді з

мамою може подивитися серіал. Але вже зараз він знає, що його майбутнє - лише спорт, адже головна мрія - стати переможцем Олімпійських ігор.

- А чому ти обрав саме дзюдо?

- Мені завжди хотілося займатися спортом, бо ротися і перемагати. Мій перший тренер - мій батько. Він сам раніше займався вільною боротьбою. А у спортивній школі (прим. Спортивна школа Динамо-Селейра) мене з першого дня тренує Олександр Сокол. Я радий, що саме він мій тренер.

- Що ти відчуваєш, коли перемагаєш?

- Я відчуваю себе переможцем, коли отримують медаль. Я пишаюсь своїми

перемогами, адже перша була вже на других змаганнях. Відтоді, жодної поразки.

- А як батьки, підтримують тебе?

- Батько - головний приклад. А мама хвилюється через травми.

- В школі знають, що навчаються з чемпіоном?

- Так, усі знають. Навіть моє фото є в школі на стіні. А дівчата іноді просять, аби я за них заступився. Я їх захищаю.

- А, крім спорту, що тобі подобається?

- Я люблю бокс, футбол (вболіваю за збірну України та "Барселону", а ще дуже люблю танцювати. Навіть повільні танці (посміхається).

- Чого чекаєш від Нового року?

- Після нового року буде чемпіонат України - буду готуватися, аби стати першим! Усім бажаю у новому році всього найкращого, щоб усі жили гарно та щасливо!

ЩО ТАКЕ ДЗЮДО?

Дзюдо (яп. «М'який шлях») - це сучасне японське бойове мистецтво, філософія і спортивне єдиноборство без зброї. Дзюдо було створено в кінці XIX століття і стало популярним у всьому світі. Головні цілі, які сповідує це бойове мистецтво - фізичне виховання, підготовку до рукопашного бою, вдосконалення свідомості. В основі дзюдо лежать дві основні філософські принципи: взаємна підтримка і розуміння для досягнення більшого прогресу, найкраще використання тіла і духу.

У ІВАНА СМІХОВАНА

Ярослав Черногуз

ЛІТЕРАТУРНІ ПАРОДІЇ

Автор 4-х поетичних збірок: "У всесвіті серця" (1995 р.), "Симфонія кохання (вінок сонетів)" (2001 р.), "Березнева ностальгія" (2007 р.), "Тиха ніч над хатою моєю" (у співавторстві з батьком - О. Черногузом) (2008 р.) та 1-го історичного нариса "Кобзарська Січ" до 90-річчя Національної заслуженої капели бандуристів України ім. Г. Майбороди, де працює артистом. Член Ридгт Національної спілки кобзарів України, член НСПУ, НСЖУ. Мар© дві вищі освіти - журналістську та музичну. Пошукач наукового ступеня кандидата мистецтвознавства при ІМФЕ, викладач історії кобзарського мистецтва.

ГОЛГОФА ПОЕТА

Вона хотіла сина від Христа...
...Біблію читала...
її хотів я.
І таїв цей гріх.
Стрічав любов в салонах і у травах...

Вона була небесна і проста,
Вона сміялась з мого анекдоту.

Ігор Павлюк.

**Вона хотіла сина від Христа,
Тому від мене личко відвертала.
Тоді я анекдот їй розказав,
І весело вона зареготала.**

**За нею спостеріг: вона проста -
Могли б ми файно тишитись у травах,
Вона ж в салонах Біблію чита,
Як в монастир готується, їй-право.**

**Христова наречена, Боже мій,
Твоя краса, як марево, небесна,
А я плекаю хтивий задум свій,
І плани обмірковую облесні.**

**Моя иула досягнута мета -
Неждано це, скажу, для мене стало.
Я їй свого вірша прочитав,
І Біблія із рук у неї впала.**

**І відповідь її була проста,
Із гарних вуст звучала так пророче: -
Не хочу більше сина від Христа,
Від Павлюка тепер я сина хочу.**

**Яка ж на мене та найшла мара,
Бже сорок шість мільйонів нас зосталось!
То ж збільшувати націю пора,
А я, дуренька, в монастир збралась.**

**...Тяжке життя настало в козака,
Ступає Ігор на нову Голгофу:
Щороку гарних діточок плека,
Й чита красуні нових віршів строфи.**

ЯНГОЛИ І ЗМІЙ

Прилітають ночами янголи,
Засівають кімнату віршами.
Снобидіння - в прозорих ампулах:
Обирай собі наймиліше і...
...хай розсиплеться час на атоми.
На планеті (звідсіть горошини)
Я терпляче тебе чекатиму.
Від солодкого щему - сироти...

Юлія Бережко-Камінська

Відламала вершечок ампули,
Тихо вену собі проколола,
І мені заспівали янголи,
І засіяло все довкола.

Із моєї квартири убогої
Моя хата палацом зробилась,
Ти явивсь мені Господом Богом,
І з тобою я одружилась.

Розчинилися ми у часі,
І весільну подорож нашу
Відгуляли разом на Марсі
Під земні Мендельсона марші.

Ну а вранці кинулась: де це я?
Ламке кості, на шкірі - сироти.
Абстиненція, абстиненція
І мені здався не Богом, а звіром ти.

Насміхавсь над уявним щастям,
І звивався змієм зеленим,
Не давав із ліжка упасти
І зубами впився у вени.

І ставало мені все гірше...
Раптом внутрішній голос із висі:
Чи без ампул у гарнім вірші
Ти ніяк не могла обійтись?!

МУДРІСТЬ НАРОДІВ СВІТУ: ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ

КИТАЙСЬКІ

- ✓ М'якше стебло бамбука зігнути, ніж три зсукавших палиць порвати.
- ✓ Цапикавши вогош на сусіда, і сам згориш.
- ✓ Цюговір безкрилий, а літає.
- ✓ Явник що сокира - може на смерть убити.
- ✓ Які б широкі лави не мав, а більше мірки рину за десь не з'їси.
- ✓ Це крадь і тоді, коли з голоду помираєш.
- ✓ Землю слід глибоко обра-ти, а знання - поглиблювати.
- ✓ М'яка вода шумлива, дурна людина хвастлива.
- ✓ Якщо помилився - про-вину вчинив, якщо не ви-знав помилки - вчинив злочин.

БОЛГАРСЬКІ

- ✓ Від роботи тяжко, а без робо-ти ще тяжче.
- ✓ Ума-розуму за гроші не ку-пують.
- ✓ Себе суди, як інших, інших, - як себе.
- ✓ Із дурними не танцюй - пола-мають ноги.
- ✓ Млин без двох жорен борош-на не меле.
- ✓ Краще розумний ворог, ніж турний друг.
- ✓ Помагай сусідові гасити жагу, щоб твоя не згоріла.
- ✓ На низького осла кожен сі-дає.
- ✓ Пішов верблюд по роги, без вух вернувся.
- ✓ В кого жінка гарна, тому й райо не треба.

ПЕРСЬКІ

- ✓ Сьогодні мої слова за-вдають тобі прикроців, завтра зроблять тебе лю-диною.
- ✓ Доки сам горя не зазна-єш, то й інших не розра-диш.
- ✓ Пес у своїй халабуді - дов.
- ✓ Пастух схоче, то видоїть і цапа.
- ✓ Остерігайся ворога, який удає з себе друга.
- ✓ На зграю ворон виста-чить і одного каменя.
- ✓ Один розум набирається глиби від другого.
- ✓ Замість того, щоб за-гасити вогонь, він полозо махає.

РЕКЛАМА

ШВИДКО
ЗРУЧНО
ПРЯМО В РУКИ

Найшвидший і найбільш надійний посилковий сервіс до України та країн СНД. Порівняйте терміни доставки пакунків через компанію MIST з другими компаніями і переконайтесь в цьому самі.

- ДОСТАВКА КОРАБЛЕМ
В Україну: 30-40 днів
В Москву: 30-40 днів
В Ст. Петербург: 35-45 днів
Решта регіонів на www.meest.us
- ЕКСПРЕС ДОСТАВКА ПОСИЛОК:
В Україну: 3-5 робочих днів
В Москву: 5-7 робочих днів
- ВІДПРАВКА АВІА І МОРСЬКИХ ВАНТАЖІВ
- ДОСТАВКА АВТОМОБІЛІВ У КОНТЕЙНЕРАХ
- УПАКОВКА І СТРАХУВАННЯ
- ПЕРЕКАЗ ГРОШЕЙ ЗА НАЙНИЖЧИМИ ЦІНАМИ

1-800-288-9949 www.meest.us

MIST MEEZY
mist

Marketing and design by imaginestudio.com

“БОРИСТЕН” – літературно-мистецький, публіцистичний та науково-популярний щомісячник.

Шеф-редактор Фідель СУХОНІС
Відповідальний секретар Андрій КОЦЮБІНСЬКИЙ
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Іваненко Валентин Васильович – Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, проректор, доктор історичних наук, професор.
Світленко Сергій Іванович – Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, декан історичного факультету, доктор історичних наук, професор.
Швидько Ганна Кирилівна – Національний гірничий університет (м. Дніпропетровськ), професор кафедри історії і політичної теорії, доктор історичних наук, професор.
Удод Олександр Андрійович – Інститут інноваційних технологій та змісту освіти Міністерства освіти і науки України (м. Київ), директор, доктор історичних наук, професор.
Василенко Віталій Олександрович – Національний гірничий університет (м. Дніпропетровськ), професор кафедри історії і політичної теорії, доктор історичних наук, професор.
Поповський Анатолій Михайлович – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, професор кафедри мовної підготовки, доктор філологічних наук, професор.
Демченко Володимир Дмитрович – Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, декан факультету систем та засобів масової комунікації, доктор філологічних наук, професор.
Заверталюк Нінель Іванівна – Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, професор кафедри української літератури, доктор філологічних наук, професор.
Щепельв Максиміліан Альбертович – Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, завідувач кафедри міжнародних відносин, доктор політичних наук, доцент.
Токовенко Олександр Сергійович – Дніпропетровський національний університет, декан соціально-гуманітарного факультету, доктор філософських наук, професор, голова спеціалізованої вченої ради ДНУ ім. О. Гончара з політичних наук.
Гнатенко Петро Іванович – Дніпропетровський національний університет, завідувач кафедри філософії, доктор філософських наук, професор, член спеціалізованої вченої ради ДНУ ім. О. Гончара з політичних наук.
Терещенко Алла Костянтинівна – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Рильського НАН України (м. Київ), провідний науковий співробітник, доктор мистецтвознавства, професор.
Степовик Дмитро Власович – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Рильського НАН України (м. Київ), провідний науковий співробітник, доктор мистецтвознавства, професор.
Грица Софія Іосифівна – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Рильського НАН України (м. Київ), провідний науковий співробітник, доктор мистецтвознавства, професор.
Найден Олександр Семенович – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Рильського НАН України (м. Київ), провідний науковий співробітник, доктор культурології, професор.
Китова Світлана Андріївна – Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, професор кафедри української літератури, доктор культурології, професор.
Шейко Василь Миколайович – Харківський державний університет культури, ректор, доктор історичних наук (культурологія), професор.
Коректор – Наталя ПОХИЛЕНКО.

Представництва редакції:

у Києві – Юрій Загородній. Т. 8-044-482-26-58, 8-050-469-88-63.
у США: Bahriany Foundation, INC. 8115 Roosevelt Ave., Arlington Hts, IL. 60005-2749 USA. Parion Chejlyk 45 Mountain Ave. Warren, N. J. 07059;
з релігійних справ у США та Канаді: Mr. V. Babanskyj, 74 Oakridge, Watchung, N. J. 07069, USA;
у Канаді: Mr. J. Stech, 80 Coe Hill Dr., Art. 414, Toronto, Ont. M6S 3S9, Canada;
у Румунії: Ritco Virgil STR. 1 Decembrie 7. Bloc 19 Sc B. Ap. 8 8885 Macin Jud. Tulcea Romania;
у Бразилії: Pedro Harlestekei AL. Augusto Stelf eld, 795 80410-140 Curitiba, PR BRASIL;
у Австралії: Mr. Fedir Habelko 5. Reserve C. T., Glenroy VIC. Australia - 3046 T. & Fax: 03.93061997
у Ізраїлі: Svitlana Glaz, Arie Rubin, 18/1, Lod, Israel;
у Польщі: Jurii Hawryluk, skr. poczt. 55, 17-100 Bielsk Podlaski, Polska.
Журнал надходить до секретаріату Президента України.

Редакція не відповідає за думки і факти, викладені авторами на сторінках щомісячника. Листується з читачами лише через журнал. Редакція сплачує гонорари тільки за матеріали, які замовлені авторам.

Редакція залишає за собою право скорочувати матеріали без згоди авторів.

Адреса: “Бористен”, абонентна скринька 791 49008, Дніпропетровськ, Україна.
Телефон 050-340-28-27, (056) 713-52-58.

Серія ДП, реєстр, номер 779. Рік видання вісімнадцятий.

ЗАСНОВНИК:

Дніпропетровська міська громадська організація “Товариство шанувальників журналу “Бористен”

ВИДАВЦІ:

Дніпропетровська міська громадська організація “Товариство шанувальників журналу “Бористен”, Національний гірничий університет, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара.

Постановою президії ВАК України від 9-го квітня 2008 року за номером № 1-05/4 журнал внесено до переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт з історії, філології, політичних наук, мистецтвознавства та культурології.

E-mail: borysten@a-teleport.com

Наша вебсторінка: www.borysten.narod.ru.

Номер рекомендовано до друку вченою радою НГУ України.

Підписано до друку 31.12.2009 р. Формат 60/84/8, друк офсетний.

Умов. друк. арк. 2, 79.

Зам. № ?????? Тир. 1500.

ТОВ “Перша міська друкарня”.

Адреса: вул. Степового фронту, 11-а, 51400, м. Павлоград Дніпропетровської обл., Україна.

**УКРАЇНО,
ти - моя
молитва...**

Василь СИМОНЕНКО

Оксана МАКОВЕЦЬ

САДІВНИК

*В село Луб'янка добираюся автобусом.
Дивуюся ... Куди ж тепер дорога ця веде?...
Недавно сад тут ріс - такий, що аж деревагнулися,
Під спілим плодом їх гілки ламалися де-не-де.*

*Жінки гуторять, гамірно в автобусі,
Звичайно, в кожній свої новини є.
А за вікном - Полісся, мов на глобусі...
В Луб'янці сад був, знаю, - чи він є?*

*Було... Тут жив Садовник Харитонович,
Відомий так на всю округу чоловік.
І посадив отой він сад, і викохав,
А як помре — волів, щоб у саду... навік.*

*Сади чомусь зрубали... "Чи про Харитонича
Хтось пам'ятає?" - запиталася, надія ще була.
Враз літна жінка поруч, у автобусі,
Поліським говором: "Авжеж!" - відповіла.*

*Мов теплий струмінь доторкнувся серденька,
А на очах де й взялася сльоза.
Живе ще, значить, добрий Харитонович,
Як досі пам'ятають діда Василя.*

Микола КАСЬЯН

ПІСНЯ ПРО КОБЕЛЯКИ

*Поглянь-но, як Ворскла вдаль водами лине,
Прислухайся в щедрий пташок переспів.
Мої Кобеляки - це чиста Вкраїна,
Це спів хлібороба, відлуння ланів.*

*Ми йдем тротуарами вдвох спозарання,
Милуємось містом, що мирно зроста.
Мої Кобеляки - це наше кохання.
Це - посмішка ніжна на милих устах.*

*Давно вже руїн позагоїлися рани,
Та ні, не забудуться роки війни!
Мої Кобеляки - це свічі каштанів,
Це - липи замріяні, це - ясени.*

*А місто крокує вперед безупинно,
Карбує в серцях наших вісті з років.
Мої Кобеляки - смаглява дівчина,
Це - хлопець в спецівці з сім'ї трударів.*

*Куди б ми не їхали — рідного міста
Забути не зможем ні ти, і ні я.
Мої Кобеляки — це наше дитинство,
Це - щастя і праця, це - пісня моя!*

(про автора читайте на сторінках 7-9 у нарисі Василя Перетятка "Я - з Кобеляк")